

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annettua lakia. Lakiin ehdotetaan otettavaksi aikaisempaa yksityiskohtaisemmat säännökset niistä syistä, joiden vuoksi velkajärjestely voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan myöntää silloinkin, kun sille on velkaantumisen perusteeseen liittyvä tai muu laissa tarkoitettu este.

Säännöksiä velallisen velvollisuudesta maksaa velkojaan maksuohjelman aikana lisää selkeytettäisiin. Samalla korotettaisiin niitä rahamääräisiä rajoja, joiden ylittyessä velalliselle syntyy tällainen lisäsuoritusvelvollisuus. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset, joiden nojalla velallinen olisi oikeutettu lykkäämään maksujaan velkojille,

jos hänen maksukykynsä tilapäisesti heikkenee. Maksuohjelmassa vahvistetun maksuvelvollisuuden alentaminen tulisi esityksen mukaan mahdolliseksi nykyistä jonkin verran vähäisemmin perustein. Mahdollisuutta määrätä maksuohjelma raukeamaan rajoitettaisiin nykyisestä.

Verotusmenettelystä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että omaisuuden luovutusvoittoveroa voitaisiin erityisistä syistä alentaa, kun velallisen omaisuus on muutettu velkajärjestelyn yhteydessä rahaksi.

Esitys liittyy vuoden 2003 talousarvioesitykseen. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Nykytila.....	4
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Yleistä	4
Velkajärjestelyn myöntäminen	5
Maksuohjelman sisältö ja kesto tavallisten velkojen osalta.....	6
Omistusasunnon säilyttäminen velkajärjestelyssä	7
Maksuohjelman muuttaminen ja raukeaminen	7
Tuomioistuinten tilanne	8
Velallisten avustaminen ja velkaneuvonta	8
Velkajärjestelyn kustannukset ja muut taloudelliset vaikutukset	9
1.2. Yksityishenkilöiden velkajärjestely Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa	9
Tanska	9
Norja	10
Ruotsi	11
2. Nykytilan arviointi.....	12
2.1. Velkaongelmista ja niiden ratkaisukeinoista.....	12
Kotitalouksien velkaantuminen ja velkaongelmat	12
Velkaongelmien ratkaisukeinoista	13
2.2. Velkajärjestelyjen ulkopuolella olevat ylivelkaantuneet.....	15
2.3. Maksuvelvollisuus velkajärjestelyssä.....	18
Maksuvelvollisuuden määrääminen	18
Lisäsuoritusvelvollisuus	18
Maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden alentaminen	20
Maksuohjelman raukeaminen.....	21
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	22
3.1. Velkajärjestelyn myöntäminen.....	22
3.2. Lisäsuoritusvelvollisuus.....	23
3.3. Maksuohjelmassa vahvistetun maksuvelvollisuuden alentaminen	24
3.4. Luovutusvoittovero.....	24
4. Esityksen vaikutukset	25
4.1. Vaikutukset velkajärjestelyasioiden ja velkajärjestelyn kustannusten määrään.....	25
4.2. Vaikutukset velkojen taloudelliseen asemaan.....	26
4.3. Vaikutukset velallisten asemaan.....	27
5. Asian valmistelu	27
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	28
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	29

1. Lakiehdotusten perustelut	29
1.1. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä.....	29
1.2. Laki verotusmenettelystä	50
2. Voimaantulo	51
3. Säättämisjärjestys	51
LAKIEHDOTUKSET	54
yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta	54
verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta	59
LIITE	60
RINNAKKAISTEKSTIT	60
yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta	60
verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta	71

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Yleistä

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annettu laki (57/1993), jäljempänä velkajärjestelylaki, tuli voimaan 8 päivänä helmikuuta 1993. Velkajärjestelyssä velkaongelmiin joutuneen yksityishenkilön taloudellinen tilanne voidaan korjata vahvistamalla velallisen noudattavaksi hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Velkajärjestely koskee velallisen kaikkia velkoja, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista. Siihen, missä määrin velallisen velkoja joudutaan velkajärjestelyssä järjestelemään, vaikuttavat velallisen maksukyky ja maksuohjelman kesto. Maksuohjelman kesto on yleensä viisi vuotta, mutta siihen sisältyvän maksuvelvollisuuden täyttäminen voi käytännössä vaatia tätä pidemmän ajan. Ohjelma voi olla viittä vuotta pidempi, jos velallinen säilyttää velkajärjestelyssä omistusasuntonsa. Maksuohjelman kesto on myös mahdollista eräissä tapauksissa jatkaa yksityisvelkojen hyväksi. Velallinen vapautuu velkajärjestelyn piiriin kuuluvista veloistaan täytettyään hänelle määrätyn maksuvelvollisuuden. Velkajärjestelystä päättää tuomioistuin.

Lähinnä tuomioistuinmenettelyyn liittyviä lain säännöksiä tarkistettiin 15 päivänä helmikuuta 1995. Sisällöllisesti merkittäviä muutoksia lakiin tehtiin 1 päivänä helmikuuta 1997 voimaan tulleella lain muutoksella. Velkajärjestelyn edellytyksiä tiukennettiin lisäämällä lakiin säännös, jonka mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää velalliselle sellaisessa vaiheessa, jossa hän ei väliaikaisen maksukykyynsä vaikuttavan syyn vuoksi kykene maksamaan velkojaan lainkaan tai maksaisi niitä vain vähän. Säännöksiä, joiden

nojalla velkajärjestely voidaan evätä, muutettiin eräiltä osin. Tuolloin muutettiin myös maksuohjelman muuttamista sekä raukeamista koskevia säännöksiä. Lisäksi lakia on useissa yhteyksissä tarkistettu muun lainsäädännön muutosten johdosta.

Vuoden 2001 loppuun mennessä velkajärjestelyä on hakenut kaikkiaan yli 70 000 yksityishenkilöä. Velkajärjestelyhakemuksia tehtiin vuonna 1993 noin 10 000. Suurimmiin määrään oli vuonna 1995, jolloin velkajärjestelyä haki noin 14 000 velallista. Sen jälkeen määrä on laskenut ja se on ollut viime vuosina hieman yli 3 000. Velkajärjestely on myönnetty noin 53 000 velalliselle. Hakemuksista on hylätty noin 14 prosenttia. Hylättyjen hakemusten määrä on vuoden 2001 loppuun mennessä yhteensä noin 9 400. Osa hakemuksista on peruutettu tai jäänyt sille.

Velallisen maksukyvyttömyyden syynä on tavallisimmin ollut maksukyvyyn heikentyminen yritystoiminnan päättymisen tai työttömyyden vuoksi taikka takausvastuusta aiheutuva maksuvelvollisuus. Noin kolmasosassa tapauksia velkajärjestelyn hakeminen on johtunut pääasiallisesti omaan yritystoimintaan liittyvästä velkaantumisesta tai muun henkilön yritystoiminnasta aiheutuneista takausve-loista. Myös yksityisveloista annettujen takauksen vuoksi velkaantuneiden osuus on ollut merkittävä.

Tilastokeskuksen tuomioistuintilastojen mukaan vuosina 1999 ja 2000 velkajärjestelyn saaneiden (6 255 velallista) keskimääräinen velkamäärä on ollut lähes 200 000 euroa (1,18 miljoonaa markkaa) ja mediaani yli 80 000 euroa (480 000 markkaa). Yli neljänneksellä on ollut velkaa yli 168 000 euroa (miljoona markkaa). Aikaisempia vuosia koskeneiden tutkimusten mukaan mediaani on ollut samalla tasolla (vuonna 1994 noin 477 000 markkaa ja vuonna 1997 noin

468 000 markkaa).

Vuoden 1997 velkajärjestelyjä koskeneen tutkimuksen mukaan velalliset maksoivat vakuudettomia eli tavallisia velkojaan keskimäärin (mediaani) noin 89 euroa (530 markkaa) kuukaudessa. Viiden vuoden maksuohjelmalla velkojille määrättiin siten maksettavaksi suorituksia yhteensä 5 000 euroa (30 000 markkaa). Velkojille tulevan kertymän keskiarvo oli tuolloin noin 13 prosenttia ja mediaani noin viisi prosenttia kokonaisvelkamäärästä.

Velkajärjestelyn myöntäminen

Velkajärjestelyn yleinen edellytys on velallisen maksukyvyttömyys. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen on muutoin kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyyden arvioinnissa otetaan huomioon velallisen varallisuus sekä hänen tulonsa ja ansaintamahdollisuutensa. Velkajärjestelyn myöntämiseksi vaaditaan lisäksi, että maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on velallisen maksukyvyyn olennainen heikentyminen velallisesta itsestään riippumattoman olosuhteiden muutoksen vuoksi tai että velkajärjestelyyn on muuten painavat perusteet ottaen huomioon velkojen määrän ja velallisen maksukyvyyn välillä vallitseva epäsuhte. Käytännössä tämä epäsuhte on usein ollut niin suuri, että velkajärjestelyn hakijat ovat tällä perusteella täyttäneet velkajärjestelyn yleiset edellytykset. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen pystyy maksamaan velkansa suhteellisen lyhyenä ajanjaksona toimeentuloaan vaarantamatta. Velkajärjestely voidaan myöntää myös elinkeinotoimintaa harjoittavalle velalliselle, jos velkaongelmat liittyvät hänen yksityistalouteensa.

Vuonna 1997 voimaan tulleen lain 9 a §:n mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallisella ei väliaikaisesta pidettävästä syystä ole maksuvaraa tai velallinen ei sellaisen syyn vuoksi kykene maksuvarallaan maksamaan velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa otetaan huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Muutoksen tarpeen aiheutti se,

että vahvistetuista maksuohjelmista noin kolmasosassa maksuvelvollisuus oli poistettu kokonaan ja vain osassa näistä oli kysymys velallisista, joiden maksukyvyyn ei voitu olettaa tulevaisuudessa paranevan. Säännöksen tavoitteena oli vaikuttaa siihen, että velkajärjestely myönnettäisiin vasta sellaisessa vaiheessa, jossa velallisen taloudellinen tilanne on vakiintunut ja velallisen ansaintamahdollisuudet ovat käytössä. Velkajärjestely voi siis tällä perusteella lykkääntyä, vaikka velallinen järjestelyä hakiessaan täyttäisi muuten velkajärjestelyn yleiset edellytykset.

Säännöksen nojalla velkajärjestely voi estyä esimerkiksi tavanomaisista suhdannevaihteluista johtuvan lyhytaikaisen työttömyyden perusteella. Työttömyyden pitkäaikaisuus voi kuitenkin jo sellaisenaan osoittaa, että siitä johtuvaa maksuvaran vähäisyyttä tai puutetta ei voida pitää väliaikaisena. Säännös ei liioin estä velkajärjestelyn myöntämistä, jos on ilmeistä, ettei työttömänä olevalle kertyisi maksuvaraa hänen työllistyttyäänkään ainakaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Korkein oikeus on antanut säännöksen tulkintaa koskevat kaksi ennakkopäätöstä (KKO 1999:16, 1999:17), joissa yhtäältä työttömyyden keston ja toisaalta hakijan ansaintamahdollisuuksien huomioon ottaminen johtivat velkajärjestelyn myöntämiseen hakijoille maksuvaran puuttumisesta huolimatta. Ratkaisuissa nimenomaisesti todettiin, että velkajärjestely voidaan myöntää myös työttömänä olevalle velalliselle. Tämän mahdollisuuden korkein oikeus katsoi olevan sopusoinnussa sen kanssa, että velkajärjestelylain yhtenä tavoitteena on työttömyydestä johtuvien velkaongelmien korjaaminen ja velkaantumisen aiheuttaman syrjäytymisen estäminen.

Velkajärjestelyä ei voida myöntää kaikille hakijoille. Lakiin sisältyvät säännökset, joiden nojalla velkajärjestely voidaan evätä, vaikka hakija täyttäisi velkajärjestelyn edellytykset. Säännösten tarkoituksena on estää velkajärjestely henkilöiltä, joiden velkaantumiseen liittyy yleisen yhteiskunta- ja maksuvaran kannalta kielteisiä piirteitä. Velkajärjestely voi estyä muun muassa silloin, kun hakijalla on rikokseen perustuvia velkoja, velkaa on syntynyt sellaisen elinkeinotoiminnan yhteydessä, jossa on menetelty

törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai hakija on velkaantunut ilmeisen kevytmielisesti.

Vuoden 2001 loppuun mennessä tuomioistuimissa on hylätty noin 9 400 velkajärjestelyhakemusta. Suurin osa niistä on hylätty sillä perusteella, että velkajärjestelylle on ollut laissa tarkoitettu este. Käytännössä yleisimmin sovellettu esteperuste on ollut ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen. Korkein oikeus on antanut noin kaksikymmentä ennakkopäätöstä, joissa on arvioitu velkaantumisen kevytmielisyyttä. Tulkintakäytännön mukaan ilmeisellä kevytmielisyydellä tarkoitetaan ennen muuta piittaamattomuutta velkojen takaisinmaksusta. Tällöin on merkitystä velallisen olosuhteilla luotonantohetkellä ja sillä, miten hän on hoitanut talouttaan ja velkojaan luoton myöntämisen jälkeen. Arvioinnissa on annettu merkitystä myös luotonantajan menettelylle, muun muassa tietoisuudelle velallisen maksukyvästä, sekä luoton käyttötarkoitukselle (KKO 1997:142, 2001:99). Jos luotto on otettu välttämättömästä toimeentulosta varten, velkaantumista ei yleensä ole pidetty ilmeisen kevytmielisenä. Myös nuoruudesta tai mielenterveysongelmista johtuva harkintakyvyn puute on voitu ottaa huomioon. Yritystoiminnassa velkaantumisen osalta on ennakkopäätöksissä korostettu sitä, että liiketoiminnan aloittamiseen ja harjoittamiseen liittyy tavanomaisesti taloudellinen riskinotto ja jonkinasteinen velkaantuminen eikä vastuu suuristakaan veloista liiketoiminnan epäonnistumisen seurauksena tarkoita sitä, että lähtökohtaisesti kysymys olisi kevytmielisestä velkaantumisesta (KKO 1998:71, 2001:99).

Tuomioistuin voi myöntää velkajärjestelyn esteestä huolimatta, jos siihen on erityisiä vastasyitä. Jos velallisen hakemus on hylätty, hän voi vastasyihin vetoamalla myös hakea velkajärjestelyä uudelleen. Jos velallinen on kykynsä mukaan tehnyt voitavansa huolehtiakseen taludestaan ja veloistaan, erityisten vastasyiden vaatimus on käytännössä voinut täytyä. Huomiota on kiinnitetty myös siihen, että velkajärjestelyn epäminen voi olla velallisen olosuhteissa kohtuutonta ottaen huomioon velkajärjestelyn vaikutuksen velallisen asemaan ja sen, että perintätulos jäisi ilman velkajärjestelyäkin velkojien kannalta heikoksi. Näitä seikkoja on erityisesti paino-

tettu korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä.

Maksuohjelman sisältö ja kesto tavallisten velkojen osalta

Tavallisten velkojen osalta maksuohjelman kesto on yleensä viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla tätä lyhyempi, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen maksuohjelman vahvistamista tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla.

Oikeuskäytännössä viiden vuoden pituinen maksuohjelma on ollut selvä pääsääntö. Esimerkiksi vuonna 2000 ja 2001 vahvistetuista maksuohjelmista noin viisi prosenttia oli alle viiden vuoden pituisia. Maksuohjelman lyhentäminen on tullut kysymykseen lähinnä silloin, kun viiden vuoden ohjelma muodostui velallisen olosuhteisiin nähden poikkeuksellisen raskaaksi ja tällöinkin yleensä vain, jos velallinen on suorittanut velkojaan velkajärjestelylain edellyttämässä laajuudessa jo ennen velkajärjestelyä. Keston lyhentämistä voi puoltaa myös velallisen korkea ikä.

Maksuohjelmassa velallinen veloitetaan käyttämään maksuvaransa velkojen suorituksiksi. Maksuvaralla tarkoitetaan velallisen tulojen ja välttämättömien menojen erotusta. Velallisen ansaintamahdollisuuksien huomioon ottamisesta seuraa, että tulotasossa odotettavissa olevat muutokset pyritään ennakkoimaan maksuvelvollisuutta määrättäessä. Velallisen välttämättömien menojen arviointi jää viime kädessä tuomioistuimen harkintaan, mutta käytännössä lähtökohtana on velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä annetussa oikeusministeriön asetuksessa (322/2001) määriteltä taso. Vaikka se ylittää jonkin verran toimeentulotuen tason, velallisen toimeentulo maksuohjelman aikana on niukka.

Maksuohjelmassa velallisen maksuvara jaetaan tavallisille veloille niiden suuruuden mukaisessa suhteessa. Etuoikeutettuja velkoja ovat vain lapsen elatusapu sekä harkinnanvaraisesti velat, jotka liittyvät velallisen välttämättömiin elinkustannuksiin.

Maksuohjelman aikana velallinen on velvollinen maksamaan velkojaan lisää muun muassa silloin, jos hänen tulonsa kasvavat tai hän saa esimerkiksi perinnön. Jos velallisen maksukyky pitkäaikaisesti heikentyy, hänen maksuvelvollisuuttaan voidaan laissa säädettyin edellytyksin alentaa.

Omistusasunnon säilyttäminen velkajärjestelyssä

Velallinen voi tietyin edellytyksin säilyttää omistusasuntonsa velkajärjestelyssä. Käytännössä velallisen omistusasunto on miltei aina vakuutena veloista. Näitä asuntoa rasittavia vakuusvelkoja on mahdollista jossain määrin järjestellä. Asunnon arvoa vastaava osuus velasta on aina maksettava, mutta velan ehtoja voidaan lieventää. Vakuuden arvon muutokset maksuohjelman aikana eivät vaikuta maksuvelvollisuuden määrään.

Käytännössä vakuusvelan maksuaikaa on yleensä pidennetty ja korkoa alennettu, jotta velallinen voisi selviytyä vakuusvelan maksamisesta. Maksuajan pidentäminen ja koron alentaminen ovat olleet melko tuntuvia. Korokojen alentamisratkaisuihin vaikutti velkajärjestelyjen alkuvuosina se, että yleinen korkotaso alentui huomattavasti alkuperäisten lainaehto- ja mukaisista koroista. Viime vuosina koron alennuksiin ei juuri ole ollut perustetta. Maksuohjelmat vakuusvelkojen maksamiseksi ovat olleet huomattavan pitkiä, usein yli 15 vuotta.

Jos velallinen säilyttää omistusasuntonsa, hänen on vakuusvelan lisäksi maksettava myös tavallisia velkojaan laissa säädetty määrä (tavallisten velkojen vähimmäiskertymä). Tähän määrään vaikuttaa olennaisesti vertailu siihen, kuinka paljon velallinen kykenisi maksamaan velkojaan, jos hänen asuntonsa myytäisiin ja hän asuisi mahdollisimman edullisessa vuokra-asunnossa. Maksuohjelma voi vähimmäiskertymän maksamiseksi kestää enintään kymmenen vuotta.

Maksuohjelman muuttaminen ja raukeaminen

Maksuohjelman muuttamista koskevia säännöksiä muutettiin 1 päivänä helmikuuta 1997 voimaan tulleella lailla. Syynä tähän oli

erityisesti se, että muutoshakemusten määrä oli tuomioistuimissa lisääntynyt ja hakemuksia tehtiin varsin vähäisten maksukyvyyn muutosten perusteella. Maksuohjelman muuttamisesta aiheutui usein muutosten merkitykseen nähden kohtuuttoman paljon työtä ja kustannuksia. Maksuohjelman muutoshakemuksia tehtiin vuonna 1995 noin 3 800 ja vuonna 1996 noin 4 800. Vuonna 1996 muutoshakemusten osuus kaikista velkajärjestelyasioista oli vajaa kolmannes.

Uudistuksen lähtökohdaksi oli se, että velalliselle vahvistettu maksuvelvollisuus on pysyvä ja säilyy olosuhteiden heikennyksistä huolimatta. Maksuohjelman keston päättymisen ei vapauta velallista hänelle määrätystä maksuvelvollisuudesta, mutta myöhässä maksettaville suorituksille ei kerry korkoa. Tästä lähtökohdasta on kuitenkin mahdollista poiketa, jos velallisen maksukyky ohjelman aikana heikentyy niin merkittävästi, että maksuvelvollisuus osoittautuu kohtuuttoman raskaaksi. Tällöin maksuvelvollisuutta voidaan alentaa tai se voidaan poistaa kokonaankin maksuohjelmaa muuttamalla.

Uudistuksen jälkeen velkoja on voinut vaatia maksuohjelmassa maksettavaksi vahvistetun kertymän perimistä ulosottoteitse, jos velallinen laiminlyö ohjelman noudattamisen. Maksuohjelmaa ei kuitenkaan voida määrätä raukeamaan, jos ohjelman laiminlyönti johtuu maksukyvyyn heikkenemisestä, koska tällöin laiminlyöntiin on hyväksyttävä syy. Maksukyvyyn heikentymisen vuoksi velallinen joutuu yleensä maksamaan velkojaan pidemmän kuin maksuohjelman keston ajan.

Alunperin maksuohjelman muuttamiseen oli lain mukaan peruste, jos velallisen maksukyky parani olennaisesti. Tällaisesta paranemisesta velallisella oli velvollisuus ilmoittaa velkojalle, jolloin velkoja voi hakea ohjelman muuttamista tuomioistuimelta. Tuomioistuinkäsittelyn välttämiseksi lakia muutettiin niin, että velallinen määrätään jo maksuohjelmassa maksamaan velkojaan lisää. Lisäsuoritusvelvollisuudella haluttiin myös kasvattaa velkojille tulevaa kokonaiskertymää. Perusteena lisäsuoritusvelvollisuudelle ovat nettotulojen kasvu tai asumismenojen aleneminen taikka perinnön tai muun kerta- luonteisen suorituksen saaminen. Lisäsuoritusvelvollisuuden perustavista rahamääristä

säädetään yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa asetuksessa (58/1993). Uudistuksen tavoitteena oli kannustaa velallista lisäämään tulojaan sillä, että velallinen saa itselleen neljäsosan lisääntyneistä tuloistaan.

Uudistuksen jälkeen maksuohjelman muutoshakemusten määrä on vähentynyt. Kun hakemuksia vielä vuonna 1997 tehtiin 2 750, määrä oli vuonna 2001 enää vajaat 1 300.

Maksuohjelma voidaan laissa säädetyin edellytyksin määrätä raukeamaan. Perusteena voi olla muun muassa maksuohjelman olennainen laiminlyönti ilman hyväksyttävää syytä tai se, että ohjelman vahvistamisen jälkeen käy ilmi, että velkajärjestelylle olisi ollut este. Jos ohjelma määrätään raukeamaan, velkojilla on oikeus vaatia maksua velan alkupeäraisten ehtojen mukaan.

Käytännössä eniten sovellettu raukeamisperuste on ollut maksuohjelman laiminlyönti. Olennaisena laiminlyöntiä on pidetty, jos laiminlyönti on jatkunut yhtäjaksoisesti pidemmän ajan tai laiminlyönnit ovat olleet usein toistuvia. Tällöin siis maksuohjelman noudattamisen olisi pitänyt olla mahdollista. Jos laiminlyönti on johtunut velallisen maksukyvyyn heikentymisestä, raukeamisraamusta ei voida määrätä. Jos maksuohjelma on loppuillaan ja velallinen on maksanut velat ohjelman mukaan suureksi osaksi, hänen laiminlyöntiään ei yleensä voida pitää olennaisena eikä ohjelmaa voida määrätä raukeamaan.

Maksuohjelman raukeamishakemusten määrä oli enimmillään vuosina 1996—1999, jolloin hakemuksia tehtiin 700—800 vuodessa. Vuosina 2000 ja 2001 hakemuksia tehtiin noin 500 vuodessa. Hakemuksista on hyväksytty vähän yli puolet.

Tuomioistuinten tilanne

Velkajärjestelyhakemuksia on tehty lain voimassaoloaikana noin 70 000 kappaletta. Viime vuosina hakemuksia on tehty hieman yli 3 000 vuodessa. Velkajärjestelyasioiden käsittelyajat ovat hakemusten vähentyessä lyhentyneet. Hakemusten keskimääräinen käsittelyaika velkajärjestelyn hakemisesta maksuohjelman vahvistamiseen on nykyisin noin seitsemän kuukautta. Maksuohjelmia tuomioistuimet ovat vahvistaneet noin 53 000.

Velkajärjestelyasiat muodostavat myös muutoksenhakutuomioistuimissa merkittävän asiaryhmän. Muutosta haetaan keskimäärin joka kahdeksanteen käräjäoikeuden tekemään muutoksenhakukelpoiseen päätökseen velkajärjestelyhakemuksesta. Näitä päätöksiä ovat velkajärjestelyhakemuksen hylkääminen ja maksuohjelman vahvistaminen. Päätökseen, jolla velkajärjestely on aloitettu, ei saa hakea muutosta. Muutosta haetaan noin joka kymmenenteen maksuohjelman muuttamista ja noin joka viidenteen maksuohjelman raukeamista koskevaan käräjäoikeuden muutoksenhakukelpoiseen päätökseen.

Tuomioistuinten työmäärään vaikuttaa asioiden valmistelun taso. Velallisen mahdollisuus saada apua velkajärjestelyasian hoitamisessa talous- ja velkaneuvonnasta parantaa hakemusten tasoa ja vähentää tuomioistuinten työmäärää. Tuomioistuin voi määrätä asiassa selvittäjän, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa maksuohjelman laatiminen ja eräiden tiedoksiantojen toimittaminen. Myös selvittäjän käyttö vähentää tuomioistuinten työtä, mutta siitä aiheutuu valtiolle kustannuksia.

Velallisten avustaminen ja velkaneuvonta

Talous- ja velkaneuvonnasta annettu laki (713/2000) tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2000. Aikaisemmin velkaneuvonta perustui vapaaehtoisuuteen ja sitä annettiin eniten kuntien organisoimissa velkaneuvontayksiköissä ja jossain määrin valtion oikeusaputoimistoissa. Myös useat seurakunnat ja eräät järjestöt antoivat velkaneuvontaa.

Talous- ja velkaneuvonnassa annetaan yksityishenkilöille tietoja ja neuvontaa talouden ja velkojen hoidosta sekä avustetaan heitä taloudenpidon suunnittelussa. Talous- ja velkaneuvonnassa selvitetään velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet ja avustetaan velallista tämän selvittäessä mahdollisuuksia tehdä velkojensa kanssa sovinto. Lisäksi velallista avustetaan velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa, erityisesti velkajärjestelyhakemuksen ja muiden yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain edellyttämien selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa. Tarvittaessa velallinen ohjataan hakemaan oikeudellista apua. Talous- ja velkaneuvontapalvelu on asiakkaille maksu-

tonta.

Talous- ja velkaneuvonnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat Kuluttajavirastolle. Lääninhallitus vastaa siitä, että talous- ja velkaneuvontaa on riittävästi saatavissa läänin alueella.

Talous- ja velkaneuvontayksiköiden määrä oli vuoden 2001 lopussa 73. Velkaneuvontayksiköiden palveluksessa oli 136 henkilöä, joista 36 oli sivutoimisia talous- ja velkaneuvojia.

Velkajärjestelyasioissa voidaan antaa oikeusapua sekä myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä avustaja. Avustajan määrääminen on ollut melko yleistä, sillä vuonna 2001 velkajärjestelyasioissa noin 700 avustajaksi määrätylelle maksettiin palkkiota valtion varoista.

Velkajärjestelyn kustannukset ja muut taloudelliset vaikutukset

Velkajärjestelystä aiheutuu kustannuksia julkiselle taloudelle, velkojille ja myös velallisille. Julkiselle taloudelle kustannuksia syntyy velkaneuvonnasta ja velkaantuneiden avustamisesta, selvittäjien toiminnasta sekä velkajärjestelyjen tuomioistuinkäsittelystä. Velkajärjestelyn erisuuntaiset taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ennen muuta velkasuhteiden osapuoliin, velkoihin ja velallisiin.

Velkajärjestelyn välittömät julkiset kustannukset ovat olleet vuosina 1993-1999 yhteensä noin 47,2 miljoonaa euroa. Näihin kustannuksiin kuuluvat velkaneuvonnan, maksuttoman oikeudenkäynnin ja selvittäjien käytöstä aiheutuvat kustannukset. Lukuun ei sisälly tuomioistuinten menoja. Velkajärjestelyn kustannuksista suurin osa on kulunut selvittäjän palkkioihin ja korvauksiin. Selvittäjäkustannukset ovat vuodesta 1996 lähtien alentuneet huomattavasti, koska asumäärät ovat vähentyneet ja 1 päivänä helmikuuta 1997 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen velallinen on ollut velvollinen osallistumaan selvittäjäkustannusten maksuun. Valtion varoista maksettiin vuonna 2001 selvittäjille noin 1,2 miljoonaa euroa. Talous- ja velkaneuvonnasta aiheutuneet kustannukset olivat vuonna 2001 valtiolle noin 3,1 miljoonaa euroa ja kunnille hieman vajaat 1 miljoona eu-

roa. Osa kustannuksista palautuu takaisin valtiolle ja kunnille verotuloina.

Velkajärjestelyn yhteiskunnalle tuottaman taloudellisen edun suuruudesta on varsin vähän tutkittua tietoa. Kustannusten säästöä voi syntyä, jos velkajärjestelyn avulla voidaan korjata velkaongelmista aiheutuvia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Velkajärjestely vähentää velallisen toimeentulotuen tarvetta. Stakesin tutkimuksen mukaan niillä Vantaan velkaneuvonnan asiakkailla, jotka olivat turvautuneet toimeentulotukeen ennen velkajärjestelyn hakemista, tuen tarve väheni velkajärjestelyn myötä keskimäärin lähes 700 euroa kotitaloutta kohden vuodessa.

Velkajärjestelyvelallisten on arvioitu maksaneen velkojaan vuosina 1993-1999 noin 572 miljoonaa euroa. Maksuohjelmien yhteisvelkamäärä on ollut noin 3 690 miljoonaa euroa, joten velkojen määrää on velkajärjestelyissä alennettu 3 118 miljoonaa euroa. Sen arvioiminen, kuinka paljon velkajärjestelyt ovat tosiasiallisesti vaikuttaneet velkojen kertymään, ei ole mahdollista.

1.2. Yksityishenkilöiden velkajärjestely Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa

Tanska

Yksityishenkilön velkajärjestelyä koskeva säännöstö tuli pohjoismaista ensiksi voimaan Tanskassa, missä ne lisättiin konkurssilakiin (konkursloven) vuonna 1984 voimaan tullella lainmuutoksella.

Tuomioistuin voi myöntää velkajärjestelyn velallisen hakemuksesta. Velkajärjestely edellyttää, että velallinen on maksukyvytön. Lisäksi arvioinnissa on merkitystä velallisen olosuhteilla ja muilla seikoilla. Huomiota kiinnitetään muun muassa velkojen ikään ja perusteeseen, velallisen velkaantumisen aikaisiin olosuhteisiin ja siihen, miten velallinen on maksanut velkojaan. Käytännössä tuomioistuimella on laaja harkintavalta.

Tuomioistuin päättää erikseen velkajärjestelyn aloittamisesta sekä maksuohjelman vahvistamisesta. Velkajärjestely voidaan evätä vielä aloituspäätöksen jälkeenkin esimerkiksi silloin, kun velkajärjestelyn myöntäminen ei olisi kohtuullista asian käsittelyssä il-

mi tulleeeseen selvitykseen nähden taikka jos velallinen ei ole myötävaikuttanut asian käsitteilyyn. Tuomioistuin voi määrätä selvittäjän, joka toimii tuomioistuimen valvonnassa. Selvittäjän käytöstä aiheutuvat kustannukset maksetaan valtion varoista. Velkajärjestelyssä voidaan velallisen maksuvelvollisuus poistaa kokonaan tai alentaa sitä, ei kuitenkaan panttisaatavien osalta siltä osin kuin pantin arvo kattaa velan määrän. Maksuohjelman kesto on yleensä viisi vuotta. Velallisen edellytetään käyttävän tulonsa velkojensa maksamiseen siltä osin kuin ne ylittävät velallisen ja hänen perheensä välttämättömiin elinkustannuksiin tarvitseman määrän. Velallinen voi joskus säilyttää asuntonsa ja maksaa vakuusvelkaa ohjelman aikana, mutta vakuusvelan maksut eivät saa ylittää vaihtoehtoisia kohtuullisia asumiskustannuksia.

Maksuohjelman maksuaikataulua ja maksuehtoja koskevia määräyksiä voidaan myöhemmin muuttaa, jos siihen on erityisiä syitä. Maksuvelvollisuuden määrä on sen sijaan pysyvä, sillä sitä ei voida maksuohjelman vahvistamisen jälkeen tapahtuneiden muutosten johdosta alentaa tai lisätä. Maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan, jos velallinen on hakemuksen käsittelyssä menetellyt vilpillisesti tai törkeästi laiminlyönyt saneeraus- tuomion määräyksiä.

Käytännössä velkajärjestelyn pääsyn edellytysten on oikeuskirjallisuudessa arvioitu olevan Tanskassa tiukemmat kuin muissa Pohjoismaissa. Hakemusten määrä oli 1990-luvulla 6 000—8 000 vuodessa. Yli puolet hakemuksista on hylätty. Tanskassa ei ole myöskään vastaavanlaista talous- ja velkaneuvontajärjestelmää kuin esimerkiksi Suomessa ja Ruotsissa.

Norja

Velkajärjestelylaki (gjeldsordningsloven) on ollut Norjassa voimassa vuoden 1993 alusta lukien. Velkajärjestely edellyttää velallisen olevan maksukyvytön. Ennen velkajärjestelyn hakemista velallisen on pitänyt yrittää saada aikaan velkajärjestely sopimalla siitä velkojien kanssa. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos sitä voitaisiin pitää loukkaavana (støtende) toisten velallisten tai yhteiskunnan kannalta. Velkajärjestelyä haetaan

ulosottoviranomaiselta (namsmannen) ja ratkaisun velkajärjestelyn aloittamisesta tekee alioikeus. Velkaneuvonnasta säädetään sosiaalilainsäädännössä, jossa kunnat velvoitetaan antamaan taloudellista neuvontaa vaikeasti velkaantuneille yksityishenkilöille.

Jos velkajärjestely aloitetaan, velallisella on kolme kuukautta aikaa pyrkiä neuvotteluratkaisuun velkojien kanssa. Ulosottoviranomainen ja tämän tarvittaessa määräämä avustaja osallistuvat käytännössä aktiivisesti sovintoneuvotteluihin ja maksuohjelmaehdotuksen laadintaan. Jos sovintoa ei synny, velallinen voi hakea alioikeudelta niin sanottua pakottavaa velkajärjestelyä, jolloin alioikeus voi päättää velallisen ehdotuksen pohjalta maksuohjelmasta riippumatta velkojien suostumuksesta. Velkojen järjestelymahdollisuudet poikkeavat olennaisesti Suomen velkajärjestelylaista. Verovelkoja ei voida lainkaan järjestellä velkajärjestelylain nojalla eikä esimerkiksi elatusapuvelkojen, rangaistavalla teolla aiheutettua vahingonkorvausvelkojen tai sakkojen määrää voida alentaa. Maksuohjelma kestää yleensä viisi vuotta, mutta se voi olla erityisistä syistä viittä vuotta pitempi tai lyhyempi.

Maksuohjelmaa voidaan muuttaa, jos ohjelman aikana tapahtuu sellaisia ennalta arvaamattomia tai muita erityisiä muutoksia, jotka heikentävät velallisen kykyä täyttää maksuohjelma. Maksuohjelmaa voidaan muuttaa myös, jos velallisen taloudellinen asema paranee merkittävästi maksuohjelman aikana. Jos velallinen saa huomattavan suuruisen perinnön, voiton tai vastaavan suorituksen viiden vuoden kuluessa maksuohjelman päättymisestä, maksuohjelma voidaan velkojan vaatimuksesta kokonaan tai osittain jättää ottamatta huomioon. Maksuohjelma voidaan kumota velkojan hakemuksesta, jos velallinen on menetellyt vilpillisesti tai on törkeästi laiminlyönyt maksuohjelman mukaiset velvollisuutensa.

Aloituspäätöksiä on tehty vuoden 2000 loppuun mennessä noin 16 000 velalliselle. Velkajärjestelyjä on syntynyt noin 12 000, mistä määrästä vapaaehtoisten velkajärjestelyjen osuus on noin puolet. Vahvistetuista maksuohjelmista lähes 1 700 on muutettu.

Norjassa on käynnissä valmistelutyö velkajärjestelylain muuttamiseksi. Se pohjautuu

1 päivänä helmikuuta 2000 julkaistuun mietintöön (Høringsnotat om lov om endringer i gjeldsordningsloven). Mietinnössä ehdotetaan muutoksia suureen määrään velkajärjestelyn sisältöä ja menettelyä koskeviin säännöksiin. Täsmennystä ehdotetaan muun muassa siihen, milloin velkajärjestelyä voidaan pitää loukkaavana (støtende) toisten velallisten tai yhteiskunnan kannalta. Vahingonkorvausvelkaa, joka perustuu rangaistavaan teokseen, voitaisiin järjestellä, jos vahingonkorvausvelvollisuus on vahvistettu vähintään viisi vuotta ennen velkajärjestelyn aloittamista. Ehdotuksen mukaan maksuohjelman kesto lyhenisi, sillä se laskettaisiin maksuohjelman vahvistamisen sijasta velkajärjestelyn aloittamispäätöksestä. Velalliselle tulisi ehdotuksen mukaan velvollisuus ilmoittaa velkojille maksukykynsä olennaisesta paranemisesta maksuohjelman aikana. Mietinnössä esitetään selvitettäväksi, voitaisiinko ulosottoviranomainen oikeuttaa tekemään velkajärjestelyn aloittamista koskeva päätös, jos on ilmeistä, että velkajärjestelyn edellytykset täyttyvät. Mietintöön sisältyy myös ehdotus kunnan velvollisuudesta antaa neuvoa ja opastusta taloudellisissa vaikeuksissa oleville yksityishenkilöille. Hallituksen esitys valmistui kesäkuun loppupuolella 2002.

Ruotsi

Ruotsissa velkasaneerauslaki (skuld-saneringslag) tuli voimaan heinäkuun 1 päivänä 1994. Velkasaneerausmenettelyä muistuttaa Norjan vastaava menettelyä. Velkajärjestelyn pääsyn edellytykset ovat tiukemmat kuin Suomessa tai Norjassa.

Velkasaneeraus voidaan myöntää yksityishenkilölle, jos hän on maksukyvytön ja niin velkainen, ettei hänen voida olettaa kykenevän maksamaan velkojaan näköpiirissä olevana aikana. Lisäksi edellytetään, että velkasaneerauksen myöntämistä voidaan pitää kohtuullisena velallisen henkilökohtaiset ja taloudelliset olosuhteet huomioon ottaen. Arvioinnissa on otettava erityisesti huomioon velkojen ikä, olosuhteet niiden syntyessä ja ne ponnistelut, jotka velallinen on tehnyt voidakseen täyttää velvoitteensa ja päästäkseen velkojen kanssa ratkaisuun, sekä se, miten velallinen on myötävaikuttanut velka-

järjestelyasian käsittelyyn. Velkasaneeraus koskee kaikkia muita kuin laissa erikseen velkasaneerauksen ulkopuolelle rajattuja velkoja. Näitä ovat muun muassa panttivelat sillä osin kuin vakuuden arvo ne kattaa sekä perheoikeudelliset elatusvelat.

Velkasaneerausmenettely on kolmiportainen. Ensimmäisessä vaiheessa velallisen tulisi itse sopia velkojensa kanssa. Velkasaneerauslaissa ei ole tätä vaihetta koskevia menettelysäännöksiä, mutta siitä ilmenee, että velallinen voi saada neuvoja ja opastusta kunnalta. Jos sovintoratkaisua ei synny, velallisen on haettava velkajärjestelyä ulosottoviranomaiselta (kronofogdemyndigheten). Tässä toisessa vaiheessa ulosottoviranomainen tekee ensin päätöksen velkasaneerauksen aloittamisesta. Hakemus voidaan hylätä heti, jos velallinen ei täytä velkasaneerauksen edellytyksiä. Jos hakemusta ei hylätä, velallisen on laadittava yhdessä ulosottoviranomaisen kanssa ehdotus vapaaehtoiseksi velkasaneeraukseksi. Jos kukaan velkojista ei vastusta ehdotusta ja se täyttää laissa olevat vaatimukset, ulosottoviranomainen vahvistaa ehdotuksen. Jos joku velkojista vastustaa ehdotusta, ulosottoviranomaisen on siirrettävä asia alioikeuden käsiteltäväksi. Velkasaneerausasia voi tulla alioikeuden käsiteltäväksi myös, jos ulosottoviranomaisen saneeraushakemuksen hyväksymistä tai hylkäämistä koskevasta päätöksestä valitetaan. Alioikeuskäsittely, jossa voidaan päättää velkasaneerauksesta velkojen suostumuksesta riippumatta, muodostaa menettelyn kolmannen vaiheen.

Velkasaneerauksessa vahvistetaan velallisen maksukykyä vastaava maksusuunnitelma, jonka kesto on yleensä viisi vuotta. Erityisistä syistä maksusuunnitelma voi olla viittä vuotta lyhyempi tai pitempi. Velallisen on käytettävä velkojensa maksuun maksuvaramansa, joka lasketaan siten, että velallisen tuloista jätetään velalliselle hänen ja hänen perheensä vähimmäistoimeentuloa varten tarvittava määrä. Velallisen on luovuttava arvokkaasta omaisuudestaan.

Velkojat ja velallinen voivat ohjelman vahvistamisen jälkeen saattaa velkasaneerauksen uudelleen tutkittavaksi. Velkasaneeraus voidaan velkojan hakemuksesta kumota esimerkiksi silloin, jos velallinen on antanut velkojille vääriä tietoja taikka jos velallinen ei ole

noudattanut maksusuunnitelmaa eikä laiminlyönti ole vähäinen. Maksusuunnitelmaa voidaan muuttaa, jos velallisen taloudelliset olot ovat olennaisesti parantuneet velkasaneerauksen jälkeen. Velallinen hakemuksesta voidaan maksusuunnitelman mukaisen maksuvelvollisuuden kokonaismäärää alentaa, jos olosuhteissa on saneeraus päätöksen jälkeen tapahtunut ennalta arvaamattomia muutoksia tai jos siihen on muutoin erityisiä syitä.

Ulosottoviranomaiselle tehtyjen hakemusten määrä on viime vuosina ollut hieman yli 3 000 vuodessa. Vuosina 1995-1996 velkojat hyväksyivät vain 20 prosenttia velkasaneerausehdotuksista, mutta sittemmin toisessa vaiheessa vahvistettujen maksusuunnitelmien osuus on lisääntynyt siten, että se oli vuonna 1999 yli puolet. Kuluttajaviraston tekemän tutkimuksen mukaan maksuohjelmia muutettiin vuosina 1994-1998 vain 180 kappaletta. Myöhemmin maksuohjelmien muutosten määrä on olennaisesti lisääntynyt, mikä johtunee ohjelmien määrän lisääntymisen ohella siitä, että velkojat ovat voineet saada käyttöönsä velallisten verotustietoja. Oikeuskäytännössä tulkinta sen suhteen, milloin velallisen maksukyvyyn katsotaan olennaisesti parantuneen, ei ole vakiintunut.

Valtiopäivien tarkastajien (Riksdagens revisorer) toimesta on kiinnitetty huomiota muun muassa pitkiin käsittelyaikoihin kolmiportaisen menettelyn kahdessa ensimmäisessä vaiheessa ja ehdotettu selvitettäväksi mahdollisuutta keventää menettelyä. Tarkastajien ehdotuksen pohjalta käynnistettiin kuluttajaviraston ja ulosottoviranomaisen toimesta jatkovalmistelu, jota koskeva loppuraportti valmistui tammikuussa 2002 (Rapport från skuldsaneringsprojektet, december 2001). Loppuraportissa on esitetty muun muassa, ettei velallisella olisi velvollisuutta yrittää sovintoratkaisua, jos hänellä ei ole maksuvaraa tai sitä on vain vähän. Ulosottoviranomaisen tulisi voida päättää myös pakottavasta saneerausohjelmasta ja maksuohjelman muuttamisesta. Ulosottoviranomaisen päätöksestä voisi valittaa tuomioistuimeen. Raportissa on myös esitetty maksuohjelman keston lyhentämistä. Maksuohjelma olisi yleensä kolme vuotta. Pääsääntö olisi kuitenkin viisi vuotta silloin, jos velallinen on nuori tai velallisen velkamäärä on suuri taikka jos

on odotettavissa, että velallinen saa suurehkoja tuloja maksuohjelman neljännen ja viidennen vuoden aikana.

2. Nykytilan arviointi

2.1. Velkaongelmista ja niiden ratkaisukeinoista

Kotitalouksien velkaantuminen ja velkaongelmat

Luottojen merkitys kotitalouksille on kasvanut merkittävästi viime vuosikymmeninä. Luottokanta tosin supistui tuntuvasti 1990-luvun alkupuoliskolla, mutta kääntyi sen jälkeen nousuun. Vuosina 1996-2000 kotitalouksien pankeista olevan luottokannan määrä kasvoi 25,7 miljardista eurosta 31,9 miljardiin euroon. Kaikkiaan pankkien antolainaus lisääntyi 1990-luvun jälkipuoliskolla noin 49 miljardista eurosta 64,4 miljardiin euroon. Suomen Pankkiyhdistyksen säästämis- ja luotonkäyttötutkimuksen mukaan vuonna 2001 noin 46 prosentilla kaikista kotitalouksista oli velkaa. Kotitalouksien velkaantumisaste, jolla tarkoitetaan maksamatta olevan velkamäärän osuutta kotitalouksien kaikista käytettävissä olevista tuloista vuodessa, oli vuonna 2001 noin 64,5 prosenttia.

Kotitalouksien vuonna 1995 alkanut luottokannan kasvu on koskenut lähinnä asunto- ja kulutusluottoja. Sen sijaan elinkeinotoimintaa tai opiskelua varten otettujen luottojen määrä ei ole lisääntynyt. Asuntovelkojen osuus kotitalouksien pankkiluotoista oli vuonna 2001 noin 70 prosenttia. Takausvastuiden määrä on edelleen huomattava, sillä Suomen Pankkiyhdistyksen säästämis- ja luotonkäyttötutkimuksen mukaan vuonna 2000 joka yhdeksäs kotitalous oli takaajana toisen velasta. Kulutusluottojen määrä on lisääntynyt muita luottoja enemmän viime vuosina ja tästä velkaantumisesta aiheutuvat maksuvaikkeudet ovat myös lisääntyneet. Maksuhäiriömerkinnöistä maksamattomien puhelinlaskujen osuus on noin 30 prosenttia. Vuonna 1999 peruttuja maksu- ja luottokorttikorttitilejä oli yli viidennes enemmän kuin vuonna 1998. Luottokorttiyhtiöiden luottotappiokirjausten määrä oli vuonna 2000 noin 13,6 miljoonaa euroa, kun se oli edellisenä

vuonna noin 9 miljoonaa euroa.

Tuomioistuimiin saapuneiden summaaristen velkomushakemusten määrä oli vuonna 2001 noin 140 000, mikä on vajaat 3 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Ulosoton piirissä oli vuoden 2001 lopussa noin 305 000 luonnollista henkilöä. Näistä velallisista vain osalla velkaongelmat ovat ylipääsemättömiä.

Maksuhäiriörekisterissä luonnollisia henkilöitä oli samaan aikaan lähes sama määrä. Sekä maksuhäiriörekisterissä että ulosoton piirissä olevien henkilöiden määrä väheni vuodesta 1995 alkaen. Uusien maksuhäiriömerkintöjen määrä kääntyi kuitenkin kasvuun vuonna 2000, jolloin rekisteriin tallennettiin 9 prosenttia enemmän merkintöjä kuin edellisenä vuonna. Vuonna 2001 kasvu oli 5,7 prosenttia.

Velkaantumista on tutkittu muun muassa väestötietopohjaisten kansalaiskyselyjen perusteella. Kansaneläkelaitoksen hyvinvointitutkimus on tehty kyselytutkimuksena pyytämällä vastaajan arviota siitä, onko hän tulot ja velanhoitomenot huomioon ottaen ylivelkaantunut. Sen mukaan ylivelkaantuneita henkilöitä oli vuonna 1998 noin 220 000, kun se oli enimmillään 365 000 vuonna 1995. Tilastokeskuksen kotitaloustutkimus on tehty kysymällä vastaajan arviota siitä, onko kotitalouden velkojen määrä kasvanut yli selviytymisrajan edeltävän vuoden aikana. Sen mukaan ylivelkaantuneita kotitalouksia oli vuonna 1999 noin 100 000, kun määrä oli enimmillään vuonna 1997 lähes 130 000. Muun muassa näiden tutkimusten perusteella on arvioitu, että sellaisten pysyvästi maksukyvyttömiä velallisten määrä, jotka ovat jääneet velkajärjestelyn ulkopuolelle, on ainakin 20 000—30 000. Eräiden arvioiden mukaan määrä on huomattavasti suurempi. Suomen Pankkiyhdistyksen keväällä 2002 esittämän arvion mukaan viime vuosikymmenen laman seurauksena ylivelkaantuneiden ja velkajärjestelyjen ulkopuolella olevien velallisten määrä olisi 60 000—70 000. Näissä luvuissa ovat mukana ne noin 10 000 velallista, joiden velkajärjestelyhakemus on hylätty, ja ne velalliset, joiden velkajärjestelyssä vahvistettu maksuohjelma on määrätty raukeamaan.

Vaikka ylivelkaantuneiden yksityishenkilöiden määrä on huomattavasti pienempi

kuin laman jälkeen 1990-luvun puolivälissä, ylivelkaantuminen on yhä vakava yhteiskunnallinen ongelma. Se on edelleen suurelta osin 1990-luvun alun syvän laman seurausta. Ylivelkaantuminen jakautuu tasaisemmin eri väestöryhmiin kuin esimerkiksi tulojen perusteella mitattu köyhyys. Tässä jakautumisessa on kuitenkin viime vuosina tapahtunut selvä muutos, sillä muun muassa Tilastokeskuksen kotitaloustutkimuksesta käy ilmi, että ylivelkaantuneimpia ovat alimmat tulonsaajaryhmät ja tässä ryhmässä ylivelkaantuneiden määrä on selvästi lisääntynyt laman jälkeen. Muutosta on havaittavissa myös siinä suhteessa, että 1990-luvun loppupuoliskolla 30-vuotiaiden ja sitä nuorempien osuus ylivelkaisista on kasvanut ja on nyt noin kolmannes, kun heidän osuutensa oli laman vuosina vajaa viidennes.

Velkaongelmien ratkaisukeinoista

Luottomarkkinoiden vapautumisen seurauksena luottoja ja muuta niihin verrattavaa rahoitusta markkinoidaan samaan tapaan kuin kulutushyödykkeitä. Luotonotto ei enää liity keskeisesti vain yritystoimintaan tai asumiseen vaan myös päivittäiseen kuluttamiseen. Maksuhäiriöt ja velkaongelmat ovat luottoyhteiskunnassa väistämättömiä ja on ennakoitavissa, että kotitalouksilla tulee jatkossakin olemaan vaikeita ylivelkaantumiso ongelmia.

Velkaongelmia on 1990-luvulta alkaen pyritty lainsäädännön keinoin ja myös muilla tavoin korjaamaan ja niiden syntyä ehkäisemään. Talous- ja velkaneuvonnan lakisääteistämisen yhtenä tavoitteena oli vaikuttaa velkaongelmien ennaltaehkäisyyn. Neuvonnan tehtävänä on avustaa yksityishenkilöitä taloudenpidon suunnittelussa. Kun ylivelkaantuneiden ongelmat edelleen muodostavat pääasiallisen osuuden neuvojen työstä, ennaltaehkäisevä työ ei ole päässyt vielä käynnistymään lain tavoitteiden mukaisessa laajuudessa.

Takausvastuiden maksettavaksi erääntymisen liittyä tyypillisesti yleiseen talouden taantumiseen ja reaalivakuuksien arvojen alenemiseen. Takausten perusteella ei viime vuosina olekaan enää syntynyt mittavia vel-

kaongelmia. Tähän kehitykseen on vaikuttanut velkojien tietojenantovelvollisuuden lisääminen vuonna 1994 ja ennen muuta uusi takauslainsäädäntö, joka tuli voimaan vuonna 1999. Uudistuksissa edellytettiin, että luotonantajan on annettava yksityishenkilölle tiedot takauksen merkityksestä ja vaikutuksista samoin kuin velallisen taloudellisesta asemasta niin, että hän kykenee tietojen perusteella arvioimaan takauksen antamisen tarkoituksenmukaisuutta ja takaukseen liittyviä riskejä. Erityisellä sovittelusäännöksellä, jonka nojalla voidaan kohtuullistaa yksityistakaajan vastuuta, pyrittiin estämään takaajan maksukykyyn nähden liian suurten takauksitoumusten ottaminen. Velallisten asemaa on parannettu myös kuluttajansuojalain (38/1978) ja ulosottolainsäädännön muutoksien sekä vuonna 1999 voimaan tulleella saatavien perinnästä annetulla lailla (513/1999). Omistusasunnon turvallista hankkimista edistävät omistusasuntojen valtiontakausjärjestelmä ja erilaiset lainaturvavakuutukset.

Keskeinen merkitys ylivelkaantumisen ennaltaehkäisemisessä on luotonantokäytännöllä. Huomion kiinnittäminen aikaisempaa enemmän velallisen maksukykyyn ja vakuuksien arvoon on viime vuosina osaltaan ehkäissyt velkaongelmien syntyä.

Yksityishenkilöiden velkaongelmien ratkaisukeinona velkajärjestelylainsäädäntö on ollut keskeisellä sijalla. Velalliselle velkajärjestely merkitsee mahdollisuutta vapautua ylivoimaisesta velkavastuusta kohtuullisessa ajassa ja siten päästä elämässään uuteen alkuun. Lainsäädännön seurauksena myös vapaaehtoiset maksujärjestelyt ovat erityisesti viime vuosina huomattavasti yleistyneet. Suomen Pankkiyhdistyksen säästämis- ja luotonkäyttötutkimuksen sekä Tilastokeskuksen kotitaloustutkimuksen mukaan 1990-luvulla velkojat ovat sopineet maksusuunnitelman muutoksista ja muista velan järjestelyistä enimmillään jopa 200 000 kotitalouden kanssa vuodessa. Lukuun sisältyvät tosin myös velan ennenaikaisesta maksusta tehdyt sopimukset. Suurin osa vapaaehtoisista järjestelyistä on koskenut tilapäisissä maksuvaikeuksissa olevia velallisia ja velkojen järjestelykeinot ovat olleet melko lieviä. Yleensä kyse on ollut koron alentamisesta tai maksuaikataulun muuttamisesta. Suomen Pank-

kiyhdistyksen vuonna 2001 tekemän selvityksen mukaan 16 prosenttia laina-asiakkaista oli viimeisen vuoden aikana sopinut pankin kanssa uusista maksujärjestelyistä. Näistä 76 prosenttia koski laina-ajan pidentämistä.

Moni ylivelkaantunut on saanut velkatilanteensa hallintaan Takuu-Säätiön takaaman niin sanotun saneerauslainan turvin. Tällaisella luotolla on voitu järjestellä vanhoja luottoja yhdeksi edullisemmaksi luotoksi. Vuosina 1995-2001 säätiö myönsi takauksia yhteensä noin 4 800 kappaletta, joiden rahamäärä oli noin 57,8 miljoonaa euroa.

Velkojen vapaaehtoiisiin järjestelyihin on käytetty myös kokeiluasteella ollutta kunnan myöntämää sosiaalista luottoa, joskin sen käyttö on muun muassa luoton rahamäärän alhaisuuden vuoksi ollut suhteellisen rajoitettua. Kolmivuotisessa kuntakokeilussa vuosina 1999-2001 oli mukana kahdeksan kuntaa ja myös Takuu-Säätiö osallistui kokeiluun. Kunnat myönsivät vajaat 1 000 luottoa, joiden yhteisarvo oli vajaat 3 miljoonaa euroa (18 miljoonaa markkaa). Takuu-Säätiön kokeilun puitteissa noin 500 henkilöä sai luottoa, joiden suuruus oli keskimäärin 2 900 euroa (17 400 markkaa). Sosiaali- ja terveysministeriössä on vireillä lainvalmistelu sosiaalisen luotonuksen käynnistämiseksi koko maassa.

Korkolainsäädäntöä on uudistettu kaupallisissa toimitissa tapahtuvien maksuviivästysten torjumisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/35/EY, jäljempänä maksuviivästysdirektiivi, täytäntöönpanon vuoksi. Korkolain muutos tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2002. Uudistuksessa kiinnitetään erityistä huomiota niihin velallisiin, jotka ovat velkaantuneet ennen vuonna 1995 toteutettua korkolain muutosta ja joilta edelleen peritään nykytasoa selvästi korkeampaa viivästyskorkoa. Valtaosassa ulosotovelloista viivästyskorkona on 16 tai 18 prosenttia. Korkolain uusia säännöksiä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa syntyneisiin velkoihin. Tämä johtaa huomattavaan viivästyskoron alentumiseen useimmilla lama-aikana velkaantuneilla yksityishenkilöillä. Yksityishenkilöiltä perittävää viivästyskorkoa voidaan kohtuullistaa nykyistä useammin. Sovittelu on mahdollinen, jos kerty-

neiden viivästyskorkojen määrä on kohtuutoman suuri velallisen taloudelliseen asemaan nähden.

Korkolain muutos vaikuttaa merkittävästi sellaisten velallisten asemaan, jotka kykenivät maksamaan velan pääoman, jos korko alennetaan kohtuulliselle tasolle. Lama-aikana velkaantuneiden kokonaismäärästä yli puolet on viivästyskorkoa. Lisäksi korkolain muutoksilla voidaan vastaisuudessa estää velkaongelmien kärjistymistä.

Maksujärjestelyistä ei yleensä pystytä sopimaan, jos velallisen maksukyky on heikko tai jos velkojen lukumäärä on suuri. Velkajärjestely ei myöskään sovellu kaikille ylivelkaisille. Osalla on velkajärjestelylle este ja osalla ei ole halua tai kykyä velkajärjestelyn edellyttämiin selvittelyihin tai vaativan maksuohjelman toteuttamiseen. Järjestelyjen ulkopuolelle jääneet velalliset ovat pitkäaikaisessa, mahdollisesti elinikäisessä ulosottokierteessä. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa ulosottolain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 216/2001 vp) ehdotetaan maksutuomion täytäntöönpanokelpoisuudelle määräaika, jotta velkojen rajoittamattomasta perinnästä aiheutuvia vakavia haittoja voitaisiin vähentää. Maksutuomio olisi yleensä täytäntöönpanokelpoinen 15 vuotta lopullisen tuomion antamisesta. Jos maksuvelvollisuus perustuu rikokseen tai jos velkojana on yksityishenkilö, määräaika olisi 20 vuotta. Uudistus on ehdotettu tulemaan voimaan maaliskuussa 2003. Määräaika koskevia säännöksiä voitaisiin esityksen mukaan soveltaa taannehtivasti niin, että lain voimaantullessa määräajasta olisi voinut kulu enintään 10 vuotta. Siten maksutuomiot menettäisivät täytäntöönpanokelpoisuutensa aikaisintaan 1 päivänä maaliskuuta 2008. Tämän jälkeen 1990-luvun lamaan ajoittuvien velkojen pakkotäytäntöönpano päättyisi nopeassa aikataulussa.

Suomen Pankkiyhdistys ja valtio sopivat 2 päivänä toukokuuta 2002 laajasta toimenpidekokonaisuudesta, jonka tavoitteena on ratkaista pääosa 1990-luvun laman ylivelkaongelmista. Ohjelma-asiakirjan mukaan pankit pyrkivät kahden vuoden aikana sopimaan velallisten kanssa vapaaehtoisesta maksuohjelmasta ja ohjelman toimeenpano käynnistyy syksyllä 2002.

2.2. Velkajärjestelyjen ulkopuolella olevat ylivelkaantuneet

Ylivelkaantuminen on edelleen vakava yhteiskunnallinen ongelma, vaikka velkaongelmista on huomattava määrä voitu järjestellä erilaisin velkajärjestelyin. Suomessa tuomioistuimissa käsiteltyjen velkajärjestelyasioiden määrät ylittävät kaikissa muissa pohjoismaissa samana aikana käsiteltyjen velkajärjestelyjen yhteismäärän. Viime vuosikymmenen laman seurauksena ylivelkaantuneiden ja velkajärjestelyjen ulkopuolella olevien velallisten lukumäärä on meillä kuitenkin edelleen suuri. Järjestelyjen ulkopuolisiin kuuluvat ne velalliset, joiden velkajärjestelyhakemus on hylätty, ja velalliset, joiden velkajärjestelyssä vahvistettu maksuohjelma on määrätty raukeamaan. Velkajärjestely voidaan evätä, vaikka havaitaan, että velallisen velkatilanne on ylivoimainen. Epäaminen voi johtua siitä, että velkajärjestelylle on velkaantumisen perusteeseen liittyvä tai muu laissa tarkoitettu este. Velkajärjestelyn epäminen voi perustua myös siihen, että velallisen maksukyky on poikkeuksellisen heikko. Tämä seikka kuitenkin vain siirtää velkajärjestelyn toteutettavaksi sellaisena aikana, jolloin velkojille maksettava kertymä on velallisen ansaintamahdollisuuksiin ja muihin olosuhteisiin nähden asianmukainen. Osa ylivelkaantuneista ei ole lainkaan hakenut velkajärjestelyä. Tähän voi olla syynä passivisuus, syrjäytyminen tai tieto siitä, että velkajärjestelyhakemus tulisi hylätyksi.

Velkajärjestelyn hakijoiden taloudellinen tilanne on vuosien mittaan heikentynyt. Oikeusministeriössä selvitettiin otantatutkimuksella vuonna 2002 vireille tulleita velkajärjestelyhakemuksia. Otannassa oli mukana kunkin hovioikeuspiirin alueelta kaksi sellaista kärjäoikeutta, johon vuonna 2001 oli jätetty eniten velkajärjestelyhakemuksia. Kunkin kärjäoikeus toimitti tiedot viimeksi tulleista viidestä hakemuksesta, suurimpana kärjäoikeutena Helsinki kuitenkin kymmenestä. Yhteensä tiedot saatiin 65 hakemuksesta. Velallisista suurin osa oli 1990-luvun alkupuolella velkaantuneita. Velallisilla oli velkaa (mediaani) 72 000 euroa (432 000 markkaa), joten velkamäärissä ei ole tapahtunut olennaista muutosta velkajärjestelyn aikai-

semmin saaneisiin nähden. Velkojen suuri määrä selittynee ennen muuta sillä, että velat ovat edelleenkin pääosin ennen vuotta 1995 edeltävältä ajalta, jolloin veloille on ehtinyt kertyä korkoa vuosikautia. Useissa tapauksissa pääoman osuus veloista oli vain kolmasosa. Suuria velkamääriä selittää myös yrityselvojen huomattava osuus.

Otannassa mukana olleilla velallisilla ei ollut velkojen suorituksiksi realisoitavaa omaisuutta. Velalliset kuuluivat pääosin alimpiin tulonsaajaryhmiin ja heidän bruttotulojensa keskiarvo oli 1 157 euroa, mediaani 1 100 euroa. Pääosalla velallisista oli kokopäivätyö tai pysyvä eläke. Velallisista vajaat puolet maksoi velkojaan, ja heidän veloilleen kertyi suorituksia keskimäärin 250 euroa kuukaudessa. Kaikkien velallisten maksama kertymä oli keskimäärin 110 euroa kuukaudessa. Velallisten suoritukset eivät riittä kattamaan kertyviä korkoja 86 prosentissa tapauksia. Lähes puolet velallisista arvioi, että he eivät kykene maksamaan velkojaan velkajärjestelyssä lainkaan. Maksuvaraa omaavat velalliset kykenivät arvionsa mukaan maksamaan viiden vuoden maksuohjelmalla keskimäärin 1 200 euroa (mediaani) keskiarvon ollessa 8 452 euroa. Otantatutkimuksen perusteella voidaan arvioida, että velkojen kertymät velkajärjestelyssä pienenevät aikaisempiin vuosiin verrattuna ja myös niin sanottujen nollaohjelmien osuus kasvaa.

Oikeusministeriössä on keväällä 2002 tehty ulosottovelallisista selvitys, joka perustuu satunnaisotoksena eri puolelta Suomea 620 ulosottovelallisesta kerättyihin tietoihin. Selvitys jaettiin kahteen osaan, josta toisen muodostivat sellaiset velalliset, jotka olivat olleet ulosottovelallisina yli puoli vuotta. Toisessa osassa olivat satunnaisesti valitut ulosottovelalliset. Selvityksen mukaan velallisista 37 prosenttia oli ollut ulosotossa yli 10 vuotta. Kaikista selvityksen kohteena olleista velallisista yli 70 prosentilla bruttotulot olivat alle 2 000 euroa ja 36 prosentilla alle 1 000 euroa. Noin puolet velallisista oli tutkimushetkellä työsuhhteessa. Eläkeläisten osuus velallisista oli noin 20 prosenttia. Velallisten koulutustaso oli alhaisempi kuin väestöllä keskimäärin. Kertymätietojen perusteella viimeisen puolen vuoden aikana hieman yli puolella velallisista suorituksia oli kertynyt

pääoman lyhennykseksi ja noin kolmanneksella vain korkojen maksuun. Noin 15 prosentilta ei saatu perityksi mitään. Lähes puolella pitkäkestoisista velallisista oli vuonna 1994 tai sitä aikaisemmin ulosottoon saapuneita perittäviä.

Velallisille jääminen velkajärjestelyn ulkopuolelle merkitsee perinnän jatkumista. Kun velallisen suoritukset eivät lyhennä pääomaa, perintä ei edistä tulonhankkimismotivaatiota ja voi kannustaa hakeutumista harmaan talouden piiriin. Myös velkaongelmista aiheutuvat sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat voivat pahentua. Osaltaan nämä seikat pienentävät velkojen perintätulosta ja voivat jopa aiheuttaa perinnän hyödyttömyyden. Velkojen kannalta perinnän pitkittyminen merkitsee yleensäkin perintätuloksen heikkenemistä.

Ylivoimaisista velkaongelmista aiheutuviin vakavien yksilöllisten ja sosiaalisten haittojen vähentämiseksi myös niillä velallisilla, jotka ovat jääneet velkajärjestelyn ulkopuolelle, tulisi olla mahdollisuus selvittää velkaongelmistaan. Tämän myötä hekin voisivat järkevästi ja realistisesti suunnitella ja rakentaa tulevaisuuttaan. Velkajärjestelyn piiriin pääsemisen helpottamista puollettiin myös useissa oikeusministeriölle keväällä 2001 velkajärjestelylain toimevuudesta annetuissa lausunnoissa. Osa lausunnonantajista oli tosin nykytilan säilyttämisen kannalla ja jotkut kannattivat velkajärjestelyyn pääsyn vaikeuttamista.

Velkajärjestelyä ei ole tarkoitettu kaikille velallisille niin, että järjestely voitaisiin myöntää heti, kun havaitaan, ettei velallinen kykene selviytymään veloistaan kohtuullisen ajan kuluessa. Velkajärjestelyn esteperusteet ovat välttämättömiä lain yleisen hyväksyttävyyden kannalta. Järjestelmän hyväksyttävyyttä kärsisi, jos velallinen vapautuisi esimerkiksi talousrikoksen perusteella määrätystä huomattavasta maksuvelvollisuudesta ilman yksittäistapauksittain tehtävää harkintaa. Näin tapahtuisi ennen muuta silloin, jos velkajärjestely myönnettäisiin pian korvausvastuun määräämisen jälkeen ja erityisesti, jos maksuohjelman tuotto velkojille olisi heikko. Sillä, että velkajärjestelyn myöntäminen perustuu tapauskohtaiseen harkintaan, on tärkeä merkitys myös yleisen maksumo-

raalin kannalta. Esteperusteiden olemassaoloa puoltavat edelleen luotonsaannin turvaamiseen ja luottomarkkinoiden vakauteen liittyvät seikat. Sääntely on tältä osin myös vastaavanlainen muissa Euroopan maissa, joissa yksityishenkilö voi laissa säädetyn menettelyn kautta vapautua veloistaan. Yhteisenä piirteenä näissä järjestelmissä on, että velkaantumisen moitittavuus voi estää menettelyn.

Syvän 1990-luvun laman seurauksena maassamme on edelleenkin huomattava määrä velallisia, jotka eivät ole kyenneet saamaan talouttaan hallintaan. Suurella osalla velkaantumisesta on jo kulunut yli kymmenen vuotta, mutta velkamäärä on vain kasvanut. Loputonta perintää vailla mahdollisuuksia veloista vapautumiseen ei voida perustella yleisen maksumoraalin ylläpidolla. Tämän vuoksi velkajärjestely voidaan nykyisin myöntää esteestä huolimatta, jos siihen on erityisiä vastasyitä. Oikeuskäytännössä velkajärjestelyn myöntäminen on ollut varsin poikkeuksellista silloin, kun järjestelylle on ollut velkaantumisesta johtuva este, esimerkiksi ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen. Oikeusministeriölle velkajärjestelyn toimivuudesta annetuissa lausunnoissa useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota erityisiin vastasyihin. Monet lausunnonantajista pitivät säännösten soveltamista velallisen kannalta liian ankarana. Puutteena pidettiin sitä, ettei laissa on mainittu seikkoja, joita voidaan pitää erityisenä vastasyynä. Arvostelua esitettiin myös muun muassa siitä, että velkaantumisen kevytmielisyyttä arvioitaessa ei ole riittävästi otettu huomioon noususuhdanteen olosuhteita ja luotonantajan menettelyä.

Velkajärjestelyyn pääsyn helpottamisella ja ulosotto-perinnän määräaikaaisuutta koskevan esityksellä on samansuuntaisia tavoitteita. Jos ulosottolakiin sisällytetään täytäntöönpanokelpoisuutta koskeva määräaika, sillä on velalliselle tosiasiallisesti sama merkitys kuin velan maksuvelvollisuudesta vapautumisella. Velkajärjestely ei veloista vapautumiseksi ole siten ainoa keino. Ulosotto-perinnän perinnän kesto on kuitenkin huomattavan pitkä ja sen määräaikaaisuus on tarkoitettu viimesijaiseksi keinoksi. Velkajärjestelyn merkitys onkin siinä, että sen nojalla velallisella

on mahdollisuus saada taloutensa hallintaan lyhyemmän ajan kuluessa, kun olosuhteet muuttuvat ennakoimattomalla tavalla. Tällä tavoin voidaan tehokkaimmin ehkäistä maksukyvyttömyydestä ja erityisesti sen pitkäkestoisuudesta johtuvia kielteisiä seurauksia kuten syrjäytymistä, terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia sekä harmaan talouden laajenemista. Velkajärjestelyllä ei myöskään ole havaittu olevan kielteisiä vaikutuksia yleiseen maksumoraaliin.

Velkajärjestely voidaan evätä myös, jos velallisen alhainen tai puuttuva maksukyky johtuu väliaikaisesta syystä. Tällä säännöksellä pyritään estämään velkajärjestelyn ajoittuminen sellaiseen aikaan, jolloin velallisen maksukyky on poikkeuksellisen heikko. Säännöksen lisäämisellä lakiin haluttiin erityisesti korjata epäkohtaa, joka järjestelmän yleiselle hyväksyttävyydelle aiheutui siitä, että työkäiset ja -kykyiset velalliset voivat saada velkansa kokonaan anteeksi tai että heille voitiin määrätä vain nimellinen maksuvelvollisuus (HE 180/1996 vp). Väliaikaisesti poikkeuksellisen heikon maksuvelvollisuuden huomioon ottamisella turvataan velkojien etua niin, että velkajärjestely ajoittuisi mahdollisimman hyvin sellaiseen ajankohtaan, jolloin velallisen ansaitsemiskyky on käytössä.

Eräissä oikeusministeriölle annetuissa lausunnoissa on esitetty arvostelua siitä, että säännös jättää velkajärjestelyn ulkopuolelle työttömät ja lyhytaikaisissa työsuhteissa olevat. Oikeuskäytännössä velkajärjestely on kuitenkin myönnetty, vaikka velallinen on ollut työtön. Oikeuskäytäntö ei ole johtanut siihen, ettei vaikeimmassa asemassa olevilla velallisilla olisi mahdollisuuksia päästä velkajärjestelyyn. Säännöstä ei näet sovelleta vain sellaisissa tilanteissa, joissa velalliselta puuttuvat työllistymismahdollisuudet kokonaan, vaan esimerkiksi työttömyyden pitkäaikaisuus voi jo sellaisenaan olla osoitus siitä, että työttömyyttä ei voida pitää väliaikaisena syynä. Säännös ei myöskään estä velkajärjestelyn myöntämistä silloin, jos on ilmeistä, että velalliselle ei hänen työllistyttyäänkään kertyisi maksuvaraa ainakaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Niitä syitä, jotka johtivat lainkohdan säätämiseen, voidaan edelleen pitää perusteltuina ja myös oikeuskäytännössä säännöstä on tulkittu sen tavoit-

teet huomioon ottavalla tavalla. Lisäksi on otettu huomioon, että käytännössä säännös voi tulla sovellettavaksi enää vain poikkeuksellisesti niiden velallisten osalta, joiden velkaongelmat ovat 1990-luvun laman aiheuttamia.

2.3. Maksuvelvollisuus velkajärjestelyssä

Maksuvelvollisuuden määrittäminen

Lain mukaan velalliselle on velkajärjestelyssä vahvistettava maksuohjelma, joka vastaa hänen maksukykyään. Maksuohjelmassa velallisen muu kuin perusturvaan kuuluva omaisuus määrätään myytäväksi ja nettotulos käytetään velkojen hyväksi. Velallisen on maksettava velkojaan ohjelmassa määrätty aika tulojensa ja menojensa erotuksella, maksuvarallaan.

Velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä annetussa oikeusministeriön asetuksessa säädetään lähemmin velallisen tulojen ja menojen huomioon ottamisesta. Hyväksyttävien menojen määrittäminen asetuksella on ollut tarpeen velallisten yhdenmukaisen kohtelun turvaamiseksi. Tuloina otetaan huomioon velallisen tulot ja mahdollisuuksien mukaan ennakoitaan tulokehitys. Maksuvaraa laskettaessa tuloista vähennetään välttämättöminä elinkustannuksina kohtuulliset asumismenot ja muut välttämättömät menot kuten lapsen päivähoitomenot sekä velallisen ja hänen perheensä elinkustannukset. Velallisen puolison maksettava osuus vähentää velallisen vastuuta perheen yhteisistä menoista. Välttämättömien elinkustannusten määrä ylittää jonkin verran toimeentulotukena maksettavan määrän ja ohjeellisista rahamääristä voidaan poiketa, jos siihen on erityisiä syitä. Harkinnanvaraisesti voidaan hyväksyä muun muassa tavanomaista suurempia terveydenhoitomenoja.

Velkajärjestelyssä pyritään velallisen ja velkojen kannalta oikeudenmukaisena pidettävään lopputulokseen. Kun maksuvelvollisuus määrätään velallisen maksukyvyn mukaisesti, velallisella on lähtökohtaisesti mahdollisuus selviytyä ohjelmasta siinä määrättyssä aikataulussa. Tosiasiassa maksuohjelmaan perustuvan maksuvelvollisuuden täyt-

täminen voi kestää tätä pidempään, jos velallisen olosuhteissa tapahtuu ennakoimattomia muutoksia. Jos alunperin määrätty maksuvelvollisuus osoittautuu tämän vuoksi kohtuuttomaksi, sitä voidaan järjestellä uudelleen.

Velkojen kannalta tärkeää on, että maksuohjelma tuottaa mahdollisimman suuren kertymän. Tätä kertymää ei pystytä etukäteen määrittelemään niin, että lopputulosta voitaisiin pitää oikeudenmukaisena siinäkin tilanteessa, että velallisen olosuhteet merkittävästi paranevat ja velallinen kykenee kohtuudella maksamaan velkojaan lisää. Velkojille tulevan kertymän kasvattamista voidaan pitää erityisen perusteltuna sen vuoksi, että järjestelyissä on velkoja jouduttu tuntuvasti alentamaan. Velkojille tulevaa kertymää kasvattaa velalliselle maksuohjelmassa määrättävä lisäsuoritusvelvollisuus. Maksuvelvollisuuden määrittäminen velallisen tulojen ja vähimmäistoimeentulon tasoa vastaavien menojen erotuksen perusteella on lähtökohta muidenkin Euroopan maiden lainsäädäntöjen mukaan. Erilaisuutta on sen suhteen, missä määrin velallisen maksukyvyn paraneminen lisää hänen maksuvelvollisuuttaan.

Saatavien perinnästä annetun lain (513/1999) nojalla kuluttaja-asiamiehellä on oikeus valvoa lain noudattamista myös velkajärjestelyn yhteydessä siinä vaiheessa, kun velallinen ennen velkajärjestelyn hakemista selvittää mahdollisuuksiaan sovintoon. Toimivalta ulottuu myös velallisen hakemuksen tuomioistuinkäsittelyyn ja maksuohjelman noudattamisen aikaisiin perintätoimiin. Sitä vastoin velkajärjestelyasian tuomioistuinkäsittelyyn liittyvien toimien valvonta ei toimivaltaan kuulu kuten ei muukaan tuomioistuinmenettelyssä tapahtuva saatavien velkominen.

Lisäsuoritusvelvollisuus

Velallinen oli lain alkuperäisten säännösten mukaan velvollinen ilmoittamaan maksuohjelman aikana maksukykyensä olennaisesta paranemisesta velkojille ja velkojilla oli mahdollisuus tällä perusteella hakea maksuohjelman muuttamista. Maksukyvyn paranemisen olennaisuutta ei ole laissa tai sen esitöissä määritelty, minkä vuoksi järjestel-

mästä aiheutui epäselvyyttä ja riitaisuuksia. Yksin kustannussyistä pidettiin välttämättömänä rajoittaa maksuohjelman muuttamista tuomioistuinmenettelyssä. Velkojille maksuohjelmien mukaan keskimäärin maksettavaa rahamäärää, 5 000 euroa (30 000 markkaa) pidettiin vähäisenä ja nollaohjelmien osuutta suurena. Tavoitteena oli, että velkojat saisivat velkajärjestelyssä suuremman osuuden saatavistaan. Velallisia haluttiin kannustaa maksukykyä parantamiseen ja motivoida maksamaan velkojaan enemmän. Näistä syistä vuonna 1997 voimaan tulleella uudistuksella maksukykyyn paranemista koskeva säännöstö muutettiin.

Uudistuksen jälkeen velallisen noudatettavaksi määrätään jo maksuohjelmassa lisäsuoritusvelvollisuus, joka velallisen tulee täyttää ohjelmassa määrättyä aikana. Uudistuksella pyrittiin siihen, että lisäsuoritusvelvollisuuden määrä olisi niin yksiselitteisesti laskettavissa, että velallinen voisi tehdä sen itse eikä maksuohjelmaa olisi tarpeen muuttaa tuomioistuimessa. Lisäsuoritusvelvollisuus syntyy tulojen kasvun, asumismenojen alenemisen tai kertaluonteisen suorituksen saamisen perusteella. Lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista määrätään lähemmin asetuksella. Tulojen kasvusta velallinen saa itselleen yhden neljäsosan.

Lisäsuoritusvelvollisuutta koskeva järjestelmä on kaavamainen, sillä laskentaperusteena ovat yksin velallisen tulojen tai muiden varojen kasvu. Lisäsuoritusvelvollisuudesta aiheutuvaa maksuvelvollisuutta on kuitenkin mahdollista järjestellä, jos sen täyttäminen osoittautuu kohtuuttoman raskaaksi. Kun maksuohjelman muuttaminen tällä tavoin voidaan käytännössä toteuttaa vasta ohjelman loppupuolella, maksuvelvollisuudesta aiheutuu ongelmia sekä silloin, kun velallinen jättää lisäsuoritukset menojensa kasvun vuoksi maksamatta, että silloin, kun hän pyrkii maksamaan ne menoistaan tinkimällä.

Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevilla säännöksillä ei ole kaikilta osin päästy asetettuihin tavoitteisiinsa. Velalliset eivät oma-aloitteisesti useinkaan osaa tai ymmärrä tehdä velkojille tilityksiä. Velallisilla ei aina lisäantyneiden menojen vuoksi ole kykyä maksaa lisäsuorituksia tai he voivat suhtautua välinpitämättömästi lisäsuoritusvelvollisuuteen.

Nämä seikat ovat johtaneet siihen, että lisäsuorituksia haluava velkoja hankkii itse tieto- ja velallisen tuloista ja esittää niiden perusteella vaatimuksia. Kun vaatimuksia esitetään usealta vuodelta, mahdollisesti koko maksuohjelman ajalta, lisäsuoritusten kokonaismäärä on voinut kasvaa huomattavaksi. Maksuvelvollisuuden täyttäminen voi kestää hyvin pitkään ja velalliset kokevat järjestelmän epäoikeudenmukaiseksi erityisesti, jos lisätuloille on ollut elinkustannusten lisääntymisestä johtuva käyttötarkoitus.

Kertyneiden lisäsuoritusten perusteiden selvittäminen ja tilanteen korjaaminen jälkikäteen työllistää velkaneuvoja ja estää velkaneuvonnan resurssien suuntaamisen velkaongelmia ennalta ehkäisevään työhön. Kuluttajaviraston vuonna 2001 tekemän selvityksen mukaan talous- ja velkaneuvonnan kaikista noin 16 900 asiakassuoritteesta noin 4 700 (28 prosenttia) koski velkajärjestelyn saaneita asiakkaita, joista taas 2 895 tapauksessa oli kyse lisäsuoritusvelvollisuuden laskeamisesta tai lisäsuoritusesityksen tekemisestä velkojille.

Oikeusministeriön pyynnöstä Suomen Pankkiyhdistys ja Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry ovat toimittaneet ministeriölle selvityksensä lisäsuoritusvelvollisuuden taloudellisesta merkityksestä. Selvitysten mukaan lisäsuoritusvelvollisuuden perusteella velkojille kertyy varoja 330—390 euroa vuodessa velallista kohden. Velkojen arviot siitä, kuinka paljon lisäsuoritukset kasvattavat velkojille maksuohjelman nojalla tulevaa kertymää, vaihtelevat erittäin paljon (10 prosentista 36 prosenttiin). Kun tutkimusten mukaan maksuohjelmien keskimääräinen kertymä on ollut 5 000 euroa (30 000 markkaa), lisäsuoritukset kasvattaisivat selvitysten mukaan tätä kertymää 500—1 800 euroa (3 000—11 000 markkaa) viidessä vuodessa. Velallisten keskimääräinen velkamäärä huomioon ottaen velkojille kertyy lisäsuoritusten perusteella noin kaksi prosenttia saatavien kokonaismäärästä. Selvityksissä on päällekkäisyyttä, koska osa pankkien saatavista on perintätoimistojen perittävänä.

Lisäsuoritusten merkittävyyttä arvioitaessa on huomattava, että lainmuutoksen voimaantulon (1997) jälkeen taloudellinen tilanne on kehittynyt poikkeuksellisen myönteisesti,

minkä vuoksi lisäsuorituksina saatu kertymä on ollut tavanomaista suurempi. Velkajärjestelyn piirissä on myös ollut paljon suhteellisen korkeasti koulutettuja ja hyvätuloisia velallisia, joiden mahdollisuudet tulotason nostamiseen ovat olleet hyvät. Lisäksi nousuhanne on lisännyt yrittäjinä toimivien velallisten tuloja. Velkajärjestelyhakemuksista vuoden 2002 alussa tehdyn otantatutkimuksen mukaan velkajärjestelyvelallisilta ei enää ole odotettavissa velkojen selvitysten mukaista kertymää vastaavia suorituksia.

Nykyisellään lisäsuoritusvelvollisuuden rahamääräinen raja on niin alhainen, että lisäsuorituksia voi kertyä myös sellaisissa tapauksissa, joissa velallisen tulot ovat nousseet vain yleistä ansiokehitystä vastaavasti. Lisäsuoritusvelvolliseksi on tällä perusteella voinut joutua esimerkiksi säännöllistä eläkettä saava velallinen.

Lisäsuoritusvelvollisuus on aiheuttanut paljon arvostelua velallisten keskuudessa. Myös useassa oikeusministeriölle toimitetussa lausunnossa järjestelmään suhtauduttiin kielteisesti ennen muuta sen vuoksi, että velallisen maksuvelvollisuus voi lisääntyä, vaikka hänen maksukykynsä ei tosiasiallisesti ole parantunut. Kielteisenä seurauksena on ollut se, että lopullinen veloista vapautuminen voi lisäsuoritusten vuoksi siirtyä hyvinkin kauas tulevaisuuteen. Ongelmia on aiheutunut myös siitä, että velkojat ovat esittäneet lisäsuorituksia koskevia vaatimuksia maksuohjelman ajalta vasta maksuohjelman päättymisen jälkeen. Tällöin velallinen ei ole enää voinut vaatia maksuohjelman muuttamista maksuvelvollisuutensa alentamiseksi, koska hakemus ohjelman muuttamiseksi on tehtävä ohjelman keston aikana. Lisäsuorituksista aiheutuu myös velkojille työtä, koska velvollisuuden täyttäminen oma-aloitteisesti ei ole ollut kovin yleistä. Vaikka lisäsuorituksista kertyvä kokonaisrahamäärä on ollut suuri, yksittäiselle velkojalle suoritusten vastaanottamisesta aiheutuvat kustannukset voivat ylittää suorituksen määrän.

Lisäsuoritusvelvollisuudesta saadut kokemukset antavat aiheita järjestelmän uudelleenarviointiin. Valmistelussa on ollut esillä lisäsuoritusvelvollisuudesta luopuminen tai sen ehtojen tarkistaminen. Luopuminen lisäsuoritusvelvollisuudesta kokonaan aiheuttaisi

selvää työn ja kustannusten säästöä. Lisäsuoritusvelvollisuutta puoltavat kuitenkin tärkeät syyt. Lisäsuoritusvelvollisuus parantaa järjestelmän yleistä hyväksyttävyyttä ja sen ansiosta velkajärjestely on velkojille oikeudenmukaisempi kuin se olisi silloin, jos olennainenkaan maksukyvyyn parantuminen ei lisäisi velkojen kertymää. Myöskään velallisten keskinäisen yhdenvertaisuuden kannalta ei voitaisi pitää perusteltuna sitä, että maksuvelvollisuutta ei tarkistettaisi niiden velallisen osalta, joiden taloudellinen asema maksuohjelman aikana paranee. Erityisenä perusteena lisäsuoritusvelvollisuudelle on yksityishenkilön asema, sillä saatavalla voi olla tärkeä merkitys velkojan toimeentulon kannalta. Myös käytännölliset näkökohdat puoltavat lisäsuoritusvelvollisuuden säilyttämistä, sillä velallisten vastaisen maksukyvyyn arviointiin liittyy usein huomattavia epävarmuustekijöitä. Säännökset eivät kuitenkaan ole riittävän yksiselitteisiä ja voivat aiheuttaa lisäsuoritusvelvollisuuden tilanteessa, jossa velallisen maksukyky ei tosiasiallisesti ole parantunut. Tämä merkitsee velkajärjestelyn pitkittymistä. Nykyisellään järjestelmän kannustusvaikutus jää myös melko vähäiseksi, kun velalliselle itselleen jäävä osuus on vain neljäsosa lisääntyneistä tuloista.

Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevat menettelysäännökset ovat osoittautuneet ongelmallisiksi. Jos velkoja maksuohjelman päättymisen jälkeen haluaa lisäsuorituksista täytännönpanokelpoisen tuomion, velkojan on nostettava erillinen kanne. Tämä taas on tarpeettoman raskas menettely.

Maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden alentaminen

Maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden alentaminen on vuonna 1997 voimaan tulleen muutoksen jälkeen mahdollista, jos velallisen maksukyky on pitkäaikaisesti heikentynyt niin, että häneltä ei voida kohdella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä. Muutoksen taustalla oli se, että muutoshakemusten määrä oli tuomioistuimissa lisääntynyt huomattavasti. Useimmiten hakemuksen perusteena oli velallisen maksukyvyyn heikentyminen työttömyyden tai tulojen alenemisen

takia. Osassa maksukyvyyn heikentyminen oli hyvin vähäistä, vain 100—200 markkaa (17—34 euroa) kuukaudessa. Kun ohjelmien muutokset vaativat yleensä selvittäjän määräämistä ja kaikkien velkojen kuulemista, ohjelman muutosten toteuttamisesta aiheutui työtä ja kustannuksia kaikille osapuolille. Valtiolle yksin selvittäjän käytöstä arvioitiin aiheutuvan maksuohjelmaa kohden keskimäärin 5 000 markan (830 euron) kustannukset. Menojen kasvun hillintää pidettiin tuolloin välttämättömänä.

Maksuohjelman muuttamista koskevassa sääntelyssä on lähdetty siitä, että kun velallisen maksuvelvollisuus alunperin mitoitetaan hänen tiedossa olevan ja ennakoitun maksukykynsä mukaisesti, maksuohjelman noudattaminen on yleensä mahdollista. Samalla on hyväksytty se, että maksuohjelman täyttäminen voi käytännössä kestää maksuohjelman kestoja, siis tavallisesti viittä vuotta pidemmän ajan. Kohtuuttomien tilanteiden välttämiseksi on kuitenkin pidetty tarpeellisuutta mahdollisuutta puuttua maksuvelvollisuuden sisältöön vielä maksuohjelman vahvistamisen jälkeen. Lain säännös maksuohjelman muuttamisesta velallisen heikentyneen maksukyvyyn perusteella on luonteeltaan sovittelemisnäköinen, mikä ilmenee siitä, että maksuvelvollisuuden määrää voidaan muuttaa vain silloin, kun velalliselta ei voida kohtuudella edellyttää sen täyttämistä. Jos velallisen maksukyvyyn heikentyminen on lainkohdassa tarkoitettua vähäisempää, maksuvelvollisuuteen ei voida puuttua. Jollei velallinen tällöin kykene maksamaan velkojaan maksuaikataulun mukaisesti, hän joutuu sopimaan velkojien kanssa uudesta maksuaikataulusta tai velkoja voi saada suorituksen ulosottoerinnän kautta. Ulosotossa velkoja voi vaatia koko ohjelmalla tulevan kertymän perimistä. Velallinen ei ole velvollinen maksamaan viivästyneille erille korkoa eikä maksuohjelmaa liioin voida maksukyvyyn heikentymisestä johtuvien laiminlyöntien vuoksi määrätä raukeamaan, koska laiminlyöntiin on hyväksyttävä syy.

Velkajärjestelyn toimivuudesta annetuissa lausunnoissa useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota velkajärjestelyyn päässeiden velallisten huonoon taloudelliseen asemaan ja siihen, että maksuvelvollisuuden uudel-

leenjärjestelemisen pitäisi tulla kysymykseen nykyistä lievemmin perustein. Osalla velkajärjestelyvelallisista maksuvelvollisuus on hyvin vähäinen tai se on poistettu kokonaan eivätkä heidän taloudelliset vaikeutensa johdu maksuohjelman noudattamisesta. Muiden velallisten taloudellinen tilanne voi maksuohjelmassa ennakoimattomalla tavalla heikentyä useasta syystä ja heikennykset voivat olla tuntuvia. Syitä voivat olla esimerkiksi omien tai puolison tulojen aleneminen, elatusvelvollisuuden kasvu taikka asumiskustannusten kasvaminen.

Sitä, että velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus on mahdollisimman pysyvä ja maksuohjelman muuttaminen tulee kysymykseen vain poikkeuksellisesti, voidaan edelleen pitää perusteltuna. Yleensä ei voida pitää kohtuuttomana, että velallinen joutuu maksukykynsä alenemisen vuoksi täyttämään maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden osin maksuohjelman päättymisen jälkeen. Tähän arvioon vaikuttaa osaltaan se, että myöhästyneille suorituksille ei kerry lainkaan korkoa. Nykyistä säännöstä on kuitenkin perusteltua muuttaa niin, että maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttäminen ei vaatisi velalliselta kohtuuttoman pitkää aikaa ohjelman aikana alentuneen maksukyvyyn vuoksi.

Maksuohjelman raukeaminen

Maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan muun muassa silloin, jos velallinen olennaisesti ilman hyväksyttävää syytä laiminlyö maksuohjelman noudattamisen. Mahdollisuudella määrätä maksuohjelma raukeamaan turvataan osaltaan järjestelmän yleistä hyväksyttävyyttä. Velkajärjestely, jota ei voida myöntää kaikille, on velalliselle merkittävä etu ja sen vuoksi velalliselta voidaan vaatia ohjelman tunnollista noudattamista. Peruste ohjelman raukeamiseen voi olla käsillä, kun velallinen on suhtautunut erityisen piittaamattomasti maksuohjelman noudattamiseen. Tässäkin kyse on kokonaisarvostelusta, jossa otetaan huomioon velallisen olosuhteet kokonaisuutena, laiminlyötyjen suoritusten määrä sekä laiminlyönnin kesto ja syy.

Käytännössä ongelmia on aiheutunut tilanteissa, joissa velallinen on tunnollisesti maksanut maksuohjelmaan merkityt maksunsa, mutta jättänyt lisäsuoritusvelvollisuuden täyttämättä. Tämä on voinut johtua ymmärtämättömyydestä tai huonosta taloudenpidon suunnittelusta eikä ilmeisestä piittaamattomuudesta noudattaa maksuohjelmaa. Tällaisiin seikkoihin nähden maksuohjelman raukeaminen voi olla velalliselle kohtuuton seuraamus, koska siitä alkaa alkuperäisten ehtojen mukaisten velkamäärien ulosotto-perintä. Usein myös velkojille voi olla tärkeämpää saada vahvistetuksi velallisen maksettavan lisäsuoritusvelvollisuuden määrä, sillä alkuperäisten velkojen perintätulos voi jäädä heikoksi.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Velkajärjestelyn myöntäminen

Velkajärjestelyn keskeisenä tavoitteena on mahdollistaa ylivoimaiseen velkatilanteeseen joutuneiden velallisten talouden korjaaminen sekä vähentää ylivelkaantumisesta velalliselle ja hänen perheelleen aiheutuvia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Kun velkajärjestelylle on este, velallinen jää vaille tällaista selviytymisen mahdollisuutta, mikä on omiaan lisäämään ja vaikeuttamaan ylivelkaantumisesta aiheutuvia ongelmia. Vaikka yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin ylläpidon voidaan katsoa edellyttävän sitä, että velkajärjestely voidaan velkaantumisen syiden vuoksi evätä, tähän liittyvät näkökohdat eivät yleensä ole enää yhtä painavia esimerkiksi silloin, kun velkajärjestelyn myöntämistä harkitaan pitkän ajan kuluttua velkaantumisen jälkeen. Tällöin velkajärjestelyn myöntämistä sitä vastoin puoltaa vahvasti lain tavoite estää syrjäytymistä ja harmaan talouden leviämistä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että velkajärjestely voitaisiin myöntää nykyistä useammin myös silloin, kun velkajärjestelylle on este.

Velkajärjestelyn esteitä koskevia säännöksiä ei ehdoteta tarkistettaviksi. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että estesäännösten tarkoituksena on vaikuttaa ennaltaehkäisevästi velkaantumiseen ja osaltaan ylläpitää mak-

sumoraalia. Estesäännökset myös korostavat muun muassa elinkeinotoimintaan liittyvien velvoitteiden noudattamisen tärkeää merkitystä, erityisesti kirjanpidon osalta. Rikospurusteinainen velkaantuminen osoittaa velallisen toiminnassa sellaista moitittavuutta, jota ei yleiseltä kannalta voida pitää hyväksyttävänä ja sen vuoksi tällaisten velkojen järjestely ei lähtökohtaisesti voi tulla kysymykseen. Lisäksi on otettu huomioon, että esteperusteiden tulkintakäytäntö on vuosien mittaan vakiintunut, kun korkein oikeus on antanut useita esteperusteita koskevia ennakkopäätöksiä.

Ehdotusta valmisteltaessa on päädytty siihen, että velkajärjestelyn ulkopuolella nykyään olevien ylivelkaantuneiden aseman helpottaminen velkajärjestelylain avulla tapahtuu soveliaimmin säätämällä aikaisempaa yksityiskohtaisemmin niistä syistä, joiden vuoksi velkajärjestely voidaan esteestä huolimatta myöntää. Ehdotuksen mukaan velkajärjestelyn myöntäminen vaatisi tällöin painavia syitä.

Velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta perustuisi kaikissa tapauksissa kokonaisharkintaan. Tällöin voidaan ottaa huomioon yksilölliset seikat ja harkinnassa korostuu tavoite saavuttaa kohtuullinen lopputulos velallisen ja velkojan kannalta. Tarkoituksena on, ettei velkajärjestelyn aloittaminen siirry toivottaman kauaksi tulevaisuuteen, vaan velallinen voisi mahdollisuuksiensa mukaan omalla toiminnallaan edistää velkajärjestelyyn pääsemistä ja siten vapautua veloistaan näköpiirissä olevan ajan kuluessa. Kokonaisharkinnassa velkaantumisesta kulu-neella ajalla olisikin erityinen merkitys, jolloin velkajärjestely tulisi kysymykseen nykyistä useammin esimerkiksi silloin, kun kysymys on laman vuoksi ylivelkaantuneista. Sääntely ei kuitenkaan koskisi vain yhtä velallisyhmää. Velkaantumisesta kulunut aika ja perinnän pitkäkestoisuus vaikuttaisivat siten myös tulevaisuudessa mahdollisuuteen myöntää velkajärjestely velalliselle, jonka velkaantuminen on ollut laissa tarkoitettu tavoin moitittavaa. Velkaantumisesta kulu-neen ajan lisäksi huomioon otettaisiin erityisesti velallisen toimet velkojensa maksamiseksi ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojen

kannalta. Kokonaisharkinnassa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että velkaantumisen moitittavuus voi olla erilaista. Esimerkiksi jos velkaantuminen perustuu rikolliseen toimintaan, velkajärjestelyn myöntämiseen olisi edelleen suhtauduttava lähtökohtaisesti kielteisemmin kuin esimerkiksi silloin, jos velallinen on velkaantunut ilmeisen kevytmielisesti.

Lakialoitteessa LA 27/2001 vp on esitetty, että velallisella, jolta on evätty velkajärjestely lain 10 §:n esteen perusteella, on oikeus päästä velkajärjestelyyn kahden vuoden kuluttua epäamispäätöksestä, jos hän on tämän ajan osoittanut halukkuutta maksaa velkojaan eikä ole mainittuna aikana ottanut lisävelkaa. Valmistelun aikana on harkittu tällaista vaihtoehtoa. Tähän vaihtoehtoon voi liittyä ennalta-arvaamattomia vaikutuksia. Jos määräaika on hyvin lyhyt, vaarana on, että velkajärjestelyn piiriin voisi päästä pian velkaantumisen jälkeen velallisia, jotka ovat velkaantuneet harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen tai joiden osalta esteperuste osoittaa erityistä moitittavuutta. Jos esimerkiksi talousrikoksesta tuomitulle olisi myönnettävä velkajärjestely kahden vuoden kuluttua korvausvelvollisuuden tuomitsemisesta, järjestelmää ei pidettäisi oikeudenmukaisena ja se olisi omiaan vaikuttamaan kielteisesti yleiseen maksumoraaliin ja loukkaamaan kohtuuttomasti velkojien oikeuksia. Sillä voisi olla myös kielteisiä vaikutuksia luotonantokäytäntöön. Jos taas määräaika olisi huomattavan pitkä, ylivelkaantumisesta aiheutuvat ongelmat voivat lisääntyä ja kärjistyä. Ajankohtaa tai velallisen toimenpidettä, josta määräaika alkaisi kulua, olisi hankalaa määrittellä yksiselitteisesti. Määräajan laskeminen epäamispäätöksestä pakottaisi velalliset hakemaan velkajärjestelyä silloinkin, kun velkajärjestelylle on este. Tällainen vaatimus työllistäisi tuomioistuimia tarpeettomasti. Näistä syistä on katsottu, että velkajärjestelyn myöntämisen esteestä huolimatta on perustuttava tapauskohtaiseen kokonaisharkintaan, mutta laissa on mainittava tiettyjä huomioon otettavia olosuhteita.

Ehdotusta valmisteltaessa on myös otettu huomioon, että ulosottolakia (37/1895) ehdotetaan muutettavaksi siten, että velallinen vapautuisi pakkotäytäntöönpanon piiristä mää-

rääjassa (HE 216/2002 vp). Ehdotuksella velkajärjestelyyn pääsyn helpottamisesta pyritään kannustamaan velallisia hoitamaan velvoitteitaan ja tarkoituksena on, että velallisella olisi yleensä mahdollisuus vapautua veloistaan velkajärjestelyn kautta aikaisemmin kuin ne menettäisivät täytäntöönpanokelpoisuutensa.

Esitykseen sisältyy muutosehdotus, jonka mukaan maksuohjelman lyhentämistä voisi puoltaa muiden lakiin sisältyvien seikkojen lisäksi velkaantumisesta kulunut aika. Tällä on tavoiteltu sitä, että pitkäaikaisen perinnän vaikutukset voitaisiin ottaa huomioon erityisesti lama-aikaan velkaantuneiden maksuohjelman pituudessa kohtuullisen lopputuloksen saavuttamiseksi.

3.2. Lisäsuoritusvelvollisuus

Ehdotuksen mukaan lisäsuoritusjärjestelmä säilytettäisiin. Lisäsuoritusjärjestelmä toteuttaa velkajärjestelyn peruseräatetta siitä, että veloistaan vapautuakseen velallisen on käytettävä velkojensa maksuun koko maksukykynsä. Lisäsuoritusvelvollisuudella otetaan huomioon se, että velallisen maksukyky voi maksuohjelman aikana osoittautua olennaisesti paremmaksi kuin maksuohjelmaa vahvistettaessa oli arvioitu. Järjestelmää ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi niin, että lisäsuoritusvelvollisuutta ei syntyisi niissä tilanteissa, joissa velallisen maksukyky ei tosiasialla ole parantunut sen vuoksi, että hänen välttämättömät menonsa ovat kasvaneet. Tällainen muutos on arvioitu toteuttamiskelpoiseksi, koska nyt, toisin kuin vielä viisi vuotta sitten, maksuvaralaskelmien tekemisen lisäsuoritusten määrää laskettaessa pitäisi käytännössä olla mahdollista heikentämättä velkaneuvonnan muun asiakaskunnan asemaa. Arvioon ovat vaikuttaneet talous- ja velkaneuvonnan lakisäätöistäminen, velkajärjestelyn hakijoiden määrän aleneminen, suhteellisen vakiintunut käytäntö velallisen välttämättömien menojen hyväksyttävyyden arvioinnissa ja ennen muuta se, että lisäsuoritusvelvollisuuden perusteiden tarkistamisen vuoksi laskelmien teko tulee olemaan tarpeen melko harvoin.

Nykyisin velallinen saa pitää lisääntyneet tulot, jos niiden määrä ei ylitä 610 euroa ka-

lenterivuoden aikana. Jos määrä ylittyy, velallisen on käytettävä varoista kolme neljäsosaa velkojien hyväksi. Ehdotuksen mukaan lisäsuoritusvelvollisuuden aiheuttava lisätulon määrä korotetaan 800 euroon, jolloin yleisen palkkakehityksen mukainen tulon nousu ja verotuksen muutoksen vaikutus nettopalkkaan eivät yleensä yksinään aiheuttaisi lisäsuoritusvelvollisuutta. Järjestelmän kannustavuuden lisäämiseksi ehdotetaan, että lisäsuorituksen määrä lasketaan laissa olevan rahamäärän ylittävästä osasta ja velalliselle itselleen jäisi näistä tuloista yksi kolmasosa.

Lisäsuoritusvelvollisuus aiheutuu myös kertaluonteisten suoritusten, esimerkiksi perinnön saamisesta. Nykyisin velallisen on käytettävä velkojen maksuun tällaiset suoritukset kokonaan, jos suoritusten yhteismäärä ylittää 1 000 euroa. Ehdotuksen mukaan velallisella olisi lisäsuoritusvelvollisuus vasta 1 000 euron ylittävästä osasta. Tällä voidaan turvata se, että velalliset saavat käyttöönsä määrältään suhteellisen pienet kertaluonteiset suoritukset, joiden merkitys ei velkojienkaan kannalta ole suuri.

Esityksessä ehdotetaan tarkistettavaksi myös lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia menettelysääntöksiä. Muutoksilla pyritään muun muassa turvaamaan se, että velallisen maksuvelvollisuus voitaisiin selvittää lopullisesti mahdollisimman lyhyessä ajassa maksuohjelman päätyttyä. Maksamalla lisäsuoritukset ajallaan velallinen voi itse vaikuttaa siihen, että velkavastuusta vapautuminen toteutuu lopullisesti hyvin nopeasti maksuohjelman päätyttyä.

3.3. Maksuohjelmassa vahvistetun maksuvelvollisuuden alentaminen

Ehdotuksen mukaan maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden kokonaisuusmäärä olisi lähtökohtaisesti edelleen yleensä pysyvä huolimatta velallisen maksukyvyssä tapahtuvista muutoksista. Lakia ehdotetaan kuitenkin tarkistettavaksi niin, että nykyistä useammin voitaisiin välttyä tilanteilta, joissa velallisella on hänen maksukykynsä heikentymiseen liittyvän syyn vuoksi täyttämättä huomattava osa maksuvelvollisuudesta vielä maksuohjelman päättymishetkellä. Tällä muutoksella halutaan turvata velkajärjestelyn

keskeisen tavoitteen toteutumista, nimittäin sitä, että velallinen pystyy kohtuullisessa ajassa vapautumaan veloistaan.

Velallisen maksuvelvollisuutta voitaisiin ehdotuksen mukaan kohtuullistaa silloin, kun maksuohjelmassa vahvistetun maksuvelvollisuuden täyttäminen vaatisi häneltä pitkän ajan tai olisi muuten kohtuuttoman raskasta täyttää. Ehdotettu sääntely lieventäisi myös perusteita muuttaa maksuohjelmaa alentamalla yksinomaan maksuohjelmassa määrättyä lisäsuoritusvelvollisuutta tai poistamalla se.

Jotta velallinen ei joutuisi taloudellisen ahdinkoon tilanteessa, jossa hänen maksukykynsä on huonontunut, mutta maksuohjelman muuttamiselle ei ole edellytyksiä, lakiin otettaisiin nimenomaiset säännökset siitä, että velallinen voisi lykätä maksuohjelmassa määrättyjä suorituksia tapahtuvaksi maksuohjelman päättymisen jälkeen. Maksunlykkäys olisi lyhytaikainen, ja sen vuoksi se voitaisiin tehdä ilman velkojien suostumusta tai kuulemista. Velallinen voisi lykätä maksusuorituksia vain kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavan määrän. Jos maksukyvyyn heikentyminen osoittautuu olennaiseksi, velallinen voi hakea maksuohjelman muuttamista.

3.4. Luovutusvoittovero

Useissa velkajärjestelylain muutostarpeista annetuissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota velallisen omaisuuden rahaksimuuton perusteella määrättävästä luovutusvoittoverosta koituviin ongelmiin. Jos velallisen omaisuutta myydään velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen, mahdollinen luovutusvoittovero ei ole lain mukaan velkajärjestelyvelkaa. Vero ei kuulu velkajärjestelyn piiriin silloinkaan, kun omaisuuden myynnistä on määrätty maksuohjelmassa (KKO 2000:79). Luovutusvoitosta määrätty vero ei ole myöskään sellainen velkajärjestelylain 37 §:n 2 momentissa tarkoitettu rahaksimuuttokustannus, joka voitaisiin maksaa rahaksimuutosta kertyvistä varoista (KKO 1998:125).

Velkajärjestelyssä velallisen omaisuuden myyntihinta käytetään myyntikulujen vähentämisen jälkeen kokonaan velkojen suorituksiksi. Koska luovutusvoitosta aiheutunut ve-

ro ei kuulu velkajärjestelyn piiriin, velallinen joutuu maksamaan sen täysimääräisenä. Tämä voi merkitä sitä, että velallinen ei pysty maksamaan velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkojaan maksuohjelmassa määrätyn tavoin.

Verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995), jäljempänä verotusmenettelylaki, 88 §:n mahdollisuutta myöntää vapautus luovutusvoittoverosta on näissä tapauksissa sovellettu hyvin harvoin. Yleensä vapautukseen on edellytetty olevan muitakin painavia syitä kuin maksukyvyttömyys ja velkajärjestelylain mukaisen maksuohjelman vahvistaminen. Esityksessä ehdotetaan, että luovutusvoittoverosta voitaisiin myöntää huojennus nykyistä useammin. Huojennuksella voidaan välttää velallisen ja velkajärjestelyvelkojen aseman vaikeutumista olennaisesti.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Vaikutukset velkajärjestelyasioiden ja velkajärjestelyn kustannusten määrään

Esityksen toteuttamisella on vaikutuksia uusien tuomioistuimissa käsiteltävien velkajärjestelyasioiden määrään, talous- ja velkaneuvonnan työmäärään sekä valtiolle selvittäjien käytöstä ja oikeusavusta aiheutuviin kustannuksiin.

Tuomioistuimiin tulevien velkajärjestelyhakemusten määrän voidaan ennakoita lisääntyvän sen seurauksena, että esityksen tavoite on helpottaa velkajärjestelyyn pääsemistä. Velkajärjestelyn ulkopuolella olevien 1990-luvun alun laman seurauksena ylivelkaantuneiden määrän on arvioitu olevan ainakin useita kymmeniä tuhansia. Tämän perusteella on kuitenkin hyvin vaikea arvioida lain muutoksen vaikutusta velkajärjestelyhakemusten määrään. On ilmeistä, että esimerkiksi osa sellaisista velallisista, joiden hakemus on aikaisemmin hylätty tai jotka eivät ole aikaisemmin hakeneet velkajärjestelyä, tulisivat ilman lain muutostakin hakemaan velkajärjestelyä.

Velkaneuvonnan kokemusten ja erilaisten ylivelkaantuneita koskevien selvitysten perusteella voidaan olettaa, että osa vaikeasti ylivelkaantuneista ei muutoksista huolimatta

hakeudu velkajärjestelyn piiriin. Tähän ovat syynä erilaiset terveydelliset ja sosiaaliset ongelmat. Myös velallisten ikääntyminen voi vaikuttaa siihen, ettei velkajärjestelyä pidetä tarpeellisena. Arviointia velkajärjestelyn tarpeesta vaikeuttaa lisäksi eduskunnan käsiteltävänä olevaan ulosottolain muutokseen sisältyvien täytäntöönpanoperusteiden määräaika koskevien säännösten vaikutus. Tämän vaikutuksen kannalta olennaista on, minkä sisältöisenä esitys lain taannehtivasta soveltamisesta hyväksytään.

Tuomioistuimen ulkopuolella tehtyjen sovintojen määrä on viime vuosina lisääntynyt, ja velkajärjestelyn käyttöön vaikuttaa olennaisesti se, voidaanko erityisesti laman aikana velkaantuneiden velkaongelmia aikaisempaa suuremmissa määrin järjestellä tuomioistuimen ulkopuolella myös niissä tapauksissa, joissa velkajärjestely ehdotuksen mukaan tulisi kysymykseen. Pankkien ja valtion välisen vapaaehtoisia velkasovintoja koskevan ohjelma-asiakirjan (2.5.2002) tavoitteena on, että pankkien toimenpidekokonaisuuteen sisältyvillä toimenpiteillä voidaan ratkaista pääosa jäljellä olevista yksityishenkilöiden velkaongelmista, jotka ovat peräisin 1990-luvun lamasta.

Esityksen vaikutusten arviointi on, kuten edellä on todettu, nykyisessä tilanteessa erityisen vaikeaa. Joka tapauksessa voidaan ennakoita, että käräjäoikeuksiin tulee lähivuosien aikana edelleen sellaisia hakemuksia, joissa on kysymys 1990-luvun laman aikana velkaantuneista. Osassa näistä on kysymys sellaisista velallisista, joiden velkajärjestelylle olisi este, mutta joille järjestely voidaan ehdotuksen mukaan myöntää. Muilta osin uusien hakemusten määrän ei odoteta kasvavan viime vuosina vakiintuneesta hieman yli 3 000 hakijan määrästä. Vapaaehtoisia velkasovintoja koskeva ohjelma-asiakirja merkitsee toteutuessaan sitä, että laman aikana velkaantuneiden velkaongelmat ratkaistaan merkittävältä osin ilman tuomioistuintmenettelyä. Tämä huomioon ottaen esityksen vaikutuksena voidaan arvioida, että lähivuosina tuomioistuimiin tulevien uusien hakemusten määrä lasketaan tuhansissa, mutta määrä on kuitenkin selvästi alle 10 000.

Vuosina 1993—1996 vahvistetut maksuohjelmat ovat jo pääosin päättyneet ja vuonna

1997 vahvistetuista ohjelmista päättyy suuri osa kuluvana vuonna. Vuoden 1997 jälkeen vahvistettujen ohjelmien määrä on tuntuvasti laskenut. Kun aikaisempina vuosina vahvistettuja maksuohjelmia päättyy lähiaikoina huomattavan paljon, vanhoista velkajärjestelyistä aiheutuva työmäärä samanaikaisesti vähenee. Se vähentää sekä velkaneuvonnan että tuomioistuinten työtä.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelmien muuttaminen velallisen maksukyvyyn heikentymisen vuoksi voisi tulla kysymykseen hieman useammin kuin nykyisin. Tällaisten asioiden määrän voidaan ennakoida olevan vähäinen, sillä maksuohjelmaa voitaisiin edelleenkin muuttaa vain, jos maksukyvyyn heikentyminen on olennaista. Velalliselle voisi ehdotuksen mukaan aiheutua lisäsuoritusvelvollisuus nykyistä harvemmin. Lisäsuorituksen perusteet ovat varsin selkeät, joten on ennakoitavissa, että velallinen ja velkojat pääsevät asiasta yleensä sopimukseen eikä asian käsittely tuomioistuimessa olisi tarpeen.

Uusien hakemusten määrän lisääntyminen aiheuttaa joka tapauksessa lisäresurssitarpeen käräjäoikeuksissa, koska muussa tapauksessa velkajärjestelyasiat ruuhkautuvat ja käsittelyajat pitenevät olennaisesti. Uusien hakemusten käsittelyn arvioidaan vaativan käräjäoikeuksiin lisähenkilökuntaa, jonka palkkauksesta aiheutuviin menoihin oikeusministeriö on esittänyt vuoden 2003 talousarvioon 500 000 euron määrärahaa. Vastaavan suuruisen tarve arvioidaan olevan kahtena seuraavana vuotena. Tämä määräraha merkitsee henkilöstömäärän lisäämistä 15 henkilöllä.

Valtion varoista maksettiin vuonna 2001 selvittäjän käytöstä aiheutuvia kustannuksia 1,2 miljoonaa euroa ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla noin 500 000 euroa. Kustannukset olivat yhteensä noin 500 euroa yhtä velkajärjestelyhakemusta kohden, kun huomioon otetaan kaikki velkajärjestelyhakemukset. Maksuohjelmien päättyminen vähentää työtä talous- ja velkaneuvonnassa ja sen vuoksi voidaan ennakoida, että neuvonnassa voidaan valmistella jonkin verran enemmän maksuohjelmaehtoja kuin nykyisin. Tämä puolestaan vähentää selvittäjien käyttöä. Jos uusien hakemusten lisääntymisen vuoksi selvittäjiä mää-

rätään vuosittain noin 1 000, voidaan selvittäjäkustannusten lisäksi arvioida 500 000 euroa vuodessa, minkä suuruista määrärahan lisäystä oikeusministeriö on esittänyt vuodelle 2003.

Velkajärjestelyyn pääsyn helpottaminen lisää asiakkaiden määrää talous- ja velkaneuvonnassa. Toisaalta vanhojen asiakkaiden määrä samanaikaisesti vähenee. Uusien asiakkaiden aiheuttamaa työmäärää voidaan jonkin verran helpottaa muun muassa uusimalla velkajärjestelyssä käytettäviä kaavakeita. Vuoden 2002 lisätalousarviossa on kauppa- ja teollisuusministeriön pääluokkaan (32.40.31) myönnetty lisäystä 645 000 euroa. Lisämäärärahan tarve talous- ja velkaneuvontaan aiheutuu vapaaehtoisia velkasovintoja koskevasta kaksivuotisesta ohjelmasta. Pääosa uusista velkajärjestelyhakemuksista, joita esityksen vaikutuksena jätetään tuomioistuimiin, seuloituu niiden velallisten joukosta, jotka lähtökohtaisesti kuuluvat edellä mainitun ohjelman piiriin.

Velkajärjestelyllä voidaan usein estää velallisen jääminen syrjään työelämästä tai siirtyminen harmaan talouden piiriin sekä helpottaa velallisen sosiaalisia ongelmia. Sen vuoksi velkajärjestelyistä aiheutuu julkiselle taloudelle myös myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi verotulojen kasvun sekä sosiaalimenojen ja ulosoton työmäärän vähentymisen johdosta. Näiden vaikutusten taloudellisista arvoista ei pystytä arvioimaan.

4.2. Vaikutukset velkojien taloudelliseen asemaan

Lakiehdotuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on se, että velkajärjestelyyn voisi päästä osa velallisista, jotka ovat jääneet sen ulkopuolelle. Koska velkajärjestely koskee vain maksukyvyttömiä henkilöitä, velkajärjestelystä johtuvien perintää koskevien rajoitusten ja velkasuhteen ehtojen muutosten vaikutus luotonantajien talouteen jää verraten vähäiseksi.

Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevien säännösten voimaantulo alentaisi jossain määrin velkojille maksuohjelmalla tulevaa kertymää. Velkojien esittämät arviot lisäsuoritusvelvollisuuden kautta saamasta kertymästä ovat

vaihdelleet suuresti (10 prosentista 36 prosenttiin), mikä vaikeuttaa vaikutusten arviointia. Lisäksi arvio sijoittuu ajankohtaan, jolloin yleinen taloudellinen kehitys on ollut poikkeuksellisen suotuisa. Oikeusministeriössä velkajärjestelyn hakijoista tehdyn otantatutkimuksen perusteella on ennakoitavaa, että lisäsuoritusten määrä alenisi tuntuvasti nykyisestä siinäkin tapauksessa, ettei ehdotettuja muutoksia toteutettaisi. Toisaalta on oletettavaa, että säännösten muutos kannustaa velallisia parantamaan maksukykyään, mikä on sinänsä omiaan lisäämään velkojien kertymää.

Lain muutoksen voidaan arvioida vähentävän velkojien saamaa kertymää keskimäärin 500 eurolla maksuohjelmaa kohden. Arvio on tehty olettamalla, että velkojien maksuohjelmalla saama keskimääräinen kertymä olisi 5 000 euroa. Velkojien esittämien laskelmien perusteella on arvioitu nykymallisen lisäsuoritusvelvollisuuden lisäävän velkojien saamaa kertymää noin 20 prosentilla ja lain muutoksen on arvioitu pienentävän lisäsuoritusten kautta saadun kertymän puoleen nykyisestä. Koska lisäsuorituksen kertymiseen vaikuttavat velallisen omien toimien ohella yleinen tulokehitys ja työllisyystilanne, arviot ovat vain suuntaa-antavia. Sama koskee niitä ennen lain voimaantuloa vahvistettuja maksuohjelmia, joihin lain voimaantulon jälkeen sovellettaisiin ehdotettuja uusia lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä. Myös velkojille aiheutuvia kustannuksia vähentäneen jossain määrin aineellisten ja menettelysäännösten selkeyttäminen.

Ehdotettu verotusmenettelylain 88 §:n muutos aiheuttaisi sen, että veronhuojennus voitaisiin myöntää nykyistä useammin silloin, kun velallisen omaisuutta muutetaan rahaksi velkajärjestelyn yhteydessä. Muutoksen vaikutus verokertymään olisi vähäinen. Viime vuosina on ollut hyvin poikkeuksellista, että velkajärjestelyä hakevilla velallisilla on rahaksi muutettavaa omaisuutta ja veronmaksuvelvollisuuteen on nykyisinkin voinut vaikuttaa se, että velkajärjestelyä haetaan vasta omaisuuden myynnin jälkeen, jolloin luovutusvoittovero kuuluu velkajärjestelyn piiriin. Vaikka omaisuutta olisi myyty vasta velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen, vero voi jäädä saamatta velallisen huonon maksu-

kyvyn vuoksi.

4.3. Vaikutukset velallisten asemaan

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa aikaisempaa useampien velallisten pääseminen velkajärjestelyn piiriin. Velallisen kannalta velkajärjestely merkitsee mahdollisuutta selviytyä ylivoimaisista velkaongelmista. Samalla velkajärjestely voi myös ehkäistä muita vaikeasta velkatilanteesta aiheutuvia terveydellisiä ja sosiaalisia haittavaikutuksia. Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevat muutos ehdotukset parantavat maksuohjelmaa noudattavan velallisen asemaa silloin, kun velallisella on mahdollisuus maksukykyensä parantamiseen.

5. Asian valmistelu

Oikeusministeriö pyysi alkuvuonna 2001 lausunnon velkajärjestelylain toimivuudesta ja epäkohdista yli 80 lausunnonantajalta. Ministeriöön toimitettiin kaikkiaan 53 lausuntoa, joista on laadittu tiivistelmä. Mielipiteet velkajärjestelyyn pääsemisen kynnyksestä jakautuivat jyrkästi. Osa lausunnonantajista oli velkajärjestelyyn pääsyn helpottamisen kannalla, osa kannatti nykytilan säilyttämistä tai velkajärjestelyyn pääsyn tiukentamista. Monissa lausunnoissa toivottiin, että erityisesti vastasyistä säädettäisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin. Lisäksi useissa lausunnoissa esitettiin arvostelua säännöksistä, jotka liittyvät velkajärjestelyn estymiseen väliaikaisesta syystä, lisäsuoritusjärjestelmään ja velallisen omaisuuden myynnistä aiheutuvaan luovutusvoittoveroon.

Ehdotus on laadittu oikeusministeriössä virkatyönä. Valmistelun aikana maaliskuussa 2002 on järjestetty kolme kuulemistilaisuutta, joihin on osallistunut Kuluttajaviraston, Verohallituksen, Suomen Pankkiyhdistyksen, Suomen Perimistöimistöjen Liiton, Velkaneuvonta ry:n, Takuu-Säätiön ja Pankkialan Asiakasneuvontatoimiston edustajia.

Luovutusvoittoveroa koskevan verotusmenettelylain 88 §:n muuttamisen osalta on kuultu valtiovarainministeriön edustajia.

Huhtikuussa 2002 valmistuneesta ehdotuksesta varattiin yli 20 viranomaiselle, yhteisölle ja järjestölle tilaisuus lausunnon antami-

seen. Lausunnonantajat pitivät ehdotusta yleisesti perusteltuna. Pääosin myönteisesti ehdotukseen suhtautuivat sosiaali- ja terveysministeriö, Kuluttajavirasto, Stakes, Helsingin hovioikeus, Vantaan käräjäoikeus, Suomen Kuntaliitto, Käräjäoikeustuomarit r.y., Oikeushallinnon Henkilökunta OHK r.y., Suomen Asianajajaliitto, Julkiset oikeusavustajat r.y., Suomen Yrittäjät ry, Suomen Kuluttajaliitto ry, Takuu-Säätiö ja Velkaneuvonta ry. Perintäalaa edustavat lausunnonantajat ja Suomen Pankkiyhdistys ry katsoivat, että osa velallisten asemaa parantavista ehdotuksista johtui velallisten laiminlyönneistä noudattaa lain säännöksiä, ennen muuta lisäsuoritusvelvollisuuden osalta.

Lausunnoissa pidettiin erityisen tarpeellisenä säätää yksityiskohtaisesti niistä syistä, joiden vuoksi velkajärjestely voidaan esteestä huolimatta myöntää, sekä täsmentää lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä. Kukaan lausunnonantajista ei esittänyt lisäsuoritusjärjestelmän kumoamista, mutta säännösten yksityiskohtiin esitettiin eräitä tarkistusehdotuksia, jotka olivat osin keskenään erisuuntaisia. Eniten arvostelua sai osakseen säännösehdotus, jonka mukaan velkojalla olisi velvollisuus muistuttaa velallista lisäsuoritusvelvollisuudesta maksuohjelman päättymisen jälkeen voidakseen säilyttää oikeuden vaatia lisäsuoritusten vahvistamista. Useissa lausunnoissa esitettiin epäilyjä, ettei verotusmenettelylakiin ehdotettu muutos tosiasiallisesti muuttaisi nykykäytäntöä. Kuluttajaviraston, Velkaneuvonta r.y.:n, Suomen Kuntaliiton ja Etelä-Suomen lääninhallituk-

sen lausunnoissa kiinnitettiin huomiota talous- ja velkaneuvonnan lisääntyvään resurssitarpeeseen. Myös huoli tuomioistuinten resurssitilanteesta tuotiin lausunnoissa esiin.

Lausuntopalautteen perusteella ehdotusta on tarkistettu. Muutoksia on tehty muun muassa lisäsuoritusvelvollisuutta koskeviin menettelysäännöksiin.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 216/2001 vp). Esityksessä ehdotetaan maksutuomion täytäntöönpanokelpoisuudelle määräaika. Maksutuomio olisi yleensä täytäntöönpanokelpoinen 15 vuotta lopullisen tuomion antamisesta. Jos maksuvelvollisuus perustuu rikokseen tai jos velkojana on yksityishenkilö, määräaika olisi 20 vuotta. Uudistus tulisi voimaan maaliskuussa 2003. Määräaika koskevia säännöksiä voitaisiin soveltaa taannehtivasti niin, että lain voimaantullessa määräajasta olisi voinut kulua enintään 10 vuotta. Siten maksutuomiot menettäisivät täytäntöönpanokelpoisuutensa aikaisintaan 1.3.2008. Maksutuomion täytäntöönpanokelpoisuuden menettämisestä ei ole seurauksena saatavan lakkaaminen. Sen vuoksi velka otettaisiin huomioon velkajärjestelyssä silloinkin, kun maksutuomiota ei ehdotetun määräajan vuoksi voida panna täytäntöön ulosotossa tai konkurssissa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä

4 §. *Maksukyvyn arviointi.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi. Voimassaolevan 2 momentin mukaan oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista. Asiasta säädetään velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa oikeusministeriön asetuksessa. Asetuksen keskeinen merkitys on siinä, että siihen sisältyvät säännökset niistä rahamääristä, joita voidaan pitää velkajärjestelyssä hyväksyttävänä velallisen välttämättöminä elinkustannuksina. Nykyisin näiden elinkustannusten määrää ei tarkisteta määrääjain, vaan tarkistuksia on ollut tarkoitus tehdä, jos elinkustannukset muuttuvat muuten kuin vähäisessä määrin.

Ehdotuksen mukaan välttämättömiä elinkustannuksia koskevia rahamääriä tarkistettaisiin vuosittain, jotta elinkustannuksissa tapahtuvat muutokset tulisivat otetuiksi nykyistä kattavammin huomioon. Tarkistus tapahtuisi siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Tällä perusteella tarkistetaan vastaavasti toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) säädettyjä perusosan määriä. Tarkistettavat määrät olisi ilmoitettava säädöskokoelmassa vuosittain marraskuun aikana. Ilmoitusaikaa ja -tapaa koskeva ehdotus vastaa ilmoittamista ulosoton suojaosuuksista (asetus suojaosuudesta palkan ulosmittauksessa, 1031/1989, 4 §).

Maksuohjelmassa velallisen välttämättömät elinkustannukset vahvistetaan kulloinkin voimassa olevan asetuksen perusteella ja elinkustannukset vaikuttavat osaltaan siihen, kuinka paljon velallinen määrätään maksamaan velkojaan. Tuomioistuimen harkinnan perusteella asetuksen rahamääristä voidaan poiketa. Maksuohjelman vahvistamisen jäl-

keen tapahtuvat elinkustannusten muutokset eivät välittömästi vaikuta velallisen maksuvelvollisuuteen. Vaikutusta muutoksilla on kuitenkin silloin, kun määritetään velallisen velvollisuutta maksaa velkojaan maksuohjelman aikana lisää ehdotetun 35 a §:n 3 momentin perusteella. Jos velallisen maksukyky heikkenee lain 44 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuihin tavoin ja maksuohjelmaa sillä perusteella muutetaan, velallisen maksuvara voidaan laskea uudelleen. Tällöin välttämättömät elinkustannukset otetaan huomioon voimassa olevan suuruusina.

7 §. *Velallisen myötävaikutusvelvollisuus.* Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset velallisen velvollisuudesta esittää velkojalle selvitys lisäsuoritusvelvollisuuteen vaikuttavista seikoista.

Voimassa olevassa 3 momentissa säädetään velallisen myötävaikutusvelvollisuudesta maksuohjelman aikana. Sen mukaan velallinen on velvollinen maksuohjelman aikana ilmoittamaan velkojille tai heidän edustajalleen, mikäli hänen maksukyvyssään tai muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on tapahtunut olennainen paranneminen. Ilmoitus on tehtävä kuukauden kuluessa muutoksesta. Ilman nimenomaista säännöstä on vakiintuneesti katsottu, ettei erillinen ilmoitus ole tarpeen, jos velallinen täyttää maksuohjelmassa määrätyn lisäsuoritusvelvollisuutensa.

Käytännössä velallisen ilmoitusvelvollisuutta koskevat säännökset koskevat vain maksuohjelmia, jotka on vahvistettu ennen 1 päivänä helmikuuta 1997 voimassa olleiden säännösten nojalla. Säännökset eivät ole osoittautuneet erityisen toimiviksi, sillä velalliset ovat usein laiminlyöneet ilmoituksen tekemisen. Tämä on voinut johtua paitsi piittaamattomuudesta myös ymmärtämättömyydestä tai siitä, että velallisen maksukyky ei hänen omasta mielestään ole parantunut, vaikka olosuhteet ovat jollain tavoin muuttuneet. Kun velallisen maksuohjelma on vah-

vistettu 1 päivänä helmikuuta 1997 toteutettujen lainmuutosten jälkeen, erillisen ilmoituksen tekeminen on ollut tarpeen enää vain niissä tilanteissa, joissa velallinen on jättänyt täyttämättä lisäsuoritusvelvollisuutensa. Tällaisissa tilanteissa ilmoitus on kuitenkin voinut jäädä tekemättä. Nyt ilmoitusvelvollisuus ehdotetaan kytkettäväksi nykyistä selkeämmin uudessa 35 a §:ssä säänneltäväksi ehdotettuun lisäsuoritusvelvollisuuteen. Siirtymäsäännöksissä on otettu huomioon, että nykyisin on vielä jonkin verran voimassa sellaisia ennen 1 päivänä helmikuuta 1997 vahvistettuja maksuohjelmia, joissa maksuohjelmaa ei ole muutettu eikä velalliselle ole määrätty lisäsuoritusvelvollisuutta. Heidän osaltaan säilyy edelleen voimassa olevaan 7 §:n 3 momentin säännökseen perustuva velvollisuus ilmoittaa velkojille maksukyvyn olennaisesta paranemisesta.

Lisäsuoritusvelvollisuuden täyttäminen on osa maksuohjelman perustuvaa maksuvelvollisuutta. Ehdotuksen 36 §:n 12 kohdan mukaan maksuohjelmaan on sisällytettävä lisäsuoritusvelvollisuuden täyttämistä ja perusteita koskevat määräykset. Velallisen tulee, kuten nykyisinkin, täyttää lisäsuoritusvelvollisuutensa oma-aloitteisesti. Velkojan pyynnöstä velallisen tulisi ehdotetun säännöksen nojalla antaa velkojille riittävät tiedot siitä, miten lisäsuorituksen määrä on laskettu. Käytännössä ainakin talous- ja velkaneuvojan avustuksella laskettujen lisäsuoritusten perusteet on yleensä muutenkin ilmoitettu velkojalle. Tarkoitus on, että ilmoittamista varten laaditaan kaavake, jota hyväksi käyttäen velallinen voi laskea lisäsuoritukset ja jonka hän voi tarvittaessa toimittaa velkojille. Jos lisäsuoritusvelvollisuutta ei synny, erillisen ilmoituksen tekeminen olosuhteiden mahdollisista muutoksista ei olisi edelleenkään yleensä tarpeen.

Jos velallinen ei esitä oma-aloitteisesti selvitystä lisäsuorituksen perusteena olevista seikoista, velkoja voisi sitä pyytää. Velallisella olisi velvollisuus esittää selvitys paitsi maksuohjelman aikana myös sen keston päätyttyä, jos velkoja pyytää selvitystä kolmen kuukauden kuluessa maksuohjelman keston päättymisestä. Lyhyellä määräajalla pyritään siihen, että velallisen mahdollinen maksuvelvollisuus selvitetäisiin lyhyessä ajassa mak-

suohjelman päätyttyä. Ei myöskään voida pitää kohtuullisena, että velallisella olisi selvitysvelvollisuus kauan maksuohjelman päättymisen jälkeen. Velallisen puolestaan olisi annettava selvityksensä ilman aiheetonta viivytystä.

Säännös liittyy ehdotuksen 61 a §:ään, jonka mukaan velkojan on tehtävä lisäsuorituksen määrän vahvistamista koskeva hakemus ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun maksuohjelma on päättynyt tai kun lisäsuoritusvelvollisuuden peruste on tullut hänen tietoonsa. Jos velallinen ei toimita selvitystä tai jos selvitys on virheellinen, velkoja voisi tehdä hakemuksen lisäsuoritusten saamiseksi vielä kahden vuoden kuluessa maksuohjelman päättymisestä. Menettely vastaisi nykyistä käytäntöä, jossa velkoja hankkii tiedot velallisen tuloista veroviranomaiselta ja esittää niiden perusteella vaatimuksen lisäsuoritusten saamiseksi, kun velallinen ei ole oma-aloitteisesti eikä velkojan pyynnöstäkään täyttänyt velvollisuuttaan. Maksuohjelman raukeaminenkin voi tällaisessa tapauksessa tulla joskus kysymykseen.

Jos velkojalle aiheutuu kustannuksia siitä, ettei velallinen toimita selvitystä tai antaa sen puutteellisena, velallinen voitaisiin muutettavaksi ehdotetun 62 §:n nojalla velvoittaa korvaamaan kustannukset velkojalle.

10 §. *Velkajärjestelyn yleiset esteet.* Voimassa olevan 10 §:n mukaan velkajärjestely voidaan esteestä huolimatta myöntää, jos siihen on erityisiä vastasyitä. Nyt lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 10 a §, jossa säädettäisiin edellytyksistä, joiden vallitessa velkajärjestely voitaisiin myöntää esteestä huolimatta. Sen vuoksi pykälän johdantokappaleeseen sisältyvät ”jollei erityisiä vastasyitä ole” korvattaisiin viittauksella 10 a §:ään.

10 a §. *Velkajärjestelyn myöntäminen yleisestä esteestä huolimatta.* Pykälässä säädettäisiin niistä syistä, joiden perusteella velkajärjestely voidaan myöntää, vaikka siihen on 10 §:ssä tarkoitettu este. Pykälä tulisi sovellettavaksi ensinnäkin silloin, kun velallisen velkajärjestelyhakemus on esteen perusteella aikaisemmin hylätty ja velallinen hakee velkajärjestelyä uudelleen, ja toiseksi silloin, kun velallinen hakee velkajärjestelyä ensimmäistä kertaa ja havaitaan, että hänen velkajärjestelyllään on 10 §:n tarkoittama este.

Koska velallisen olosuhteet muuttuvat ja ehdotetussa pykälässä on erityistä merkitystä myös ajan kulumisella, velallinen voi vedota uudelleen 10 a §:ään, vaikka aikaisemmin olisi katsottu, ettei velkajärjestelyä voida tämän säännöksen perusteella myöntää.

Voimassa olevan 10 §:n mukaan velkajärjestely voidaan esteperusteiden olemassaolosta huolimatta myöntää, jos siihen on erityisiä vastasyitä. Laissa ei ole määritelty, mitä erityisillä vastasyillä tarkoitetaan vaan niiden sisältö jää tuomioistuimen harkintaan. Lain esitöiden (HE 183/1992 vp ja LaVM 14/1992 vp) ja oikeuskäytännön mukaan huomiota kiinnitetään ensisijaisesti siihen, miten velallinen on hoitanut velkojaan ja miten hän maksaisi niitä velkajärjestelyssä. Velallisen maksuhalua ja -kykyä ovat voineet lisätä esimerkiksi elämäntapojen muutos ja sosiaalinen ryhdistäytyminen. Oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota myös siihen, mikä merkitys velkajärjestelyllä olisi velallisen ja velkojien asemaan. Merkitystä voi olla myös sillä, jos velkajärjestelyn epäminen olisi velallisen olosuhteissa kohtuutonta esimerkiksi velallisen pysyvästi heikon taloudellisen tilanteen vuoksi.

Ehdotettu pykälä korvaisi 10 §:ään sisältyvän erityisiä vastasyitä koskevan säännöksen. Muutosehdotuksen syitä ja tavoitteita on käsitelty myös yleisperusteluissa. Tarkoituksena on helpottaa esteen vuoksi velkajärjestelyn ulkopuolelle jääneiden velallisten pääsemistä velkajärjestelyn piiriin, jotta nämä eivät jäisi kohtuuttomaan asemaan kokonaan ilman mahdollisuutta selviytyä veloistaan ja päästä elämässään uuteen alkuun.

Ehdotetun pykälän mukaan velkajärjestely voitaisiin 10 §:ssä tarkoitettuna esteen olemassaolosta huolimatta myöntää, jos siihen on painavia syitä. Pykälässä luetellaan seikkoja, jotka tässä harkinnassa tulee erityisesti ottaa huomioon. Päätös velkajärjestelyn myöntämisestä tehtäisiin kuitenkin kokonaisharkinnan perusteella, jolloin merkitystä voitaisiin antaa myös velkajärjestelyn esteen laadulle. Esteen laatu voi joissakin tapauksissa tulla huomioon otetuksi jo sen vuoksi, että velkajärjestelyn myöntämisestä harkittaessa on ehdotuksen mukaan kiinnitettävä huomiota myös velkojan asemaan.

Painavia syitä harkittaessa merkitystä olisi

sekä sillä ajanjaksolla, jona velkaa on maksettu velan ehtojen mukaisesti että velan erääntymistä seuranneen perinnän kestolla. Harkinnassa kiinnitettäisiin huomiota velallisen kokonaisvelkatilanteen kehittymiseen. Ensinnä on kiinnitettävä huomiota velkaantumisesta kuluneeseen aikaan. Velkaantumisajan kohdalla tarkoitetaan sitä ajanjaksoa, jolloin pääasiallinen osa veloista on syntynyt. Myös ajankohdalla, jolloin velallinen tuli maksukyvyttömäksi, on tärkeä merkitys. Tämä otetaan kuitenkin ensisijassa huomioon arvioitaessa muita pykälässä lueteltuja seikkoja, lähinnä velallisen toimia velkojen maksamiseksi sekä hänen muita olosuhteitaan. Merkitystä ei sen sijaan olisi sillä, onko velallinen aikaisemmin hakenut velkajärjestelyä tai milloin mahdollinen aikaisempi hakemus on tehty taikka hylätty.

Esteperusteiden merkitys voisi jäädä vähäiseksi, jos velallinen saisi velkajärjestelyn edun, vaikka velkojen syntymisestä on kulunut vasta suhteellisen vähän aikaa, esimerkiksi vain muutama vuosi. Jos velkajärjestelylle on este, järjestelyä ei kysymyksessä olevan pykälän perusteella tulisikaan yleensä myöntää, jos velat ovat melko uusia, jolloin niiden erääntymisestäkin on kulunut vasta vähän aikaa. Mitä vanhempia velat ovat, sitä enemmän velkajärjestelyn yleiset tavoitteet puoltavat velkajärjestelyn myöntämistä silloinkin, kun velkaantuminen on sinänsä ollut moitittavaa, ja sitä vähemmän velkajärjestelyn epäamista puoltavat yleisen maksuoraalin ylläpitoon liittyvät syyt. Jos velkaantumisen ja velkaongelmien syntymisestä on kulunut selvästi kauemmin kuin muutama vuosi, velkaantumisen kulunut aika olisi velkajärjestelyn puolesta puhuva seikka. Säännöksessä ei edellytetä, että kaikkien siinä tarkoitettujen seikkojen pitäisi samantyyppisellä painokkuudella puhua velkajärjestelyn puolesta. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sitä, että harkittaessa esimerkiksi 1990-luvun alun laman seurauksena velkaantuneiden pääsemistä velkajärjestelyn piiriin heti lainmuutoksen tultua voimaan, velkaantumisen kuluneella pitkällä ajalla voisi olla keskeinen merkitys painavia syitä harkittaessa. Koska kyse on kokonaisharkinnasta, huomiota olisi tällöinkin kiinnitettävä myös siihen, ettei jokin muu säännöksessä tarkoitettu seikka ole

voimakkaasti velkajärjestelyn myöntämistä vastaan.

Ehdotetun 30 §:n 2 momentin mukaan velkaantumisen kulunut aika voitaisiin ottaa yhtenä seikkana huomioon myös maksuohjelman kesto harkittaessa. Tällä pyritään siihen, että velallisen maksuvelvollisuudesta voitaisiin saada aikaan kohtuullinen kokonaisratkaisu, jossa kiinnitettäisiin huomiota myös pitkäkestoisen perinnän vaikutuksiin silloinkin, kun velkajärjestely myönnetään 10 a §:n nojalla. Viittä vuotta selvästikin lyhyempää maksuohjelmaa erityisesti laman seurauksena velkaantuneille puoltaa muun muassa se, että normaalin viiden vuoden maksuohjelman vahvistaminen merkitsee heidän osaltaan jopa kolminkertaista perintäaikaa verrattuna sellaisiin samaan aikaan ylivelkaantuneisiin, joille on vahvistettu maksuohjelma jo lain alkuaikoina.

Toiseksi arvioinnissa kiinnitettäisiin huomiota velallisen toimiin velkojen maksamiseksi. Velkajärjestelyn piiriin pääsemisen helpottamisesta huolimatta tavoitteena on, että velkajärjestelyn yleistä maksumoraalia heikentävät vaikutukset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. Sen vuoksi velallisella olisi edelleen korostunut velvollisuus veloitteidensa hoitamiseen, jos hänen velkaantumisensa on ollut 10 §:ssä tarkoitettu tavoin moitittavaa.

Vaikka velallisen maksamalla rahamäärällä voi olla arvioinnissa tärkeä merkitys, huomiota olisi erityisesti kiinnitettävä siihen, onko velallinen tehnyt voitavansa huolehtiakseen taludestaan ja veloistaan ja mihin mahdollisiin erityisiin toimiin hän on ryhtynyt velkojensa maksamiseksi. Vapaaehtoisesti maksetun tai velalliselta ulosmitatun rahamäärän osalta on aiheellista kiinnittää huomiota tosiasialliseen kertymään eikä siihen, onko velallisen velkojen kokonaismäärä vähentynyt. Erityisesti laman seurauksena velkaantuneiden osalta on tavallista, että velkamäärä on kasvanut jopa moninkertaiseksi, vaikka velalliselta on jatkuvasti kertynyt suorituksia. Velallisen toimia arvioitaessa otetaan huomioon paitsi vapaaehtoiset maksusuoritukset ja omaisuuden realisointituotot, myös velkojan ulosotto-perinnän ja omaisuuden rahaksimuuton kautta saamat suoritukset. Velkajärjestelyn myöntämiseksi ei yleensä

voitaisi edellyttää, että ulosotto-perinnän kohteena oleva velallinen maksaisi velkojaan sen ohessa myös vapaaehtoisesti varsinkaan, jos velalliselle jäävät tulot ovat hänen toimeentulonsa turvaamiseksi välttämättömiä. Mitä pidemmän ajan velallinen on osoittanut vastuullisuuttaan taloudellisten asioidensa hoitamisessa, sitä painavampia syitä on velkajärjestelyn myöntämisen puolesta. Merkitystä on annettava myös sille, millaisiin toimiin velallinen on ryhtynyt päästäkseen vapaaehtoiseen sopimukseen velkojien kanssa.

Ehdotetun pykälän mukaan harkinnassa on otettava huomioon myös velallisen muut olosuhteet. Velallisen henkilökohtaisista olosuhteista saattaa johtua, ettei hän tosiasiallisesti ole voinut huolehtia eikä liioin osoittaa haluaan huolehtia velkojensa maksamisesta. Velallinen voi olla ilmeisen pysyvästi vailla mahdollisuuksia velkojensa takaisin maksamiseen iän, sairauden taikka muusta syystä johtuvien ansaintamahdollisuuksien puuttumisen vuoksi. Henkilökohtaisten olosuhteiden huomioon ottamisella pyritään erityisesti siihen, ettei velkajärjestelyn mahdollisuus jäisi niidenkään velallisten saavuttamattomiin, joilla ei ole ollut lainkaan maksukykyä.

Harkinnassa tulisi pykälän mukaan ottaa huomioon myös velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojan kannalta. Merkityksellä velallisen kannalta halutaan erityisesti korostaa velkajärjestelyn tavoitetta ehkäistä ylivomaisista velkaongelmista aiheutuvia vakavia yksilöllisiä ja sosiaalisia haittoja.

Arvioitaessa velkajärjestelyn merkitystä velkojan kannalta on otettava huomioon velkojan saatavan määrä ja sen merkitys velkojan taloudellisessa asemassa. Merkitystä on myös velkojan jo saaman suorituksen määrällä ja sillä, mikä tulisi olemaan velkojan kertymä ulosotto-perinnän jatkuessa tai jos velalliselle myönnettäisiin velkajärjestely. Velkajärjestelyn epäämistä ei yleensä voi puoltaa sellaisen velkojan vastustus, jonka saatava on vähäinen. Velkojan taloudellinen asema voi puolestaan olla velkajärjestelyn myöntämistä vastaan, jos saatavalla on velkojan toimeentulon kannalta tärkeä merkitys. Tällöin on tosin otettava huomioon esimerkiksi lain 31 a §:ssä tarkoitettu mahdollisuus jatkaa maksuohjelman kesto yksityisvelkojan hyväksi.

Velkajärjestelyn myöntäminen tapahtuisi aina kokonaisharkinnan perusteella. Harkinassa voitaisiin siis antaa merkitystä sille, että esteperusteet voivat osoittaa hyvin eriasteista moitittavuutta velallisen toiminnassa. Jos velallisen velat perustuvat törkeään rikokseen taikka jos velallinen on järjestellyt tulojaan tai varojaan pyrkimyksensä välttää velkojensa takaisinmaksamista, on yleensä edellytettävä, että velkojen syntymisestä on kulunut enemmän aikaa kuin silloin, jos on kyse esimerkiksi ilmeisen kevytmielisestä velkaantumisesta. Mitä suurempaa moitittavuutta velkajärjestelyn este osoittaa velallises-
 ssa, sitä tärkeämpää on, että velallinen on pitkäaikaisesti osoittanut selvää pyrkimystä veloitteidensa hoitamiseen. Toisaalta velallisen henkilökohtaiset olosuhteet voivat myös tällöin puhua velkajärjestelyn myöntämisen puolesta. Esimerkiksi rikosten perusteella maksettavaksi määrätty rahamäärä voi olennaisesti vaikeuttaa henkilön hakeutumista työelämään. Velkajärjestelyn myöntämistä rikokseen syyllistyneelle voi puoltaa velallisen elämäntilanteen muuttuminen ja hänen sosiaalinen ryhdistäytymisensä. Tämä velkajärjestelyä puoltava seikka käy ilmi jo lain esitöistä (HE 183/1992 vp.).

Velkajärjestelyn myöntäminen voi tulla kyseessä olevan säännöksen nojalla harkittavaksi myös silloin, kun velalliselle on aikaisemmin myönnetty velkajärjestely. Velallisen maksuohjelma on voitu määrätä raukeamaan tai hän on voinut maksuvelvollisuutensa täytettyään velkaantua uudelleen ja tulla maksukyvyttömäksi. Jos maksuohjelma on määrätty raukeamaan, painavia syitä harkittaessa voitaisiin kiinnittää huomiota raukeamisen syihin. Käytännössä on ollut tilanteita, joissa maksuohjelman laiminlyönti on ainakin osaltaan johtunut hyväksyttävästä syystä, mutta velallinen ei ole vastustanut velkojan raukeamishakemusta tai ei ole tuonut esille syitä laiminlyönteihinsä. Tämä on voinut johtua esimerkiksi ymmärtämättömyydestä. Uusi velkajärjestely voitaisiin joskus myöntää pianikin aikaisemman velkajärjestelyn raukeamisen jälkeen ja myös maksuohjelman lyhentämiseen voi olla perusteita. Jos taas ohjelman raukeamiseen on johtanut velallisen ilmeisen piittaamaton suhtautuminen maksuohjelman noudattamiseen, painavia pe-

rusteita velkajärjestelylle voi olla vasta pidemmän ajan kuluttua ja tällöin erityisesti velallisen toimille velkojensa maksamiseksi voidaan antaa tärkeä merkitys.

Jos velallinen on täyttänyt velkajärjestelyssä määrätyn maksuvelvollisuutensa ja hakee myöhemmin uutta velkajärjestelyä, ehdotettu säännös tulee velkaantumisen perusteesta riippumatta aina sovellettavaksi, sillä yleensä velkajärjestely voidaan myöntää vain kerran. Myös tällöin on aiheellista kiinnittää erityistä huomiota velkaantumisesta kuluneeseen aikaan sekä velallisen velanhoidokykyyn ja -haluun.

Joissakin tapauksissa voi olla aivan ilmeistä, että velkajärjestelyyn on 10 a §:ssä tarkoitettujen painavien syyten. Tällöin tuomioistuinten ja asianosaisten tulisi kiinnittää erityistä huomiota tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin, jotta niin sanotun velkaantumishistorian esittäminen ei aiheuttaisi tarpeettomia kustannuksia. Esimerkiksi 1990-luvun laman seurauksena velkaantuneiden voi olla työlästä ja kustannuksia vaativaa hankkia perusteellisia selvityksiä veloistaan.

23 §. *Maksuohjelma.* Pykälä on maksuohjelman sisältöä koskeva perussäännös. Sen mukaan velalliselle vahvistetaan hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus ehdotettuun 35 a §:ään, jossa ovat säännökset velallisen velvollisuudesta maksaa velkojaan lisää muuttuneiden olosuhteiden vuoksi (*lisäsuoritusvelvollisuus*).

30 §. *Yleissäännös maksuohjelmasta tavallisten velkojen osalta.* Pykälän 2 momentin säännöstä maksuohjelman kestosta tavallisten velkojen osalta ehdotetaan muutettavaksi. Voimassaolevan säännöksen mukaan velkajärjestely ja maksuohjelman sisältö on tavallisten velkojen osalta määrättävä niin, että maksuohjelman kesto on viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla lyhyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen maksuohjelman vahvistamista.

Käytännössä maksuohjelman keston määrääminen viittä vuotta lyhyemmäksi on tullut kysymykseen yleensä vain, jos viiden vuoden maksuohjelma muodostuisi velallisen olo-

suhteisiin nähden poikkeuksellisen raskaaksi. Tällöinkin velalliselta on yleensä edellytetty pitkäaikaista velkojen maksamista. Velkaantumisesta kuluneella ajalla on siten ollut merkitystä vain, jos velallinen on tuona aikana kyennyt maksamaan velkojaan enemmän kuin vähäisessä määrin. Velkajärjestelyä hakiessaan velallinen on kuitenkin voinut olla jo kauan perinnän kohteena. Velalliselta on voitu periä saatavia ulosoton kautta, mutta saataville on vähäisten tulojen ja puuttuvien varojen vuoksi voinut kertyä vain vähän suorituksia tai suorituksia ei ole kertynyt lainkaan.

Pitkäkestoinen perintä ja velallisen olosuhteet huomioon ottaen viittä vuotta selvästikin lyhyempää maksuohjelmaa voidaan pitää kohtuullisena, jos velallisen maksukyky ei ilmeisesti vastaisuudessa tulisi olemaan olennaisesti parempi. Kohtuullisuusnäkökohdat voivat puoltaa lyhyempää maksuohjelmaa silloinkin, kun velallisen maksukyky voi parantua, kun otetaan huomioon kokonaisuutena velalliselta jo peritty ja maksuohjelmalla maksettava kertymä. Esityksessä ehdotetaan, että maksuohjelman kestoa harkittaessa tulisi ottaa huomioon säännöksessä mainittujen seikkojen lisäksi myös velkaantumisesta kulunut aika. Maksuohjelman kesto voitaisiin määrätä viittä vuotta lyhyemmäksi silloinkin, kun velallinen on puuttuvan maksukyvyn vuoksi kyennyt maksamaan velkojaan vain vähäisessä määrin ja myös silloin, kun perintä ei ole velallisen heikon maksukyvyn vuoksi tuottanut mitään tulosta. Kyse olisi kokonaisharkinnasta, jolloin merkitystä annettaisiin myös velallisen olosuhteille.

Oikeuskäytännössä on maksuohjelman lyhentämiseen suhtauduttu pidättyvästi (KKO 2001:113). Nyt ehdotettu muutos, jonka mukaan velkaantumisesta kulunut aika voidaan ottaa kestoja harkittaessa huomioon, merkitsee sitä, että viittä vuotta lyhyempi maksuohjelma voitaisiin vahvistaa nykyistä useammin.

35 a §. *Lisäsuoritusvelvollisuus.* Pykälään sisältyvät säännökset, joiden nojalla määräytyy velallisen velvollisuus maksaa velkojaan maksuohjelmassa vahvistettua määrää enemmän. Lisäsuoritusvelvollisuus perustuu siihen, että velallisen maksukyky voi maksuohjelman aikana osoittautua olennaisesti

paremmaksi kuin maksuohjelmaa vahvistettaessa oli ennakoitu. Velallisen tulot voivat lisääntyä huomattavastikin esimerkiksi työpaikan saamisen tai vaihtamisen vuoksi. Velallinen voi myös saada maksuohjelman aikana muuta varallisuutta, esimerkiksi perinnön.

Voimassa olevassa laissa lisäsuoritusvelvollisuutta koskevat säännökset ovat maksuohjelman muuttamista koskevan 44 §:n 2 momentin 2 ja 3 kohdassa sekä 3 momentissa. Lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista rahamääristä säädetään asetuksella. Velalliselle syntyy lisäsuoritusvelvollisuus, jos hänen maksukykynsä on parantunut sen vuoksi, että hänen tulonsa ovat kasvaneet tai välttämättömät menonsa asumisoloiissa ja -kustannuksissa tapahtuneen muutoksen vuoksi alentuneet kalenterivuoden aikana vähintään 610 euroa. Vertailukohtana ovat kyseiseltä vuodelta maksuohjelmassa huomioon otetut tulot ja asumismenot. Rahamääräisen rajan ylityttyä velallinen on velvollinen käyttämään velkojen suorituksiksi kaikista kasvaneista tuloistaan kolme neljäsosaa, itsellään velallinen saa pitää yhden neljäsosan. Lisäksi velallisella on lisäsuoritusvelvollisuus, jos hän saa perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa ylittää 1 000 euroa. Kun kertaluonteisten suoritusten yhteismäärä ylittää 1 000 euroa, velallinen on velvollinen tilittämään kaikki varat velkojille.

Lisäsuoritusvelvollisuuden säilyttämisen ja niitä koskevien säännösten muuttamisen syitä on käsitelty yleisperusteluissa.

Lisäsuoritusvelvollisuutta koskeva yleissäännös sisältyy ehdotetun pykälän *1 momenttiin*. Velkojan oikeus lisäsuoritukseen perustuisi edelleenkin vain velallisen maksuohjelman aikana saamiin tuloihin tai varoihin. Näistäkään varoista kaikki eivät ole sellaisia, jotka velallinen olisi 5 §:n nojalla velvollinen käyttämään velkojensa suorituksiksi. Esimerkiksi perintönä saatuun omaisuuteen voi kuulua sellainen kohtuullisen tarpeen mukainen henkilökohtainen tavara, jonka velallinen saa pitää itsellään.

Lähtökohtana lisäsuoritusten maksamisessa on velkajärjestelyssä noudatettava yleinen periaate, jonka mukaan velkojien keskinäi-

nen oikeus varoihin määräytyy velkojen saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa. Etu-oikeutettu lapselle maksettava elatusapu ja velallisen toimeentuloon liittyvä velka ovat poikkeusasemassa (31 §:n 2 momentti). Jos maksuohjelmaa on pidennetty yksityisvelkojien osalta, yksityisvelkojille syntyy oikeus lisäsuoritukseen myös silloin, kun velallisen maksukyky paranee yksityisvelkojen hyväksi pidennetyn maksuohjelman aikana (31 a §). Sen sijaan muilla tavallisilla velkojilla ei tältä ajalta ole oikeutta lisäsuoritukseen.

Jos velallinen on säilyttänyt velkajärjestyksessä omistusasuntonsa, on lisäsuoritusten kohdentaminen velkojille monimutkaisempi kysymys. Nykyisin kertaluonteiset varojen lisäykset koituvat ensi vaiheessa tavallisten velkojen hyväksi, mikä seuraa siitä, että vakuusvelkojan osalta ohjelma perustuu pelkästään velallisen tuloihin. Kun tavallisten velkojen maksuohjelma päättyy, kertaluonteisetkin suoritukset tulevat vakuusvelkojan hyväksi. Velallisen tulojen kasvuun perustuvat lisäsuoritukset voivat hyödyttää vakuusvelkojaa aikaisemminkin.

Jos velallisella on vain vakuusvelkaa, lisäsuoritukset voivat johtaa maksuaikataulun lyhenemiseen tai vakuusvelan ehtojen uudelleen järjestelemiseen. Enimmillään muutokset voivat johtaa alkuperäisten maksuehtojen palautumiseen, mutta eivät muuta maksettavan pääoman määrää, joka määräytyy sen mukaan, mikä asunnon arvo oli velkajärjestyksen alkaessa.

Jos velallisella on vakuusvelan lisäksi tai pelkästään tavallista velkaa, kertaluonteisten suoritusten ohella lisääntyneet tulot käytetään yksinomaan tavallisten velkojen maksamiseen maksuohjelman ensimmäisten viiden vuoden aikana. Tämä seuraa siitä, että tulojen kasvu olisi kasvattanut tavallisten velkojen vähimmäiskertymää, jos se olisi ollut jo maksuohjelmaa laadittaessa tiedossa. Viiden vuoden kuluttua lisääntyneet tulot voidaan jakaa tavallisten ja vakuusvelkojen kesken samassa suhteessa kuin velallisen maksuvara jaetaan velkojen kesken maksuohjelman mukaan. Vähimmäiskertymä, joka lasketaan vain viiden vuoden ajanjakson perusteella, ei kuitenkaan enää kasva. Käytännössä se voi tulla lisäsuoritusten ansiosta maksetuksi vah-

vistettua maksuohjelmaa lyhyemmässä ajassa. Kun tavallisten velkojen maksuohjelma päättyy, lisäsuoritukset lasketaan edellä mainituin tavoin vakuusvelkojan hyväksi.

Velkojan kanssa voidaan luonnollisesti aina sopia siitä, onko velallisella ja missä määrin velvollisuutta maksaa velkojaan lisää. Jos asiasta ei sovita, määräykset maksuohjelmaan kirjataan edellä selostettuja periaatteita noudattaen. Tässä esityksessä ei esitetä muutoksia näihin periaatteisiin.

Voimassaolevan 44 §:n 3 momentin mukaan velkoja, jolle kertyisi asetuksella säädettyä määrää pienempi suoritus, voidaan jättää ilman suoritusta. Asetuksen mukainen rahamäärä on 17 euroa. Ehdotukseen ei sisälly tällaista alarajaa ja sen vuoksi ehdotus voi joissakin tapauksissa johtaa epätarkoituksenmukaisen pieniin lisäsuorituksiin. Etuna on kuitenkin se, että maksuohjelmassa voidaan jo etukäteen määrätä kunkin velkojan suhteellinen osuus lisäsuorituksen kokonaisuudesta. Tämä yksinkertaistaa olennaisesti lisäsuoritusten laskemista. Pienten lisäsuoritusten aiheuttamat haitat voidaan ottaa huomioon maksuohjelmaa laadittaessa. Yleensä olisikin tarkoituksenmukaista, että tietyn määrän, esimerkiksi 20 euroa alittavat lisäsuoritukset kultakin kalenterivuodelta määrättäisiin tilitettäväksi yhdellä kertaa vasta maksuohjelman päättyessä. Tämä edellyttää sitä, että selvittäjä tai muu maksuohjelman laatija ottaa huomioon velallisen velkarakenteen lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia määräyksiä laatiessaan.

Ehdotusta valmisteltaessa on harkittu lisäsuorituksista aiheutuvan menettelyn keventämiseksi myös sitä, että maksuohjelmaa vahvistettaessa lisäsuorituksia määrättäisiin maksettavaksi vain velkojille, jotka ovat sitä nimenomaisesti vaatineet. Tämä voisi vähentää niiden velkojen määrää, joille lisäsuorituksia tulee maksettavaksi. Käytännössä on myös ollut tilanteita, joissa velkojat eivät ole halunneet ottaa vastaan määrältään vähäisiä suorituksia. Tästä vaihtoehdosta ei kuitenkaan ole arvioitu saatavan riittävästi etuja, sillä todennäköistä on, että useimpien velkojen lausumakaavakkeisiin sisältyisi säännönmukaisesti maininta vaatimuksen esittämisestä siitä riippumatta, minkä suuruinen saatava velkojalla kulloinkin on. Velkoja voi

aina ilmoittaa luopuvansa oikeudestaan lisäsuoritukseen, jos velkoja arvioi esimerkiksi lisäsuorituksista aiheutuvan työmäärän ylittävän suoritusten taloudellisen merkityksen. Jos luopuminen tapahtuu ennen maksuohjelman vahvistamista, lisäsuoritukset voidaan määrätä tehtäväksi muille velkojille. Velallisen hyväksi koituu se, että velkoja maksuohjelman aikana kieltäytyy suorituksista samoin kuin se, ettei velkoja esitä maksuohjelman päätyttyä vaatimuksia lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa. Vahvistamismenetelystä säännökset sisältyvät 61 a §:ään.

Kuten maksuohjelmasta muutenkin, velallisen ja velkojien suostumuksin myös lisäsuoritusvelvollisuudesta voidaan määrätä lain säännöksistä poiketen. Toisinaan voi olla esimerkiksi tiedossa, että velallisen tulotasossa ei ole odotettavissa sellaisia muutoksia, joiden perusteella hän voisi olla velvollinen maksamaan velkojaan lisää. Tällainen tilanne voi olla tyyppillisesti silloin, kun velallinen on eläkkeellä tai siirtymässä eläkkeelle. Tällöin kaikkien osapuolten kannalta olisi tarkoituksenmukaista, jos maksuohjelmassa jo ennalta määrättäisiin, ettei velallisella ole lisäsuoritusvelvollisuutta lisääntyneiden tulojen perusteella. Määräys vähentäisi velallisen tarvetta ottaa yhteyttä velkaneuvontaan mahdollisen lisäsuoritusvelvollisuuden selvittämiseksi eikä velkojilla liioin olisi aihetta seurantaan ja tietojen hankkimiseen velallisen tuloista. Maksuohjelman laatija voi ehdottaa velkojille tällaisen määräyksen kirjaamista. Jos kukaan velkojista ei vastusta määräystä, maksuohjelmaan ei tarvitse kirjata tuloihin perustuvaa lisäsuoritusvelvollisuutta lainkaan. Kertaluonteisten suoritusten osalta voidaan luonnollisesti menetellä vastaavasti, mutta on ilmeistä, että tämä tulisi velkojien vastustuksen vuoksi kyseeseen vain poikkeuksellisesti.

Pykälän 2 momentti koskee velallisen lisäsuoritusvelvollisuutta kertaluonteisten suoritusten perusteella. Sen mukaan velallisella on lisäsuoritusvelvollisuus silloin, jos hän saa perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen. Kuten nykyisinkin, kaikki velallisen maksuohjelman aikana saamat suoritukset lasketaan yhteen. Muutosta voimassaolevaan oikeustilaan merkitsee se, että velallinen olisi velvollinen suorittamaan velkojil-

leen vain 1 000 euroa ylittävän osuuden. Nykyisin velallinen on velvollinen suorittamaan velkojilleen varat kokonaisuudessaan, jos niiden määrä ylittää 1 000 euroa. Muutoksen jälkeen velallinen saisi lukea omaksi hyväksyneen esimerkiksi pienehköt perinnöt tai lahjat, joiden tilittämällä olisi vain vähäinen vaikutus velkojien kertymään. Toisaalta se, että kaikki 1 000 euron ylittävät varat on tilitettävä, voi joskus johtaa hyvinkin pieniin suorituksiin. Tämä on maksuohjelmaa laadittaessa otettava huomioon niin, että vähäiset määrät maksetaan velkojille kertasuorituksina esimerkiksi ohjelman päättyessä.

Selvyyden vuoksi säännöksestä käy ilmi, että kertaluonteiset suoritukset on maksettava velkojille vain, jos ne parantavat velallisen maksukykyä. Nykytilaa vastaavasti suoritusvelvollisuutta ei ole siltä osin kuin velallinen on tarvinnut varoja välttämättömään toimeentuloonsa (KKO 2000:61).

Lisäsuoritusvelvollisuuden kannalta ratkaisevaa ei ole se, saako velallinen varat haltuunsa maksuohjelman aikana, vaan se, milloin suorituksen oikeusperuste syntyy. Velallisella on esimerkiksi perinnön perusteella lisäsuoritusvelvollisuus, jos perinnönjättäjä kuolee maksuohjelman keston aikana, vaikka perinnönjako toimitettaisiin maksuohjelman päättymisen jälkeen. Tämä voi pitkittää suoritusten saamista huomattavasti, jopa kymmenillä vuosilla. Tämän vuoksi voi olla tarpeen tehdä velkojien kanssa muunlaisia maksujärjestelyjä tai vahvistaa velallisen perintöön perustuva maksuvelvollisuus niin, että velallinen suorittaa perinnön arvon velkojille tuloistaan ja perintö jää aikanaan hänelle itselleen.

Säännöksessä tarkoitettuja muita kertaluonteisia suorituksia ovat yleensä esimerkiksi vakuutuskorvaukset. Sellaisia henkilövahingon korvaamiseen tarkoitettuja vakuutuskorvauksia, joiden ei voida katsoa sisältävän korvausta ansionmenetyksestä, ei edelleenkään otettaisi huomioon. Tämä vastaa nykyistä oikeustilaa (HE 180/1996 vp). Lisäsuoritusvelvollisuutta velkojille ei siten aiheudu esimerkiksi kivusta ja särystä, viasta tai muuta pysyvästä haitasta taikka sairaanhoitokustannuksista suoritettavien korvausten perusteella. Varallisuusvahingon korvaaminen voi olla eri asemassa riippuen siitä, onko

kysymyksessä perusturvaan kuuluvaan omaisuuteen kohdistuvan vahingon korvaaminen vai ei.

Pykälän 3 momentti on lisäsuoritusvelvollisuuden kannalta käytännössä olennainen, sillä se koskee velallisen tulojen kasvuun perustuvaa velvollisuutta maksaa velkojaan lisää. Sen mukaan velalliselle syntyisi lisäsuoritusvelvollisuus, jos velallisen tulot ovat kasvaneet maksuohjelmaan merkittyihin tuloihin verrattuna kalenterivuoden aikana vähintään 800 euroa. Tulorajaa on ehdotuksessa nostettu nykyisestä ja tällä on pyritty siihen, että lisäsuoritusvelvollisuutta ei aiheutuisi tavanomaisen ansiokohityksen perusteella. Jos velallisen tulot eivät ole kasvaneet maksuohjelmaan merkittyihin tuloihin verrattuna yli 800 euroa, maksuvelvollisuus ei kasva. Velallisen menojen aleneminen ei olisi miltei osin peruste maksaa velkoja maksuohjelmassa määrättyä enempää.

Lisäsuoritusvelvollisuuden syntymisen kannalta on yleensä ratkaisevaa ajankohta, jolloin tulo maksetaan velalliselle. Esimerkiksi palkat ja eläkkeet olisivat maksuajankohdan tuloa. Järjestelmä olisi kaavamainen siinä, että maksuajankohta määrittäisi lisäsuoritusvelvollisuuden silloinkin, kun kyseessä on velalliselle takautuvasti suoritettu tulo, esimerkiksi eläke tai työttömyyskorvaus. Tuloa pidettäisiin sen kalenterivuoden tulona, jona velallinen on sen saanut käyttöönsä ja ne tulevat otetuksi huomioon laskettaessa sen vuoden lisäsuoritusvelvollisuutta, jolloin ne parantavat velallisen maksukykyä. Toisin kuin ehdotuksen mukaan, velallisen saama tulo on nykyisin ainakin joissain tilanteissa otettu huomioon sen vuoden tulona, jona sen peruste on syntynyt. Jos ratkaisevaa kuitenkin olisi tulon perusteen syntymisajankohta, lisäsuoritusvelvollisuuden selvittely voisi vaikeutua olennaisesti. Näin olisi erityisesti silloin, kun tulo määräytyy muulla perusteella kuin työhön käytetyn ajan mukaan kuten esimerkiksi työurakassa.

Ehdotuksesta annetussa lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota siihen, että velallinen voi järjestellä tulojaan velkojien vahingoksi esimerkiksi sopimalla työnantajansa kanssa palkkasaatavien maksun myöhentämisestä. Tällaista järjestelyä voidaan pitää velallisen myötävaikutusvelvollisuuden rik-

komisena ja se voi johtaa maksuohjelman raukeamiseen. Tätä uhkaa voidaan pitää riittävänä turvaamaan velallisen asianmukainen menettely.

Muutosta nykytilaan merkitsee myös se, että lisäsuorituksen määrä lasketaan 800 euron ylittävistä osuudesta. Säännös voi nykyistä useammin johtaa huomattavan pieniin lisäsuorituksiin, joihin maksuohjelmassa on varauduttava. Ehdotuksen mukaan velallinen saisi itse pitää 800 euroa ylittävistä määrästä kolmasosan nykyisen neljäsosan sijasta. Tällä on tarkoitus lisätä järjestelmän kannustavuutta. Tärkeä muutos nykytilaan nähden on se, että velallinen ei ole velvollinen käyttämään velkojensa suorituksiksi sitä määrää 800 euroa ylittävistä osasta, jonka hän on välttämättä tarvinnut tulojensa hankkimisesta aiheutuneisiin tai muihin menoihinsa. Säännös merkitsee sitä, että menojen lisääntyminen vaikuttaa velkojille maksettavien lisäsuoritusten määrään silloin, kun velalliselle itselleen jäävä osuus lisääntyneistä tuloista ei riitä lisääntyneiden menojen kattamiseen. Näitä menoja varten velalliselle jää 800 euroa lisätynä kolmasosalla 800 euroa ylittävistä määrästä. Tässäkin noudatettaisiin kalenterivuosittaista tarkastelua, vaikka lisätulojen käyttöön olisi ollut hyväksyttävä meno aikaisempina vuosina. Muussa tapauksessa jouduttaisiin työmäärältään laajoihin ja työläisiin selvittelyihin, joita ei voida pitää tarkoituksenmukaisina.

Säännöksessä tarkoitetuilla menoilla tarkoitetaan lain 4 §:ssä ja oikeusministeriön asetuksessa määriteltyjä välttämättömiä menoja. Menot on merkitty maksuohjelmaan, mutta lisääntyneitä tulojaan velallinen olisi oikeutettu käyttämään niihin maksuohjelman vahvistamisen jälkeen kasvaneisiin menoihinsa, joita ohjelmassa ei ole voitu ottaa huomioon. Säännöksessä tarkoitettuja välttämättömiä menoja ovat esimerkiksi elinkustannusten tai elatusvelvollisuuden kasvamisesta aiheutuneet menot ja työmatkakulut sillä osin kuin ne ylittävät maksuohjelmassa huomioon otetun määrän.

Välttämättömiä menoja voivat olla myös lasten päivähoitomenot taikka työttömyyskassan tai ammattiyhdistyksen jäsenmaksut esimerkiksi silloin, kun työttömänä ollut velallinen työllistyy maksuohjelman aikana.

Esimerkiksi jos velallinen on työpaikan vuoksi joutunut muuttamaan toiselle paikkakunnalle, huomioon otettavia menoja ovat paitsi mahdollinen asumiskustannusten lisäys myös kohtuulliset muuttokulut. Jos velallisen maksuohjelmaan merkityt tulot eivät ole kattaneet hänen maksuohjelmaan merkittyjä välttämättömiä menojaan, lisääntyneet tulot velallinen olisi aina ensin oikeutettu käyttämään tällaisen maksuvaran vajeen kattamiseen.

Velallisen maksuvelvollisuuteen velkajärjestelyssä vaikuttaa muun muassa se, onko velallinen avio- tai avoliitossa. Maksuohjelma on kuitenkin henkilökohtainen riippumatta siitä, ovatko puoliset hakeneet velkajärjestelyä yhdessä tai onko heillä yhteistä velkaa. Vain vakuusvelan osalta ohjelma voi olla kanssavelallisille yhteinen. Maksuohjelman vahvistamisen jälkeen esimerkiksi puolison maksukyvyssä tapahtuneet muutokset eivät vaikuta toisen puolison maksuvelvollisuuteen eivätkä liioin lisäsuoritusvelvollisuuteen. Aviopuolisoiden ollessa kyseessä perheen välttämättömät menot jaetaan maksuohjelmassa puolisojen tulojen mukaisessa suhteessa. Tällaista jakoa ei enää lisäsuoritusvelvollisuutta laskettaessa tehdä uudelleen vaan perusteena käytettäisiin maksuohjelmassa vahvistettua velallisen osuutta perheen menoista. Kaavamaisista menettelyä puoltavat myös tarkoituksenmukaisuussyyt, sillä se on omiaan vähentämään erimielisyyksien aiheita velallisten ja velkojien välillä. Puolison maksu- tai velkavoi, toisin kuin lisäsuoritusvelvollisuuden osalta, vaikuttaa toisen puolison maksuvelvollisuuden määrään silloin, jos velallisen maksuvelvollisuuden alentaminen tulee lain 44 §:n nojalla harkittavaksi ja jos velallisen maksuvara lasketaan tällöin uudelleen.

Ehdotetun sääntelyn etuna nykytilaan verrattuna on se, että velalliselle syntyy lisäsuoritusvelvollisuus vain, jos hänen maksukykynsä on parantunut. Se myös kannustaa velallista lisätulojen hankkimiseen. Esimerkiksi jos velallisen tulot ovat jonain kalenterivuonna 3 500 euroa maksuohjelmaan merkittyä suuremmat, velallinen saa itselleen 800 euron lisäksi sen ylittävästä osuudesta eli 2 700 eurosta yhden kolmasosan, siis 900 euroa. Yhteensä velalliselle jää siten 1 700 euroa ja velkojille hänen on maksettava 1 800

euroa. Velkojille maksettava osuus voi tästä pienentyä vain, jos velallisen välttämättömät menot ovat lisääntyneet kyseisenä kalenterivuonna enemmän kuin 1 700 euroa. Lisääntyneet menot katetaan siis ensisijaisesti velalliselle jäävistä lisätuloista.

Ehdotettu sääntely saattaa jossain määrin lisätä velalliselle, velkojille ja velkaneuvonnalle aiheutuvaa työmäärää. Mahdollinen työmäärän lisääntyminen ei ole todennäköisesti huomattava ja sitä voidaan vähentää tarkoituksenmukaisin ja hyvin saatavissa olevien tilityslomakkeiden avulla. Käytännössä lisäsuoritusvelvollisuuden määrää laskettaessa on nykyisinkin voitu ottaa huomioon esimerkiksi tulojen hankkimisesta aiheutuneita lisäkustannuksia ja muita välttämättömiä menoja. Lisäsuoritusvelvollisuus tulisi myös kysymykseen suhteellisen harvoin eikä yksityiskohtaisen maksuvaralaskelman tekeminen yleensä olisi tarpeen. Tämä johtuu jo siitä, että lisääntyneet menot otetaan huomioon vain, jos sekä velallisen tulot että menot ovat lisääntyneet maksuohjelmaan verrattuna vähintään 800 eurolla.

Pykälän 4 momentista ilmenee, että tulonlisäyksellä tarkoitetaan nettotulojen lisäystä. Tämä vastaa voimassaolevaa oikeutta. Siten tuloista vähennetään ennakonpidätyksen tai ennakonkannon mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut. Laissa ei ole nykyisin säännöksiä siitä, miten veronpalautus ja verovelka otetaan huomioon lisäsuorituksia laskettaessa. Ehdotuksen mukaan tuloihin perustuvat veronpalautus ja verovelka otetaan huomioon tulojen lisäyksenä tai vähennyksenä. Tämä johtuu siitä, että niitä voidaan pitää velallisen nettotuloihin vaikuttavina erinä. Veronpalautukset otettaisiin ehdotuksen mukaan huomioon laskettaessa sen vuoden tuloa, jolloin palautus maksetaan velalliselle. Vastaavasti verovelka otettaisiin huomioon tulojen vähennyksenä siltä vuodelta, jona velka on maksettava. Verovelka voi siten vaikuttaa kahden vuoden ajalla, jos se on maksettava kahdessa erässä. Ehdotuksella pyritään siihen, että veronpalautus ja verovelka tulevat otetuksi huomioon laskettaessa sen vuoden lisäsuoritusvelvollisuutta, jolloin ne tosiasiallisesti vaikuttavat velallisen maksukykyyn. Jos esimerkiksi velallisen nettotulot ovat kasvaneet kalenterivuoden aikana

1 200 euroa, mutta hänen on maksettava kyseisen vuoden joulukuussa verovelkaa 600 euroa, velalliselle ei synny lisäsuoritusvelvollisuutta, koska nettotulojen kasvu jää alle 800 euron.

Pykälän 5 momenttiin sisältyvät säännökset siitä, milloin lisäsuoritukset on maksettava. Ehdotuksen mukaan kertaluontoiseen suoritukseen perustuva lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa varojen saamisesta. Suoritusvelvollisuuden ajankohta voi siten olla vasta maksuohjelman päättymisen jälkeen. Tuloihin perustuva lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa kalenterivuoden päättymisestä. Maksuohjelman päättymisvuodelta lisäsuoritukset on kuitenkin maksettava ohjelman päättymistä seuraavien kolmen kuukauden aikana. Maksuohjelmassa velalliselle voitaisiin määrätä muukin maksuaika. Tämä voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun velkojien suuren lukumäärän vuoksi on aihetta ennakoida suoritusten olevan suhteellisen pieniä. Erityinen syy kolmen kuukauden määräajasta poikkeamiseen voi olla esimerkiksi se, että velallinen harjoittaa elinkeinotoimintaa eikä toiminnan tulosta pystytä ennen kirjanpidon valmistumista luotettavasti selvittämään. Ehdotuksen 36 §:n 12 kohdan mukaan maksuohjelmaan on sisällytettävä lisäsuoritusvelvollisuuden perusteita ja täyttämistä koskevat määräykset.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin lisäsuorituksen määrän vahvistamisesta. Voimassaolevan lain mukaan velkojan on haettava maksuohjelman muuttamista, jos velkoja ei pääse velallisen kanssa sopimukseen lisäsuorituksen määrästä tai jos velkoja haluaa lisäsuorituksesta täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun. Maksuohjelman päättymisen jälkeen velkoja on voinut nostaa kanteen saadakseen täytäntöönpanoperusteen lisäsuoritusvelvollisuudesta. Tarkoituksenmukaista ei kuitenkaan ole, että lisäsuorituksen määrän vahvistaminen käsiteltäisiin riita-asiain käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Tämän vuoksi pykälän 6 momentissa ehdotetaan, että tuomioistuimien voisi vahvistaa lisäsuorituksen määrän hakemuksesta. Tuomioistuin ei siten muuttaisi maksuohjelmaa, vaan vahvistaisi velkojalle maksettavan määrän. Lisäsuoritusten maksuvelvollisuus syntyy 5 momentissa tar-

koitettuna tai muuna maksuohjelmassa määrättyinä ajankohtana eikä tuomioistuin vahvista lisäsuorituksille maksuaikataulua, elleivät velallinen ja velkojat siitä erikseen sovi. Lisäsuorituksille ei myöskään määrätä maksettavaksi korkoa, koska kyse on lain 40 §:ssä tarkoitettua maksuohjelmaan perustuvasta suorituksesta. Viivästyskorko voidaan määrätä vain, jos lisäsuoritus vahvistetaan maksuohjelman raukeamisen sijasta (ehdotuksen 42 §:n 5 momentti).

Menettelyä koskevat säännökset sisältyvät ehdotettuun 61 a §:ään. Sen mukaan tuomioistuimen on varattava myös muille kuin hakemuksen tehneelle velkojalle tilaisuus esittää vaatimuksensa asiassa. Lisäsuorituksen määrä olisi mahdollista vahvistaa myös maksuohjelman raukeamista koskevassa asiassa. Tästä säädettäisiin ehdotetussa 42 §:n 5 momentissa.

Pykälän 7 momentin mukaan 3 momentissa tarkoitettuja rahamääriä tarkistettaisiin siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa säädetään. Lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevien tulojen määrä kasvaisi siten samassa suhteessa kuin kansaneläkkeiden määrää tarkistetaan kyseisen lain nojalla. Määrästä olisi ilmoitettava oikeusministeriön päätöksellä. Velallisen lisäsuoritusvelvollisuus määräytyisi aina kultakin kalenterivuodelta näin tarkistetun euromäärän perusteella.

36 §. *Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot.* Pykälän 12 kohtaa ehdotetaan tarkistettavaksi. Voimassa olevan säännöksen mukaan maksuohjelmasta tulee käydä ilmi riittävästi eriteltyinä toimenpiteet, joihin velallisen on ryhdyttävä, mikäli hänen maksukykynsä olennaisesti paranee. Tämä tarkoittaa käytännössä velallisen lisäsuoritusvelvollisuuden kirjaamista maksuohjelmaan.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelmaan olisi sisällytettävä lisäsuoritusvelvollisuuden perusteita ja täyttämistä koskevat määräykset. Maksuohjelmasta tulisi käydä ilmi yksityiskohtaisesti ne tiedot, joiden perusteella lisäsuorituksen määrä lasketaan. Maksuohjelmaan on merkittävä myös se, mikä osuus lisäsuorituksista kuuluu kullekin velkojalle sekä lisäsuoritusten maksuajankohta. Lisäsuoritukset olisi 35 a §:n mukaan yleensä maksettava seuraavan kalenterivuoden kolmen ensimmäisen kuukauden aikana, mutta tarkoi-

tuksen mukaisuussyistä maksuohjelmassa voitaisiin määrätä muukin ajankohta. Velallinen voitaisiin määrätä maksamaan tietyn rahamäärän, esimerkiksi 20 euron alittavat lisäsuoritukset vuosittaisten maksujen sijasta maksuohjelman päätyttyä. Maksuohjelmassa voidaan myös määrätä, millaisia lisäsuorituksen laskemisen perusteita koskevia tietoja velallisen on ilmoitettava velkojille lisäsuorituksen maksamisen yhteydessä.

Jos velalliselle ei ole määrätty lisäsuoritusvelvollisuutta, se tulisi selvyiden vuoksi nimenomaisesti ilmetä maksuohjelmasta.

40 §. *Maksuohjelman oikeusvaikutukset.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, ettei maksuohjelmassa määrätyle suorituksille kerry viivästyksen vuoksi korkoa. Säännös on nykyisin 42 §:n 2 momentissa, jossa säädetään maksuohjelman laiminlyönnin seuraamuksista muiden kuin vakuusvelkojen osalta. Sillä, ettei velalliselle synny maksun viivästyessä velvollisuutta maksaa korkoa, on osaltaan haluttu turvata velkajärjestelyn yleisen tavoitteen eli velallisen uuden alun toteutumista. Korottomuus liittyy siihen, että maksuohjelman keston päättymisen ei vapauta velallista täyttämästä ohjelmassa määrättyä maksuvelvollisuutta. Jos velallinen ei ole kyennyt maksamaan velkojaan ohjelman mukaisesti, syynä on yleensä hänen maksukykynsä heikentyminen. Korottomuus turvaa sitä, että lopullinen maksuvelvollisuudesta vapautuminen voisi tällöinkin toteutua kohtuullisen ajan kuluessa. Säännös korottomuudesta koskee myös maksuohjelmassa määrättyä lisäsuoritusvelvollisuutta ja velallisen ehdotuksen 41 §:n 2 momentin nojalla lykkäämiä maksusuorituksia. Jos velallinen on maksuohjelmassa määrätty maksamaan korkoa, säännös ei luonnollisestikaan vapauta tästä velvollisuudesta.

41 §. *Maksuohjelman noudattaminen.* Voimassaolevan 41 §:n mukaan velallisen on suoritettava maksuohjelman mukaiset maksut kullekin velkojalle ohjelmassa määrättyä maksuaikataulua noudattaen. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi 2 momentti, joka koskisi velallisen oikeutta lykätä velkojalle tulevan maksun suorittamista.

Velkajärjestelyssä on lähtökohtana, että velallisen maksuvelvollisuus mitoitetaan mahdollisimman pysyväksi vastaamaan hänen

arvioitua maksukykyään eikä velkojille maksuvelvollisuuteen puututa, vaikka velallisen maksukyky ohjelman vahvistamisen jälkeen heikentyy. Jos velallinen ei tämän vuoksi kykene noudattamaan maksuohjelmaa, hän joutuu käytännössä laiminlyömään maksunsa. Kun tälle on maksukykyyn heikentymiseen liittyvä syy, maksuohjelmaa ei voi määrätä raukeamaan. Lain 40 §:n 1 momentista käy ilmi, että ohjelman päättymisestä huolimatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty.

Lain 42 §:n 1 ja 2 momentin mukaan velkoja voi turvautua ulosottoperintään, jos velallisen maksusuorituksen laiminlyönti on kestänyt yli kolme kuukautta. Velkoja voi ryhtyä toimiin pantin realisoinniseksi ja vaatia tavallisten velkojen osalta koko ohjelmalla tulevan kertymän perimistä.

Pakkotäytäntöönpano maksuohjelman aikana on käytännössä ollut melko harvinaista. Velallinen on yleensä voinut sopia velkojien kanssa uusista maksuaikatauluista tai alennetuista suorituksista, jos hän ei tulojen alentumisen tai menojen lisääntymisen vuoksi pysty noudattamaan maksuohjelmaa. Tällaisesta maksukykyyn tilapäisestä heikentymisestä johtuvasta maksujen lykkäämisestä on kuitenkin pidetty tarpeellisena ottaa lakiin säännös. Sillä, ettei velallisen ole tarpeen erikseen sopia lykkäyksestä velkojien kanssa, voidaan säästää työtä ja kustannuksia. Koska maksujen lykkäys olisi vain lyhytkestoinen, sen merkitys on velkojille vähäinen.

Ehdotuksen mukaan velallinen voisi lykätä velkojalle suoritettavia maksuja maksuohjelman aikana enintään kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavalla määrällä. Velallinen voi käyttää lykkäysoikeuttaan useamman kerran, mutta kenellekään velkojalle ei voi lykätä maksuja yhteensä enempää kuin kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavalta ajalta. Mikä tahansa hyväksyttävä syy oikeuttaisi maksusuorituksen lykkäämiseen. Tällaisia syitä ovat tyypillisesti sairauskulut taikka tulojen aleneminen. Hyväksyttävä syy voi olla myös jokin satunnainen, esimerkiksi kodinkoneen korjaamisesta tai uusimisesta johtuva menoerä. Lykkäysmahdollisuus koskisi kaikkia velkoja, myös vakuusvelkojaa. Vakuusvelan osalta myös pää-

oman lyhennyksen lykkääminen olisi mahdollista. Tarvittaessa velallinen voisi lykätä kaikille velkojille tehtävät suoritukset, mutta se ei olisi välttämätöntä, vaan hän voisi valintansa mukaan lykätä sellaisen maksun, joka riittää esimerkiksi kattamaan hänelle aiheutuneen menon. Tällaista valintaoikeutta ja sitä, että lykkäysmahdollisuus koskee kaikkia velkojia, on pidetty perusteltuna lykkäyksen lyhyen keston ja menettelyn selkeyden vuoksi.

Menettelytapana olisi se, että velallisen ilmoittaa velkojalle maksun lykkäämisestä ja lykkäyksen syystä. Koska velallinen voisi lykätä vain kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavan määrän, velallisen ilmoitus lykkäyksen syystä olisi riittävä eikä muun selvityksen esittäminen olisi tarpeen. Velkojan pyynnöstä velallinen olisi kuitenkin velvollinen antamaan lisätietoja lykkäysperusteesta. Tämä seuraa velallisen yleisestä tietojenantovelvollisuudesta velkajärjestelyssä (6 §). Jos velkoja hakee velallisen tekemästä ilmoituksesta huolimatta täytäntöönpanoa, velallinen voi vastustaa täytäntöönpanoa ja vedota tekemäänsä ilmoitukseen.

Velallisen lykkäämät maksut erääntyisivät ehdotetun säännöksen mukaan maksettavaksi maksuohjelman päättyessä. Velallinen voisi luonnollisesti maksaa lykättyt erät aikaisemminkin. Maksuille ei kertyisi ehdotuksen 40 §:n 1 momentin mukaan korkoa viivästyksen vuoksi. Jos velallinen on maksuohjelmassa määrätty maksamaan korkoa, koronmaksuvelvollisuus koskee luonnollisesti myös tämän säännöksen nojalla lykättyä suoritusta. Jos velallinen laiminlyö lykkäämiesä maksujen suorittamisen, velkojalla on oikeus viivästymisen perusteella vaatia täytäntöönpanoa 42 §:n 1 ja 2 momentin nojalla sen jälkeen, kun maksuohjelman päättymisestä on kulunut kolme kuukautta. Jos velallinen laiminlyö lykättyjä suorituksia seuraavan maksuerän velkojalle, velkojalla on tämän maksuerän laiminlyönnin perusteella oikeus ulosottooperintään, kun laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kolme kuukautta ja suoritus on edelleen maksamatta (42 §:n 2 momentti). Tällöin velkojalla on lain mukaan oikeus periä koko maksuohjelmalla maksettavaksi määrättyä kertymää, myös velallisen lykkäämiä maksuja.

Valmistelun aikana on harkittu sitä, tulisiko velallisella olla ehdotettua laajempi oikeus lykätä maksujaan. Pidempikestoinen lykkäysoikeus voisi olla perusteltu esimerkiksi elatusvelvollisuuden lisääntymisen tai sairauden vuoksi. Jos velallisella olisi oikeus lykätä maksusuoritukset kokonaisuudessaan pitkältä ajalta, velkojen oikeus maksuohjelman mukaiseen suoritukseen voisi vaarantua kohtuuttomasti. Sen vuoksi on pidetty parempana sitä, että velallisen maksuvelvollisuus voidaan järjestellä uudelleen tilanteessa, jossa hänen maksukykyensä heikkenee niin olennaisesti, että ohjelman noudattaminen ei ole pitkiin aikoihin mahdollista.

42 §. *Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset ja maksuohjelman raukeaminen.* Pykälän 2 momentissa oleva säännös siitä, ettei maksuohjelmassa määrättyille suorituksille kerry viivästyksen vuoksi korkoa, ehdotetaan otettavaksi 40 §:n 1 momenttiin. Sen vuoksi säännös tulee poistaa kysymyksessä olevasta 2 momentista.

Pykälän 5 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että lisäsuoritusvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi voitaisiin maksuohjelman raukeamisen sijasta vahvistaa lisäsuorituksen määrä. Tämän vuoksi nykyiset 5 ja 6 momentti siirtyisivät 6 ja 7 momentiksi.

Voimassa olevan lain mukaan maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan muun muassa, jos velallinen ilman hyväksyttävää syytä olennaisesti laiminlyö maksuohjelman noudattamisen. Laiminlyöntiin on hyväksyttävä syy tyypillisesti silloin, kun velallisen välttämättömät menot ovat kasvaneet tai tulot alentuneet. Olennaisuusvaatimus merkitsee sitä, että maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan lähinnä silloin, kun velallinen on suhtautunut erityisen piittaamattomasti maksuohjelman noudattamiseen. Kyse on kokonaisarvostelusta, jolloin otetaan huomioon velallisen olosuhteet kokonaisuutena, laiminlyötyjen suoritusten määrä sekä laiminlyönnin kesto ja syy.

Velallinen voi laiminlyödä maksuohjelman noudattamisen myös jättämällä täyttämättä lisäsuoritusvelvollisuutensa. Käytännössä lisäsuoritusvelvollisuuden laiminlyönti on ollut melko yleinen peruste hakea ohjelman määräämistä raukeamaan. Maksuohjelman raukeaminen lisäsuoritusvelvollisuuden lai-

minlyönnin vuoksi voi kuitenkin olla kohtuutonta, vaikka laiminlyötyjen suoritusten määrä olisi suurikin tai lisäsuorituksia olisi laiminlyöty pitkältä ajalta. Lisäsuoritusvelvollisuuden määrän arviointi voi kalenterivuoden kuluessa myös olla hankalaa. Velallinen voi tarvita sen laskemiseen velkaneuvonnan apua, jota ei ehkä ole pikaisesti saatavissa. Lisääntyneiden tulojen käyttö ei välttämättä ole osoitus ilmeisestä piittaamattomuudesta silloinkaan, vaikka siihen ei olisi syynä välttämättömien menojen kasvu. Käytännössä onkin melko tavallista, ettei velallisella ole kalenterivuoden päättyessä tallella nettotulojen lisääntymistä vastaavaa määrää varoja.

Jotta lisäsuoritusvelvollisuuden laiminlyönti ei johtaisi kohtuuttomiin seuraamuksiin, ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi raukeamisen sijasta vahvistaa velallisen vaatimuksen esittäneelle velkojalle maksettavan lisäsuorituksen määrän, jos ohjelman raukeamista olisi pidettävä kohtuuttomana seuraamuksena ottaen huomioon velkojalle maksuohjelman nojalla maksettava kertymä, lisäsuorituksen määrä, laiminlyönnin syy ja muut olosuhteet. Muun maksuvelvollisuuden osalta vastaavaa vahvistamista ei tarvita, koska maksuohjelma on sellaisenaan täytännönpanoperuste.

Lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistaminen ehdotetun säännöksen nojalla siis edellyttää sitä, että maksuohjelman raukeamiselle olisi lain 42 §:n 3 momentissa tarkoitettu peruste. Lisäsuorituksille voidaan tällöin määrätä maksettavaksi viivästyskorkoa korkolain (633/1982) säännösten mukaisesti. Viivästyskorko voidaan tuomita vasta päätöksen antamisesta alkaen, sillä viivästyneelle lisäsuoritukselle ei ole 40 §:n mukaan kertynyt viivästyskorkoa tätä edeltävältä ajalta. Menettelyä ja muiden velkojien kuulemista koskevat säännökset ovat 61 §:ssä.

Lisäsuoritusvelvollisuus voitaisiin ehdotetun säännöksen nojalla vahvistaa velkojan tekemästä ohjelman raukeamishakemuksesta, vaikka velkoja olisi ehdotetun 61 a §:n mukaan jo menettänyt oikeutensa vaatia lisäsuorituksen vahvistamista. Lisäsuoritusvelvollisuus voitaisiin vahvistaa raukeamisen sijasta ennen maksuohjelman päättymistäkin. Jos lisäsuoritusten laiminlyönnit eivät kuitenkaan ole olleet olennaisia tai jos niiden lai-

minlyöntiin on ollut hyväksyttävä syy, lisäsuoritusten vahvistaminen ei olisi ohjelman raukeamisen sijasta mahdollista. Tällaisessa tapauksessa velkoja voi saada lisäsuoritusvelvollisuuden määrän vahvistetuksi vain 61 a §:ssä tarkoitettussa määräajassa tehdystä hakemuksesta. Jos raukeamisen sijasta vahvistetaan lisäsuoritusvelvollisuus maksuohjelman aikana, velkojilla on luonnollisesti oikeus vaatia 61 a §:ssä tarkoitettua hakemuksella lisäsuorituksia maksuohjelman päättymisen jälkeen siltä osin kuin niitä ei ole vahvistettu ohjelman raukemishakemuksesta annetussa päätöksessä.

Ehdotettu muutos tarkoittaa käytännössä sitä, että maksuohjelma voitaisiin määrätä raukeamaan lisäsuoritusvelvollisuuden täyttämättä jättämisen vuoksi vain silloin, kun laiminlyönti on erityisen törkeä. Raukeaminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos velallisen tulotaso on noussut poikkeuksellisen paljon ja laiminlyötyjen lisäsuoritusten määrä on huomattava taikka jos velallinen on salannut saamansa perinnön, jolla olisi voinut maksaa velkansa kokonaan tai suureksi osaksi. Maksuohjelman raukeaminen voisi taas olla kohtuutonta silloin, kun velallinen on tunnollisesti noudattanut maksuohjelmaansa muutoin eikä lisäsuoritusten määrä ole ollut erityisen suuri. Lisäksi huomiota on ehdotuksen mukaan kiinnitettävä siihen, kuinka suuren määrän velkoja saisi koko saatavalleen lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistamisen kautta. Mitä suurempi osuus kertymästä olisi pitänyt tulla lisäsuorituksesta, sitä merkittävämpi velallisen laiminlyönti on. Arvioinnissa olisi lisäksi otettava huomioon velallisen laiminlyönnin syy ja muut olosuhteet. Vaikka laiminlyönti olisikin ollut huomattava, se on saattanut johtua pikemminkin huonosta talouden suunnittelusta tai harkitsemattomuudesta kuin selvästä piittaamattomuudesta ohjelman noudattamisessa.

Lisäsuoritusten vahvistaminen raukeamisen sijasta tulisi käytännössä yleensä kysymykseen velallisen vaatimuksesta. Velkoja voi luonnollisesti vaatia lisäsuoritusta toissijaisesti siltä varalta, että maksuohjelman raukeamista pidettäisiin kohtuuttomana. Jos velallinen vastustaa raukeamishakemusta, tuomioistuimen prosessinjohtoon kuuluu tuoda esille mahdollisuus määrätä lisäsuoritusvel-

vollisuudesta raukeamisen sijaan. Tällöin tuomioistuimen tulee varata myös hakijalle mahdollisuus esittää selvitystä lisäsuoritusten määrästä ja vaatia suorituksille korkoa.

44 §. *Maksuohjelman muuttaminen.* Pykälään sisältyviä säännöksiä maksuohjelman muuttamisesta velallisen maksukyvyyn heikentymisen vuoksi ehdotetaan tarkistettaviksi. Pykälän 2 ja 3 momenttiin nykyisin sisältyvät lisäsuoritusvelvollisuutta koskevat säännökset siirrettäisiin suurelta osin tarkistettuina uuteen 35 a §:ään. Lisäksi pykälän 1 momenttiin sisältyvää numeroitua luetteloa maksuohjelman muuttamisperusteista selkeytettäisiin yhdistämällä 2 momentin 1 kohdan säännös 1 momentin 1 kohtaan.

Voimassa olevan 44 §:n mukaan maksuohjelmaa voidaan muuttaa muun muassa silloin, jos velallisen maksukyvyssä on ohjelman vahvistamisen jälkeen tapahtunut olennainen muutos. Maksukyvyyn heikentymisen osalta tästä säädetään lähemmin 2 momentin 1 kohdassa. Maksukyvyyn muuttumista voidaan pitää olennaisena vain, jos velallisen maksukyky on pitkäaikaisesti heikentynyt niin, ettei häneltä voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä. Siten maksuohjelmaa voidaan muuttaa vain, jos muuttuneet olosuhteet johtavat siihen, että maksuohjelmasta täyttämättä oleva maksuvelvollisuus on velallisen olosuhteet huomioon ottaen kohtuuton. Jos velallisen maksukyvyyn heikentyminen on lainkohdassa tarkoitettua vähäisempää, maksuohjelmassa velkojille maksettavaksi vahvistettuja määriä ei voida alentaa.

Jollei maksuohjelmaa voida muuttaa, velallinen voi joskus joutua käyttämään velkojensa maksamiseen olennaisesti maksuohjelma-kestoja pidemmän ajan, vaikka maksukyvyyn heikentyminen ei olisi ollut säännöksen tarkoittamien tavoin pitkäaikaista. Tämä voi vaarantaa velkajärjestelyn tarkoituksen turvata velalliselle mahdollisuus saada taloutensa kohtuullisessa ajassa korjatuksi. Tämän vuoksi esityksessä on jonkin verran madallettu kynnystä alentaa velallisen maksuvelvollisuutta.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelmaa voidaan muuttaa, jos velallisen maksukyky on heikentynyt niin, ettei häneltä voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn

maksuvelvollisuuden täyttämistä ottaen erityisesti huomioon maksuvelvollisuuden täyttämiseen tarvittava aika velallisen muuttuneissa olosuhteissa. Jos velallisen maksuvelvollisuus jäisi maksukyvyyn heikentymisen vuoksi suurelta osin täyttämättä maksuohjelman päättymisajankohtaan mennessä ja sen täyttäminen ilmeisesti kestäisi huomattavan pitkään maksuohjelman päättymisen jälkeenkin, maksuohjelmaa voitaisiin muuttaa. Esimerkiksi elatusvelvollisuuden lisääntyminen tai useat yksinään pienet muutokset yhdessä voivat aiheuttaa sen, ettei velalliselta voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä. Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevat maksuohjelman määräykset turvaavat velkojan oikeutta niissä tapauksissa, joissa maksukyvyyn heikentyminen myöhemmin osoittautuu kuin oletettua vähäisemmäksi.

Mitä pidempi aika maksuohjelmaa on jäljellä, sitä enemmän on syytä laatia maksuohjelma maksuvaralaskelmineen ja maksuaikatauluineen kokonaan uudelleen. Jos maksuvelvollisuuden kohtuullisuutta arvioidaan ohjelman loppuvaiheessa, ohjelmaa ei enää ole tarpeen laatia uudelleen vaan riittävää on määritellä se velkamäärä, jonka maksamiseen velallisen katsotaan edelleen olevan velvollinen. Velallisen vähäisen maksukyvyyn huonontumisen vuoksi maksuohjelmaa ei voitaisi edelleenkaan muuttaa. Lyhyehkö työttömyysjakso tai vähäinen tulojen alentuminen eivät siten voi olla yksinään riittävä syy alentaa maksuvelvollisuutta. Maksuohjelman muuttaminen ei käytännössä voisi yleensä tulla kysymykseen vielä maksuohjelman keston alkuvaiheessa, vaikka maksukyvyyn heikentymiseltä ei enää nimenomaisesti edellytettäisi pitkäaikaisuutta.

Jos velallinen maksukyvyyn heikentymisestä huolimatta pystyisi täyttämään maksuohjelmassa määrätyn suoritusvelvollisuuden suhteellisen lyhyessä ajassa, esimerkiksi vuodessa, maksuohjelman päättymisen jälkeen, maksuohjelmaa ei voitaisi yleensä muuttaa. Vaikka keskeinen merkitys on velallisen jäljellä olevan maksuvelvollisuuden määrällä suhteessa hänen maksukykyynsä, maksuohjelman muuttaminen ei tulisi yleensä kysymykseen silloin, jos jäljellä olevan suoritusvelvollisuuden määrä on vähäinen.

Poikkeuksellisesti maksuohjelman muuttaminen voisi tällöinkin olla mahdollista, jos velallisella ei ole maksuvaraa lainkaan ja tilanne on pysyvä. Arvioitaessa velallisen maksukykyä ja maksuvelvollisuuden kestoa, velallisen välttämättömät menot otetaan huomioon oikeusministeriön asetuksen suuruusina eikä maksuohjelmaan merkityn määräisinä.

Pykälän 1 momentin 2—4 kohtiin sisältyviä maksuohjelman muuttamisperusteita ei ole esityksessä tarkistettu.

Pykälästä ehdotetaan tarpeettomana ja epäselvyyttä aiheuttavana poistettavaksi nykyisessä 3 momentissa oleva säännös siitä, että maksuohjelman kestoa voidaan pidentää sitä aikaa vastaavalla ajalla, jona velallisen maksukyky oli parantunut. Maksuohjelma siihen liittyvine myötävaikutusvelvollisuuksineen ei jatku, vaikka velallisella olisi vielä maksuohjelmaan perustuvaa maksuvelvollisuutta ohjelman keston jo päätyttyä. Velalliselle ei voi myöskään syntyä lisäsuoritusvelvollisuutta hänen ohjelman keston päättymisen jälkeen saamiensa varojen tai tulojen perusteella.

49 §. *Käsittelyjärjestys ja toimivaltaisuus.* Pykälän 4 momenttiin sisältyviä tuomioistuimen alueellista toimivaltaa koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voi hakemuksesta vahvistaa velkojalle maksettavan lisäsuorituksen määrän. Toimivaltasäännöstä täydennettäisiin käsittämään myös lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistamista koskevat asiat. Samalla sen sanamuotoa tarkistetaan siten, että velkajärjestelyä koskevan asian sijasta viitataan maksuohjelman vahvistamista koskevaan päätökseen, jolloin sanamuoto vastaa nykyistä täsmällisemmin sen sisältöä.

50 §. *Velkajärjestelyn hakeminen.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi. Voimassa olevan säännöksen mukaan velkajärjestelyhakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi, jos velallinen on konkurssissa. Konkurssisäännön mukaan konkurssi päättyy, kun konkurssituomio annetaan. Tämä tapahtuu yleensä noin puolen vuoden kuluttua konkurssin alkamisesta. Nyt tätä määräaikaa ehdotetaan lyhennettäväksi.

Velallinen voisi ehdotuksen mukaan hakea velkajärjestelyä sen jälkeen, kun pesäluettelo on vahvistettu. Nykyisin pesäluettelo on laa-

dittava velkojainkuulusteluun, joka pidetään kuukauden kuluessa konkurssin alkamisesta. Velkojainkuulustelua voidaan lykätä, jos luettelo ei ole valmistunut ajoissa. Tällöin konkurssissa on saatu riittävä selvyys siitä, mitä velallisen omaisuutta kuuluu konkurssi-täytäntöönpanon piiriin eikä velkajärjestelyhakemuksen käsittelylle ole konkurssista johtuvaa estettä. Ehdotusta valmisteltaessa on otettu huomioon, että konkurssilainsäädännön uudistamista koskevassa työryhmän mietinnössä (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2/2002) on ehdotettu, että konkurssi päättyisi vasta, kun konkurssissa on vahvistettu lopputilitys. Lopputilitys voidaan tapauksesta riippuen vahvistaa vasta vuosien kuluessa konkurssin alkamisesta. Konkurssilakiehdotuksen mukaan pesäluettelo on laadittava kahden kuukauden kuluessa konkurssin alkamisen jälkeen. Tuomioistuin voi eräissä tapauksissa pidentää määräaikaa. Ehdotus voidaan tältä osin toteuttaa konkurssilainsäädännön uudistamisen aikataulusta ja sisällöstä riippumatta.

61 §. *Maksuohjelman muuttamista ja raukeamista koskeva hakemus.* Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi menettelysäännökset sen varalta, että velkoja on hakenut maksuohjelman raukeamista, mutta ohjelman raukeamisen sijasta voi tulla ehdotetun 42 §:n 5 momentin nojalla vahvistettavaksi velallisen lisäsuoritusvelvollisuus. Velkojan tekemästä maksuohjelman raukeamis-hakemuksesta ei ole yleensä tarpeen kuulla muita velkojia. Tähän ehdotetaan muutosta, jotta kaikkien velkojien lisäsuorituksia koskevat vaatimukset voitaisiin käsitellä yhdellä kertaa.

Ehdotuksen 61 a §:n mukaan lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistamista koskevassa asiassa varataan maksuohjelman mukaan lisäsuoritukseen oikeutetuille velkojille tilaisuus esittää vaatimuksensa. Myös silloin, kun on haettu maksuohjelman raukeamista, mutta sen sijasta voi tulla vahvistettavaksi velallisen lisäsuoritusvelvollisuus, tuomioistuimen tulisi ehdotuksen mukaan varata muille velkojille tilaisuus esittää vaatimuksensa. Vaatimusten käsittelyllä yhdessä voidaan myös turvata se, että lisäsuoritukset lasketaan kaikille sitä vaatineille velkojille samojen perusteiden mukaan.

Muiden velkojien kuuleminen on tarpeen, jos velallinen on vastustanut raukeamishakemusta ja esittänyt seikkoja, joiden vuoksi lisäsuoritukset voitaisiin vahvistaa ohjelman raukeamisen sijasta. Käytännössä on riittävä, että velkoja ilmoittaa vaativansa lisäsuoritusta eikä vaatimuksen määrän yksilöiminen ole tarpeen. Velkojan vaatimuksen johdosta tuomioistuimien vahvistaisi kullekin vaatimuksen esittäneelle velkojalle sen määrän, joka vastaa maksuohjelmassa vahvistettua velkojan osuutta lisäsuoritusten kokonaisuudesta. Velallisen hyväksi jää sellaisen velkojan osuus, joka ei ole esittänyt vaatimusta asiassa.

Muita velkojia on esitetyin tavoin kuultava riippumatta siitä, onko velkojan raukeamishakemus tehty maksuohjelman aikana tai sen päätyttyä.

61 a §. *Lisäsuoritusten vahvistamista koskeva hakemus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi menettelysäännökset lisäsuoritusten määrän vahvistamista koskevassa asiassa. Aineelliset säännökset sisältyvät ehdotuksen 35 a §:ään.

Ehdotuksen lähtökohtana on edelleenkin se, että velallisella on oma-aloitteinen velvollisuus maksaa lisäsuoritukset ja antaa velkojalle tiedot lisäsuorituksen laskemisen perusteista. Kaikissa tapauksissa velallinen voi itse toimittaa velkojille riittävät ja oikeat tiedot lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista ja näin menettelemällä huolehtia siitä, että lisäsuoritusvaatimuksia ei ole tarvetta esittää enää maksuohjelman päättymisen jälkeen. Velkojan hakemusta koskevia säännöksiä tarvitaan sen varalta, että velallinen ei näin menettele. Joskus velallinen ja velkoja voivat myös olla eri mieltä lisäsuorituksen määrästä.

Ehdotusta valmisteltaessa on ollut esillä useita vaihtoehtoja siitä, milloin lisäsuoritusten määrä voitaisiin tällaisissa näissä tapauksissa vahvistaa. Mahdollista esimerkiksi olisi vahvistaa lisäsuorituksen määrä aina silloin, kun sen peruste on syntynyt. Tämä tarkoittaisi sitä, että tuloihin perustuvat lisäsuoritukset voitaisiin vahvistaa kalenterivuoden päätyttyä. Vaihtoehto voisi johtaa siihen, että maksuohjelman kestäessä käsiteltäisiin useita vahvistamishakemuksia. On kuitenkin ennakoitavissa, että erimielisyydet lisäsuoritusten määrästä koskisivat melko vähäistä taloudel-

lista arvoa eikä velkojien etu muutenkaan merkittävästi puolla sitä, että lisäsuoritusten määrä pitäisi voida vahvistaa maksuohjelman kestäessä. Myös tuomioistuinten työn kannalta tällainen vaihtoehto olisi epätoivottava. Jos velallisen laiminlyö lisäsuoritusvelvollisuutensa olennaisesti, velkojaa suojaa mahdollisuus vaatia maksuohjelman raukeamista ja saada siinä menettelyssä päätös lisäsuoritusvelvollisuudesta silloinkin, kun ohjelmaa ei määrätä raukeamaan. Näiden syiden vuoksi pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että hakemus lisäsuoritusten vahvistamiseksi voitaisiin tehdä vasta maksuohjelman päättymisen jälkeen.

Yhtenä nykyisen sääntelyn epäkohtana on pidettävä sitä, että lisäsuoritusvaatimuksia voidaan esittää vielä hyvin kauan maksuohjelman päättymisen jälkeen. Ehdotuksen tavoitteena on se, että velkoja tekisi lisäsuoritusten vahvistamista koskevan hakemuksen mahdollisimman pian maksuohjelman päättymisen jälkeen. Lähtökohtana olisikin, että velkojan on tehtävä hakemus ilman aiheellonta viivytystä sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päättynyt. Tämä määräaika koskee tilanteita, joissa lisäsuoritusten peruste on tullut velkojan tietoon maksuohjelman keston aikana. Velkojalla ei kuitenkaan välttämättä ole tiedossaan lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevia seikkoja maksuohjelman päättyessä. Tällöin velkojalla olisi oikeus tehdä hakemus myöhemminkin, mutta kuitenkin viivyttämättä sen jälkeen, kun peruste vaatimukselle on tullut velkojan tietoon. Myöhempään hakemukseen voi olla tarvetta esimerkiksi silloin, kun velkojalla ei maksuohjelman päättyessä ole tietoa velallisen tulojen määrästä maksuohjelman viimeiseltä kalenterivuodelta tai velkojan tietoon tulee vasta maksuohjelman päättymisen jälkeen velallisen saama perintö, jonka perusteella velalliselle on syntynyt lisäsuoritusvelvollisuus.

Ehdotuksessa pyritään edesauttamaan sitä, että velkoja voisi tehdä lisäsuoritusvaatimukset yhdellä kertaa maksuohjelman päättymisen jälkeen. Tässä tarkoituksessa ehdotuksen 61 a § ja 7 §:n 3 momentti muodostavat kokonaisuuden. Jollei velallinen ole oma-aloitteisesti toimittanut velkojalle selvitystä lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevis-

ta seikoista, velkoja voi ehdotuksen 7 §:n 3 momentin nojalla pyytää velalliselta selvitystä. Velallisella on velvollisuus esittää selvitys, jos pyyntö on esitetty viimeistään kolmen kuukauden kuluessa maksuohjelman päättymisestä lukien. Velkoja voi pyytää selvitystä aikaisemminkin, esimerkiksi vuosittain, mutta mahdollinen hakemus laiminlyötyjen suoritusten saamiseksi voitaisiin tehdä vasta ohjelman päätyttyä. Selvityksen esittämistä on haluttu tehostaa sillä, että ehdotuksen 62 §:n nojalla velallisella olisi velvollisuus korvata lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa velkojalle kustannukset, jotka ovat aiheutuneet siitä, että velallinen on laiminlyönyt antaa velkojalle selvityksen tai on antanut väärän tai harhaanjohtavan selvityksen.

Kun velkoja on saanut velalliselta tai hankkinut esimerkiksi veroviranomaiselta tiedot lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista, hakemuksen tekeminen ei yleensä ole vaativa tehtävä, sillä lisäsuoritusten perusteet ovat varsin yksiselitteiset. Arvioitaessa sitä, onko velkoja tehnyt hakemuksen ilman aiheutonta viivytystä saatuaan tietoonsa hakemuksen perusteen, voidaankin lähtökohtana pitää varsin lyhyttä aikaa. Lakiin ei sisälly säännöksiä, jotka asettaisivat velkojalle toimimisvelvollisuuden hakemuksen perusteen selvittämiseksi muualta kuin velalliselta itseltään. Näin ollen velkoja voi pyytää velallisen tulotietoja veroviranomaiselta vielä pitkänkin ajan kuluessa maksuohjelman päättymisen jälkeen menettämättä oikeuttaan hakemuksen tekemiseen. Sen jälkeen, kun velkoja on saanut tiedot käyttöönsä, velkoja ei voi viivytellä hakemuksen tekemisessä. Jos velkoja ja velallinen käyvät neuvotteluja lisäsuoritusvelvollisuudesta sopimiseksi sen jälkeen, kun velkojalla on suoritusvelvollisuuden perusteesta tieto, neuvotteluista johtuvaa viivästystä voidaan pitää aiheellisenä.

Lisäsuoritusten vahvistamista koskeva hakemus tulisi tehdä aina kahden vuoden kuluessa maksuohjelman päättymisestä. Jos hakemus tehdään tätä ajankohtaa myöhemmin, se jätettäisiin tutkimatta riippumatta siitä, milloin velkoja on saanut tiedon lisäsuoritusvelvollisuuden perusteesta. Jos velallinen ja velkoja ovat tehneet lisäsuorituksesta sopimuksen, velkoja voi luonnollisesti nostaa so-

pimukseen perustuvan velkomuskanteen säännöksessä tarkoitettusta määräajasta huolimatta.

Valmistelun aikana on ollut esillä myös sellainen vaihtoehto, että velkojan tulisi muistuttaa velallista lisäsuoritusvelvollisuudesta määräajassa maksuohjelman päättymisen jälkeen säilyttääkseen oikeutensa lisäsuoritukseen. Tämän arvioitiin useissa ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa johtavan siihen, että velkojat lähettäisivät muistutuksen rutiininomaisesti aina ja tästä aiheutuisi velkojille, velallisille ja velkaneuvojille tarpeetonta työtä. Muistuttamisen sijasta jatkovalmistelussa on päädytty siihen, että tavoitetta selvittää lisäsuoritusvelvollisuus mahdollisimman pian maksuohjelman päättymisen jälkeen voidaan edistää tehostamalla velallisen selvitysvelvollisuutta 62 §:ään otettavalla velallisen kuluvastuulla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tuomioistuimen velvollisuudesta kuulla velkojan tekemästä hakemuksesta muita asianosaisia. Velkojan tekemästä hakemuksesta olisi luonnollisesti varattava velalliselle tilaisuus tulla kuulluksi. Vaikkakin lisäsuoritusten vahvistaminen muistuttaa tavallista velkomusasiaa, ehdotusta valmisteltaessa on pidetty tärkeänä, että lisäsuoritukset vahvistettaisiin kaikille siihen oikeutetuille velkojille samalla kertaa. Tämä on tarkoituksenmukaista tuomioistuimille ja asianosaisille aiheutuvan työn vähentämiseksi. Tällä tavoitteellaan myös sitä, että kunkin lisäsuoritukseen oikeutetun velkojan kertymä vahvistettaisiin samojen perusteiden mukaan. Näistä syistä tuomioistuimen olisi velkojan tekemästä hakemuksesta varattava niille velkojille, joita asia koskee, tilaisuus esittää vaatimuksensa. Asia koskee niitä velkoja, joilla on maksuohjelman mukaan oikeus lisäsuoritukseen. Tarpeen ei siis ole kuulla muita kuin vakuusvelkojia, jos lisäsuorituksen peruste on syntynyt tavallisia velkoja koskevan maksuohjelman päättymisen jälkeen, eikä velkoja, jotka ovat jo maksuohjelmassa luopuneet oikeudestaan lisäsuoritukseen.

Kun velkojan hakemusta käsitellään, voi käydä ilmi, että vain osalla velkojista on oikeus lisäsuoritukseen. Tämä voi johtua siitä, että joku velkojista on saanut tiedon lisäsuorituksen perusteesta jo aikaisemmin, mutta

velkoja ei ole tehnyt hakemusta lisäsuoritusten vahvistamiseksi ilman aiheetonta viivytystä. Jos tällainen velkoja esittää lisäsuoritusvaatimuksen toisen velkojan esittämän hakemuksen käsittelyn yhteydessä, vaatimus voidaan hylätä, jos velallinen vastustaa sitä. Jos joku velkojista ei esitä vaatimusta tai hänen vaatimuksensa hylätään, velkojalle kuuluva osuus lisäsuoritusten kokonaismäärästä jää velalliselle.

Lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa ei voida määrätä selvittäjää lisäsuoritusten laskemisista tai tiedoksiantojen toimitamista varten. Sitä ei voitaisi pitää yksin kustannussyistäkään perusteltuna eikä siihen ole muutakaan tarvetta, koska uutta maksuohjelmaa ei laadita ja rahamäärän jakautumisperusteet velkojien kesken käyvät ilmi maksuohjelmasta.

Säännöksessä tarkoitettu menettely ei luonnollisesti koske tilannetta, jossa velallinen ja velkoja ovat sopineet lisäsuorituksista. Jos velallinen laiminlyö sopimuksen noudattamisen, velkoja voi nostaa kanteen täytäntöönpanoperusteiden saamiseksi sopimuksen perusteella ja lisäsuoritus määrätään maksettavaksi vain sitä vaatineelle kantajalle.

Pykälän 3 momentin mukaan lisäsuoritukset voitaisiin vahvistaa myös velallisen hakemuksesta. Käytännössä velallisen hakemus voi tulla ajankohtaiseksi joissain poikkeuksellisissa tilanteissa, jossa velkoja on passiivinen ja velallisella on erityinen tarve saada maksuvelvollisuuden määrä nopeasti selvitettyksi ja vahvistetuksi. Velallisenkaan ei voisi tehdä hakemusta ennen maksuohjelman päättymistä. Velallisen hakemuksesta olisi kuuluttava niitä velkojia, joilla maksuohjelman mukaan voi olla oikeus saada lisäsuoritusta.

62 §. *Oikeudenkäyntikulut.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan velallisella on eräissä tilanteissa lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa velvollisuus korvata velkojalle aiheutuneita kustannuksia.

Ehdotuksen 7 §:n 3 momentin mukaan velallisen on annettava velkojalle tämän pyynnöstä selvitys lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Tällainen velvollisuus velallisella on paitsi maksuohjelman aikana myös silloin, jos pyyntö on esitetty kolmen kuukauden kuluessa maksuohjelman

päättymisestä. Velkojan on ehdotuksen 61 a §:n mukaan tehtävä lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistamista koskeva hakemus ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päättynyt tai kun peruste hakemukselle on tullut velkojan tietoon. Jos velallinen laiminlyö selvityksen antamisen, velkoja ei useinkaan pysty esittämään lisäsuoritusvaatimusta koko maksuohjelman ajalta ja voi joutua tekemään myöhemmin uuden hakemuksen. Velkoja saattaa myös esimerkiksi joutua hankkimaan tiedot velallisen tuloista veroviranomaiselta. Näissä tilanteissa velkojalle voi aiheutua kustannuksia, joiden jäämistä velkojan vahingoksi ei voida pitää perusteltuna sen vuoksi, että kustannukset ovat syntyneet velallisen laiminlyönnin johdosta. Velallisen kuluvastuulla voidaan edistää sitä, että lisäsuoritusvelvollisuuden lopullinen määrä selvitetään mahdollisimman pian maksuohjelman päättymisen jälkeen. Näiden syiden vuoksi pykälään lisättäväksi säännös, jonka mukaan velallinen voitaisiin velvoittaa lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa korvaamaan kustannukset, jotka ovat aiheutuneet velkojalle siitä, että velallinen on laiminlyönyt antaa velkojalle 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua selvityksen. Velallisella olisi korvausvastuu paitsi silloin kun hän ei anna lainkaan selvitystä, myös silloin, kun selvitys on ollut väärä tai harhaanjohtava.

Korvausvelvollisuus edellyttää, että velallisen laiminlyönnin ja velkojalle aiheutuneiden kustannusten välillä on syy-yhteys. Velallinen voi siten olla velvollinen korvaamaan velkojalle aiheutuneet kustannukset esimerkiksi silloin, kun velkoja joutuu velallisen laiminlyönnin vuoksi tekemään toisen lisäsuoritusvaatimuksen. Korvausvelvollisuus voi tulla kysymykseen myös, jos velallinen ei pyynnöstä huolimatta anna velkojalle asianmukaista selvitystä ja velkojalle koituu selvityksen hankkimisesta kustannuksia. Korvausvelvollisuus voidaan määrätä vain lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa eikä velkoja voisi vaatia korvausta erikseen.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Säännöksen 1 momentissa on tavanomainen säännös lain voimaantuloajasta. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Pykälän 2 *momentin* mukaan uuden lain säännöksiä sovellettaisiin kaikkiin käräjäoikeudessa vireillä oleviin asioihin, ei kuitenkaan niihin, joissa päätöksen antamispäivä on jo ilmoitettu. Muutoksenhakutuomioistuimessa sovellettaisiin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos asia on ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistu alemmassa tuomioistuimessa. Jos asia palautetaan käräjäoikeuteen, pääsääntö olisi, että myös silloin sovellettaisiin aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä. Poikkeuksena olisi kuitenkin uuden lain 10 a §, jota palautetussa asiassa sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen velkajärjestelyn myöntämistä harkittaessa. Velallinen ei siis joutuisi hakemaan velkajärjestelyä uudelleen voidakseen vedota tähän uuteen säännökseen.

Säännös koskee myös maksuohjelman muuttamista ja raukeamista. Siten uuden lain 42 §:n 5 momenttia ja 44 §:n 1 momenttia sovellettaisiin, jos maksuohjelman muuttamista tai raukeamista koskeva asia on vireillä käräjäoikeudessa tämän lain voimaan tullessa eikä päätöksen antamispäivää ole ilmoitettu tai jos asia tulee vireille tämän lain tultua voimaan. Jos asia on ratkaistu käräjäoikeudessa ennen uusien säännösten voimaantuloa, asia ratkaistaan samojen säännösten mukaan myös muutoksenhakutuomioistuimessa. Uusia säännöksiä ei sovellettaisi silloinkaan, kun muutoksenhakutuomioistuin palauttaa asian käräjäoikeuteen.

Pykälän 3 *momentin* mukaan uuden lain 4 §:n 2 *momentin* säännöstä sovellettaisiin, jos maksuohjelma on vahvistettu aikaisemmin voimassa olleen lain säännösten mukaan ja velallisen maksuvara lasketaan uudelleen muutettaessa maksuohjelmaa tämän lain voimaantulon jälkeen.

Ehdotuksen 7 §:n 3 *momentissa* säädetään velallisen velvollisuudesta antaa velkojille selvitys lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Pykälän 4 *momentin* mukaan tätä säännöstä sovellettaisiin myös silloin, kun maksuohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa, mutta ei ole päättynyt ennen lain voimaantuloa. Velallinen olisi siten velvollinen velkojan pyynnöstä antamaan selvityksen lisäsuoritusten perusteista.

Lisäsuoritusvelvollisuutta koskeva säännös tuli voimaan 1 päivänä helmikuuta

1997. Sitä aikaisemmin vahvistettujen maksuohjelmien nojalla velallisella ei tällaista maksuvelvollisuutta ole, jollei ohjelmaa ole 1 päivänä helmikuuta 1997 jälkeen muutettu, jolloin siihen on voitu lisätä määräykset lisäsuoritusvelvollisuudesta. Niin sanottujen vanhojen maksuohjelmien osalta säännöksessä on tarpeen todeta, ettei 7 §:n 3 momenttia sovelleta, jos maksuohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa eikä ohjelmaan sisälly lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä. Tällöin sovelletaan ennen lain voimaantuloa voimassa ollutta 7 §:n 3 momenttia, jonka mukaan velallisella on velvollisuus ilmoittaa velkojille, jos hänen maksukyvyssään tai muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on tapahtunut olennainen paraneminen. Jos velallisen maksukyky on olennaisesti parantunut, velkoja voi hakea maksuohjelman muuttamisen sijasta lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistamista, jollei asiasta voida sopia.

Perusteita nykyisen lisäsuoritusjärjestelmän tarkistamiseksi on käsitelty yleisperusteluisa. Esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa esiin tuoduista syistä on puolestaan pidetty perusteltuna, että uuden lain säännökset lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista koskisivat myös velallisia, jolle maksuohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa. Sen vuoksi pykälän 5 *momentissa* säädettäisiin siitä, että lisäsuoritusvelvollisuutta koskevaa 35 a §:ää sovellettaisiin myös silloin, kun velalliselle on vahvistettu maksuohjelma ennen tämän lain voimaantuloa ja ohjelmassa on määrätty velallisen lisäsuoritusvelvollisuudesta tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden säännösten mukaan. Lisäsuoritusten perusteet määräytyisivät kertaluonteisten suoritusten osalta 35 a §:n nojalla lain voimaantulosta lukien. Lisäsuoritusten määrät lasketaan muiden kuin kertaluonteisten suoritusten osalta kalenterivuotta kohden. Tämän vuoksi tulojen osalta lisäsuoritusvelvollisuus laskettaisiin säännöksen mukaan kalenterivuodelta 2003 ja sen jälkeiseltä ajalta 35 a §:n nojalla. Kalenterivuodesta 2003 alkaen velallisella ei enää olisi asumismenojen alenemiseen perustuvaa lisäsuoritusvelvollisuutta, vaikka maksuohjelmaan sellainen määräys sisältyisi.

Siirtymäsäännöksellä ei olisi vaikutuksia

ennen lain voimaantuloa syntyneeseen lisäsuoritusvelvollisuuteen.

Säännöksessä on erikseen otettu huomioon kertaluonteisiin suorituksiin perustuva lisäsuoritusvelvollisuus. Jos velallinen on ennen lain voimaantuloa saanut yhden tai useamman kertaluonteisen suorituksen, joiden määrä on ylittänyt 1 000 euroa, velalliselle on voimassa olevien säännösten perusteella syntynyt velvollisuus käyttää suoritukset kokonaisuudessaan velkojensa maksamiseen lisäsuorituksina. Uusi laki ei vaikuttaisi tähän maksuvelvollisuuteen. Jollei maksuvelvollisuutta lain voimaan tullessa ollut syntynyt, velallisen lisäsuoritusvelvollisuus määräytyisi myös kertaluonteisten suoritusten osalta tämän lain 35 a §:n nojalla. Tämä merkitsee sitä, että kaikki velallisen maksuohjelman vahvistamisen jälkeen saamat kertaluonteiset suoritukset laskettaisiin yhteen ja sen jälkeen, kun suoritusten määrä ylittää 35 a §:n 2 momentissa säädetyn 1 000 euron määrän, velallisen on maksettava saamistaan suorituksista 1 000 euron ylittävä osa velkojille.

Lain 85 §:ssä on eräitä sopimukseen perustuvia velkajärjestelyä koskevia säännöksiä. Säännöksessä tarkoitettuun sopimukseen on voitu sisällyttää vastaavin perustein lisäsuorituksia koskevia määräyksiä kuin tuomioistuimen vahvistamiin maksuohjelmiin. Jollei tällaisessa sopimuksessa ole muuta määrätty, sopimusta voidaan 85 §:n 2 momentin mukaan myös muuttaa vastaavin perustein kuin tuomioistuimen vahvistamaa maksuohjelmaa. Säännöksessä viitataan muun muassa lisäsuoritusvelvollisuutta koskeviin säännöksiin. Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan velallisen maksuvelvollisuus määräytyisi samalla tavoin riippumatta siitä, onko kyse tuomioistuimen vahvistamasta maksuohjelmasta vai lain 85 §:ssä tarkoitettusta sopimuksesta. Ehdotetun lain lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä sovellettaisiin siten lain 85 §:ssä tarkoitettuihin sopimuksiin vastaavalla tavalla kuin vahvistettuihin maksuohjelmiin.

Ehdotuksen 41 §:n 2 momentissa on säännökset velallisen oikeudesta lykätä maksukyvyn heikentymisen vuoksi velkojalle tulevia maksuja. Pykälän 6 momentin mukaan säännöstä sovellettaisiin myös ennen lain voimaantuloa vahvistettuihin maksuohjelmiin.

Pykälän 7 momentissa on säännökset, jotka koskevat tilannetta, jossa velallisen maksuohjelma on vahvistettu ennen 1 päivänä helmikuuta 1997 eikä maksuohjelmaa ole muutettu siten, että siihen olisi sisällytetty lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia määräyksiä. Näissä tapauksissa velallisella on ollut velvollisuus ilmoittaa velkojille, jos hänen maksukyynsä on olennaisesti parantunut. Tämä ilmoitusvelvollisuus velallisella säilyy ja se käy ilmi siirtymäsäännösten 4 momentista. Tällaisen ilmoituksen saatuaan velkoja on voinut vaatia maksuohjelman muuttamista. Ehdotuksen mukaan velkojalla säilyisi vastaava oikeus ja maksuohjelmaa voitaisiin muuttaa ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden 44 §:n säännösten mukaisesti. Tällöin velalliselle määrättäisiin tämän lain 35 a §:ssä tarkoitettu lisäsuoritusvelvollisuus. Käytännössä säännös voi tulla sovellettavaksi vain vakuusvelkoja koskeviin maksuohjelmiin, sillä ennen helmikuun 1 päivää 1997 vahvistetut tavallisia velkoja koskevat maksuohjelmat ovat päättyneet lain voimaantullessa.

Pykälän 8 momentin mukaan uuden lain 49 §:n 4 momenttia ja 61 a §:ää sovellettaisiin myös, jos maksuohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa. Tämä tarkoittaa sitä, että lisäsuoritusvelvollisuutta koskevan hakemuksen oikeuspaikkana olisi 49 §:n 4 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus ja myös aikaisemmin vahvistettujen ja vielä voimassa olevien maksuohjelmien nojalla vaatimukset lisäsuoritusten vahvistamiseksi olisi esitettävä 61 a §:ssä tarkoitettussa määräajassa. Jos maksuohjelma on päättynyt ennen tämän lain voimaantuloa ja siinä oli vahvistettu lisäsuoritusvelvollisuuden peruste, velkoja voisi kuitenkin 61 a §:n 1 momentissa olevan määräajan estämättä vaatia lisäsuorituksen vahvistamista kahden vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta. Velallisen lisäsuoritusvelvollisuutta voitaisiin alentaa tai se voitaisiin poistaa kokonaankin sellaisten seikkojen nojalla, joiden perusteella maksuohjelmaa voitaisiin 44 §:n 1 momentin nojalla muuttaa. Velallinen voisi hakemusta käsiteltäessä vedota maksukyynsä olennaiseen heikentymiseen myös maksuohjelman päätymisen jälkeen.

Pykälän 9 momentissa säädettäisiin lisäsuo-

ritusvelvollisuutta koskevien säännösten soveltamisesta lain 85 §:ssä tarkoitettuun vapaaehtoiseen velkajärjestelyä koskevaan sopimukseen. Tällaista sopimusta on voitu muuttaa velallisen maksukyvyn parantumisen vuoksi tämän lain voimaantullessa voimassa olleen lain 44 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 3 momentin 2 ja 3 kohdan nojalla, jollei sopimuksessa ole muuta määrätty. Uuden lain mukaan velallisen lisäsuoritusvelvollisuudesta säädetään 35 a §:ssä. Jos velallinen ja velkoja ovat ennen tämän lain voimaantuloa tehneet lain 85 §:ssä tarkoitettua sopimuksen eikä siinä ole muuta määrätty, velalliselle voidaan maksuohjelman muuttamisen sijasta määrätä lisäsuoritusvelvollisuus maksukyvyn parantumisen vuoksi ehdotuksen 35 a §:n mukaan. Menettelystä olisi voimassa mitä lain 85 §:n 2 momentissa säädetään. Siten jos velallinen ja velkoja eivät pääse lisäsuorituksesta sopimukseen, velkoja voisi vaatia lisäsuoritusta nostamalla kanteen tuomioistuimessa. Jos velallinen ja velkojat tekevät sopimuksen tämän lain voimaantulon jälkeen, velkojalla ei ole oikeutta lisäsuoritukseen, jos siitä ei ole sovittu.

1.2. Laki verotusmenettelystä

88 §. *Veronhuojennus.* Pykälän nojalla verovirasto tai verohallitus voi myöntää täydellisen tai osittaisen vapautuksen verosta pykälän 2 momentin edellytysten täytyessä. Vapautus on mahdollinen muun muassa tilanteissa, joissa verovelvollisen veronmaksukyky on olennaisesti alentunut niin sanotun sosiaalisen suoritusasteen, esimerkiksi työttömyyden vuoksi tai joissa veron periminen olisi muusta syystä ilmeisen kohtuutonta. Pykälän 2 momentin 1 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi uudeksi vapautusperusteeksi yksityishenkilön velkajärjestely, jotta velallisen ja velkojien kannalta kohtuuttomina pidettävien tilanteiden synty voitaisiin välttää. Velkajärjestelyssä olevalla velallisella on erityinen lakiin perustuva myötävaikutusvelvollisuus, jonka voidaan katsoa edellyttävän huolehtimista ennakonpidätyksen tason riittävydestä. Käytännössä tässä tarkoitettu osittainen tai täydellinen vapauttaminen verosta voisikin koskea lähinnä vain omaisuuden luovutusvoittoon perustuvaa veroa.

Velkajärjestelyssä velallisen muu kuin perusturvaan kuuluva omaisuus määrätään muutettavaksi rahaksi ja saadut varat käytetään kokonaisuudessaan velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen maksuun. Velalliselta ei edellytetä, että realisoitavaksi tuleva omaisuus olisi pitänyt myydä jo ennen velkajärjestelyn hakemista. Tällaisen vaatimuksen asettamista ei ole pidetty perusteltuna, koska velallisella voi esimerkiksi takausvastuun yllättävän aktualisoituminen vuoksi olla erityisen kiire hakeutua velkajärjestelyyn. Tavallista ei kuitenkaan ole, että velallisella on vielä velkajärjestelyä hakiessaan ainakaan arvokasta omaisuutta, sillä yleensä omaisuus on jo ennen velkajärjestelyä myyty ulosottoimin tai vapaaehtoisesti.

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukaan velkajärjestelyn piiriin kuuluvat vain sellaiset velat, jotka ovat syntyneet ennen menettelyn aloittamista. Tällä perusteella luovutusvoittovero tulee järjesteltäväksi velkajärjestelyssä muiden velkojen tavoin, jos omaisuus on myyty ennen velkajärjestelyn aloittamista. Joissakin tapauksissa omaisuutta myydään kuitenkin vasta velkajärjestelymenettelyn tai velalliselle vahvistettavan maksuohjelman aikana. Jos omaisuus realisoidaan menettelyn aloittamisen jälkeen, verovelka jää velkajärjestelyn ulkopuolelle, ja sitä voidaan periä normaalisti. Tämä voi veron suuruudesta ja velallisen olosuhteista riippuen johtaa joskus velallisen ja velkajärjestelyvelkojien kannalta kohtuuttomana pidettävään tilanteeseen.

Luovutusvoittoveron periminen täysimääräisenä voi johtaa siihen, että velallinen ei kykene noudattamaan hänelle vahvistettua maksuohjelmaa. Tällöin velkojat eivät saa maksuohjelman perusteella heille kuuluvia suorituksia. Velkajärjestelyvelkojat voivat laiminlyönnin perusteella vaatia maksuohjelman mukaan maksettavaa kertymäänsä ulosottoteitse. Tällöin velkojat kilpailevat velkajärjestelyssä leikatuilla saatavillaan täysimääräisenä perittävän verovelan kanssa. Siitä, että velallinen joutuu perinnän vuoksi laiminlyömään ohjelman noudattamisen, aiheutuu käytännössä maksuohjelman piteneminen. Velkajärjestelyn yleinen tavoite kuitenkin on, että velallinen saa taloutensa kuntoon velkajärjestelyn avulla kohtuullisen ajan

kuluessa. Tämä tavoite ei toteudu, jos vero-velka pidentää maksuohjelman noudattamista olennaisesti. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1998:125 velkajärjestelyvelallisen maksettavaksi määrätyn luovutusvoittoveron määrä oli lähes 8 000 euroa. Tämä määrä ylittää sen, mitä velalliset keskimäärin kykenevät maksamaan koko viiden vuoden maksuohjelmalla.

Ehdotuksen mukaan vapautus verosta voitaisiin myöntää, jos siihen on verovelvollisen velkajärjestelyn vuoksi erityisiä syitä. Ehdotusta valmisteltaessa on ollut esillä myös sanamuoto ”erityisen painavista syistä”. Valmistelussa on päädytty esityksen mukaiseen sanamuotoon lähinnä sen vuoksi, että veronhuojennussäännöstä sovellettaessa käytetään vakiintuneesti tällaista ilmaisuja. Lisäksi on vaarana, että erityisen painavien syiden edellyttäminen johtaisi säännöksen tarkoitusta suppeampaan tulkintaan. Velkajärjestelyllä tarkoitetaan paitsi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa tarkoitettua velkajärjestelyä myös sellaista lain 79 a §:ssä tarkoitettua vapaaehtoista velkajärjestelyä, joka sisällöltään vastaa sanotussa laissa säädettyjä periaatteita. Verovelvollinen ei siten joudu erilaiseen asemaan riippuen siitä, onko velkajärjestely toteutettu tuomioistuimessa vai vapaaehtoisena järjestelynä. Yhteiskunnan edun mukaista on edistää tällaisia vapaaehtoisia velkajärjestelyä, jotka ovat valtiolle kustannuksiltaan tuomioistuinmenettelyä selvästi halvempia.

Erityisillä syillä viitataan velkajärjestelyn yleisiin tavoitteisiin; yhtäältä ratkaista yksityishenkilöiden ylivelkaantumisesta aiheutuvia ongelmia ajallisesti rajoitetun velkavastuun avulla ja toisaalta turvata järjestelmän avulla velkojille velallisen maksukykyyn nähden kohtuullisena pidettävä kertymä. Jos velalliselle määrätyn luovutusvoittoveron määrä on velallisen maksukykyyn nähden huomattava, se voi merkitä kohtuutonta lisärasitetta ja tosiasiallisesti olennaisestikin pidentää maksuvelvollisuuden kestoa taikka merkitä jopa velallisen joutumista uudelleen maksukyvyttömäksi. Vapautuksen myöntäminen tapahtuisi tällä kuten muillakin vapautusperusteilla kokonaisharkinnan perusteella, jolloin erityistä huomiota tulisi kiinnittää velallisen olosuhteisiin, muun muassa hänen

ikänsä ja ansaintamahdollisuuksiinsa.

2. Voimaantulo

Esitys liittyy vuoden 2003 talousarvioesitykseen. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu, kuitenkin aikaisintaan tammikuun 1 päivänä 2003.

3. Säättämisyjärjestys

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on antanut lausuntonsa (PeVL 23/1992 vp) yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevasta lakiehdotuksesta ja katsonut, että laki voitiin säätää valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädettyssä tavallisessa järjestyksessä.

Eräitä ehdotuksen ensimmäisen lakiehdotuksen säännöksiä sovellettaisiin myös ennen lain voimaantuloa vahvistettuihin maksuohjelmiin. Näitä olisivat maksun lykkäämistä koskeva ehdotuksen 41 §:n 2 momentti, velallisen myötävaikutusvelvollisuutta koskeva 7 §:n 3 momentti ja lisäsuorituksen vahvistamisen menettelyä koskeva 61 a §. Kyseisillä säännöksillä ei ole vaikutusta maksuvelvollisuuden sisältöön ja säännöksiä voidaan pitää sellaisina aineellisten oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamis- ja täytäntöönpanosäännöksinä, joille voidaan tavallisella lailla antaa taannehtiviäkin vaikutuksia (PeVL 23/1992 vp ja PeVL 28/1994 vp).

Esityksen lähtökohtana on, että uusiin säännöksiin perustuvaa lisäsuoritusvelvollisuutta voidaan uusissa ohjelmissa pitää kohtuullisina sekä velallisen että velkojen kannalta arvioituna. Esityksen ensimmäisen lakiehdotuksen siirtymäsäännöksen mukaan lain 35 a §:n säännöksiä lisäsuoritusvelvollisuudesta sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen myös sellaisiin maksuohjelmiin, jotka on vahvistettu ennen lain voimaantuloa. Tämä merkitsee sitä, että uudella lailla puututaan velallisille ennen lain voimaantuloa voimassa olleen lain ja asetuksen perusteella vahvistetun maksuvelvollisuuden sisältöön. Muutokset eivät kuitenkaan ole laajoja eivätkä periaatteellisesti merkittäviä. Muutosten jälkeenkin velallisella säilyy lisäsuoritusvelvollisuus, mutta sen perusteet ovat velallisen

kannalta lievemmat kuin nykyisin. Voimassa olevan ja ehdotetun lisäsuoritusjärjestelmän eroja on selvitetty yleisperusteluissa. Ehdotetut siirtymäsäännökset eivät myöskään koske lain voimaantuloa edeltäneiltä vuosilta kertyneitä lisäsuorituksia, joten velkojalle ennen lain voimaantuloa syntynyt saatava pysyy muuttumattomana. Tätä maksuvelvollisuutta voidaan voimassa olevan ja myös uuden lain nojalla alentaa vain tuomioistuimen päätöksellä.

Lain 85 §:ssä on eräitä sopimukseen perustuvia velkajärjestelyä koskevia säännöksiä. Säännöksessä tarkoitettuun sopimukseen on voitu sisällyttää vastaavin perustein lisäsuorituksia koskevia määräyksiä kuin tuomioistuimen vahvistamiin maksuohjelmiin. Ehdotetun siirtymäsäännöksellä turvattaisiin se, että velallisen maksuvelvollisuus määräytyisi samalla tavoin riippumatta siitä, onko kyse tuomioistuimen vahvistamasta maksuohjelmasta vai lain 85 §:ssä tarkoitettusta sopimuksesta.

Yhteiskunnallisten olosuhteiden muutokset vaikuttavat velkajärjestelyyn ja aiheuttavat aika ajoin tarvetta tarkistaa järjestelmää. Tätä osoittavat lainsäädäntöön vuosien mittaan tehdyt muutokset ja se, että myös monilla muualla lainsäädännössä tapahtuvilla muutoksilla on vaikutuksia velkajärjestelyn osapuolten asemaan. Esimerkkinä voidaan mainita erilaiset etuudet, joiden myöntämisen perusteiden tai määrien muuttumisen seurauksena velkajärjestelyssä velkojille maksettava kertymä muuttuu. Kysymys lisäsuoritusvelvollisuuden perusteistakin on lainsäätäjän ratkaisu. Järjestelmä on säännelty laissa eikä se perustu velallisen ja velkojien väliseen sopimukseen tai edellytä kummaltakaan suostumusta. Nykyisin lisäsuoritusvelvollisuus syntyy lisääntyneiden tulojen, alentuneiden asumiskustannusten ja kertaluonteisten suoritusten saamisen perusteella ja velvollisuuden perustavat rahamäärät seuraavat asetuksesta. Lisäsuoritusvelvollisuutta ei siten harkita velalliskohtaisesti.

Velkajärjestelyssä on kysymys velallisen maksukyvyttömyyden vaikutusten sääntelystä. Lain mukaan määräytyy se, miten nämä vaikutukset jakautuvat tarkoituksenmukaisella ja kohtuullisena pidettävällä tavalla velallisen ja velkojien välisessä suhteessa. Tällä

perusteella sääntelyä on pidetty täytäntöönpanoa koskevana sääntelynä, joka voidaan omaisuuden suojaan kohdistuvanakin pääsääntöisesti saattaa voimaan tavallisella lailla ja jossa tavallisella lailla voidaan antaa myös taannehtivia vaikutuksia osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiselle. Tämän vuoksi velkajärjestelylainsäädäntö on alun perin voitu säätää tavallisena lakina (HE 183/1992 vp, PeVL 23/1992 vp) ja tavallisena lakina voidaan säätää myös ulosottoperusteen määräaikaaisuudesta (HE 216/2001 vp, PeVL 12/2002 vp). Myös viivästyskorkoa koskevan lainsäädännön muutokset (laki korkolain muuttamisesta, 340/2002, HE 232/2001 vp, PeVL 5/2002 vp) koskevat lain voimaantulon jälkeen kertyviä viivästyskorkeja siitä riippumatta, milloin velka on syntynyt tai erääntynyt maksettavaksi. Kaikissa tapauksissa on kiinnitetty huomiota myös siihen, ettei sääntely muodostu velkojien kannalta kohtuuttomaksi. Tällaisena ei voida pitää ehdotettua sääntelyä lisäsuoritusvelvollisuudesta, sillä siinä määrin lieviä muutokset nykyiseen järjestelmään verrattuina ovat. Vaikka ehdotuksen on arvioitu vähentävän velkojille tähän mennessä lisäsuorituksista tulevaa kertymää, on huomattava, että lisäsuoritusjärjestelmään liittyy aina satunnaisuutta, sillä se, kasvattaako järjestelmä ylipäänsä velkojille tulevaa kertymää, riippuu yleisestä taloudellisesta kehityksestä ja myös velallisesta itsestään.

Kysymys lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista on, kuten edellä on todettu, lainsäätäjän ratkaisu ja järjestelmä perustuu lakiin. Ehdotettua sääntelyä on kuitenkin aiheellista arvioida perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta: onko sääntelylle hyväksyttävät perusteet ja onko se painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.

Siirtymäjärjestelyn yhtenä tavoitteena on helpottaa erityisesti niiden maksuohjelmaa noudattavien velallisten asemaa, joilla välttämättömät menot ovat esimerkiksi elatusvelvollisuuden kasvun tai sairauden vuoksi kasvaneet niin, että lisääntyneet tulot tarvitaan sellaisten menojen kattamiseen. Sääntelyn seurauksena lisäsuorituksia laskettaessa otettaisiin nykyisestä poiketen huomioon velallisen välttämättömät menot. Tämä tarkoittaa sitä, että velallisen lisätulot käytetään en-

sin kasvaneisiin välttämättömiin menoihin ja vasta ylimenevällä osalla velallinen maksaa velkojaan lisää. Tällä sääntelyllä lisäsuorituksen maksaminen pitäisi yleensä olla mahdollista maksuohjelman keston puitteissa tai lisäsuoritusten maksu ei ainakaan olennaisesti pitkitä velkajärjestelyn kestoja. Tämän vuoksi sääntely edistää myös velkajärjestelyn yleistä tavoitetta eli uuden alun toteutumista velalliselle kohtuullisessa ajassa.

Ehdotetussa uudessa lisäsuorituksia koskevassa järjestelmässä velallisen lisätuloista jää hänen omaan käyttöönsä nykyistä suurempi osuus. Ehdotuksen mukaan velalliselle jää lisäantyneistä tuloista yksi kolmasosa, kun nykyisin velalliselle jäävä osuus on yksi neljäsosa. Tämän voidaan olettaa kannustavan velallista taloudellisen tilanteensa kohentamiseen, joka voi kasvattaa myös velkojille velkajärjestelyssä tulevaa kertymää.

Ehdotettua sääntelyä voidaan pitää perusteltuna myös velallisten yhdenvertaisuuden kannalta. Velallisten yhdenvertainen kohtelu puoltaa voimakkaasti sitä, ettei velallisten velvollisuuksissa ole merkittäviä eroja riippuen siitä, mihin aikaan maksuohjelma on vahvistettu. Jollei ehdotettua sääntelyä toteuteta, joudutaan useiden vuosien ajan sovel-

tamaan kahta rinnakkaista järjestelmää. Tämä on uhka velkajärjestelyn osapuolten oikeusturvan kannalta. Kahden erilaisen järjestelmän soveltaminen lisää myös erityisesti talous- ja velkaneuvojien työtä, mikä puolestaan estää heidän työnsä suuntaamista velkiongelmien syntyä ennalta ehkäisevään työhön.

Edellä mainittuihin seikkoihin nähden ehdotetulle sääntelylle on hyväksyttävät perusteet ja sääntely on oikeusvarmuuden ja selkeyden vuoksi myös painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Sääntelyä ei myöskään voida pitää velkojien kannalta kohtuuttomana.

Edellä esitetyn perusteella hallitus katsoo, että lakiehdotukset voidaan kaikilta osiltaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Asiaan liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin asianmukaisena, että esityksestä hankitaan eduskuntakäsittelyn aikana myös perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 4 §:n 2 momentti, 7 §:n 3 momentti, 10 §:n johdantokappale, 23 §:n 1 momentti, 30 §:n 2 momentti, 36 §:n 12 kohta, 40 §:n 1 momentti, 42 §:n 2 momentti, 44 §, 49 §:n 4 momentti, 50 §:n 3 momentti, 61 §:n 3 momentti ja 62 §,

sellaisina kuin niistä ovat 4 §:n 2 momentti laissa 113/1995, 30 §:n 2 momentti, 36 §:n 12 kohta, 40 §:n 1 momentti, 42 §:n 2 momentti, 49 §:n 4 momentti, 50 §:n 3 momentti ja 61 §:n 3 momentti laissa 63/1997, 44 § osaksi mainituissa laeissa 113/1995 ja 63/1997 sekä 62 § mainitussa laissa 63/1997 ja laissa 714/2000, sekä

lisätään lakiin uusi 10 a ja 35 a §, 41 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 63/1997, uusi 2 momentti, 42 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 63/1997 uusi 5 momentti, jolloin nykyinen 5 ja 6 momentti siirtyvät 6 ja 7 momentiksi, ja lakiin uusi 61 a § seuraavasti:

4 §

Maksukyvyyn arviointi

Velallisen maksukyvyyn arvioinnin perusteista säädetään tarkemmin oikeusministeriön asetuksella. Asetuksen rahamääriä velallisen välttämättömistä elinkustannuksista tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Tarkistetut määrät on ilmoitettava vuosittain marraskuun aikana säädöskokoelmassa julkaistavalla oikeusministeriön päätöksellä.

7 §

Velallisen myötävaikutusvelvollisuus

Maksuohjelman aikana velallisen on velkojan pyynnöstä esitettävä selvitys 35 a §:ssä

tarkoitettun lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Maksuohjelman keston päätyttyä selvitys on esitettävä vielä pyynnöstä, joka on tehty ennen kuin ohjelman keston päättymisestä on kulunut kolme kuukautta. Velallisen on esitettävä selvityksensä ilman aiheetonta viivytystä.

10 §

Velkajärjestelyn yleiset esteet

Jollei 10 a §:stä muuta johdu, velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos:

10 a §

Velkajärjestelyn myöntäminen yleisestä esteestä huolimatta

Velkajärjestely voidaan 10 §:n estämättä

myöntää, jos siihen on painavia syitä ottaen erityisesti huomioon velkaantumisesta kulunut aika, velallisen toimet velkojen maksamiseksi ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojen kannalta.

23 §

Maksuohjelma

Velkajärjestelyssä velalliselle on vahvistettava hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Velallisen velvollisuudesta maksaa velkojaan lisää (lisäsuoritusvelvollisuus) säädetään 35 a §:ssä.

30 §

Yleissäännös maksuohjelmasta tavallisten velkojen osalta

Tavallisten velkojen osalta velkajärjestelyn ja maksuohjelman sisältö on määrättävä niin, että maksuohjelman kesto on viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla lyhyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet, velkaantumisesta kulunut aika sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen maksuohjelman vahvistamista tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla.

35 a §

Lisäsuoritusvelvollisuus

Velallisella on velvollisuus maksaa lisäsuorituksina velkojilleen maksuohjelman aikana saamista tuloista ja varoista tässä pykälässä säädetty määrä.

Jos velallinen saa maksukykyään parantavan perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa ylittää 1 000 euroa, velallisen on maksettava velkojille 1 000 euron ylittävä osa tällaisten suoritusten yhteenlasketusta määrästä.

Jos velallisen tulot kasvavat maksuohjelmaan merkittyihin tuloihin verrattuna kalenterivuoden aikana vähintään 800 euroa, velallisen on käytettävä velkojensa suorituksiksi kaksikolmasosaa 800 euroa ylittävästä osasta, ei kuitenkaan sitä määrää, jonka velallinen on välttämättä tarvinnut tulojen hankkimisesta aiheutuneisiin tai muihin menoihinsa.

Velallisen tuloilla tarkoitetaan 3 momentissa nettotuloa, joka lasketaan vähentämällä velallisen tuloista ennakonpidätyksen tai ennakonkannon mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut. Tuloihin perustuvat veronpalautus ja verovelka otetaan huomioon tulojen lisäyksenä tai vähennyksenä siltä vuodelta, jona ne on maksettu tai olisi pitänyt maksaa.

Kertaluonteiseen suoritukseen perustuva maksuvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun velallinen sai varat haltuunsa. Muilta osin lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä seuraavan kalenterivuoden ensimmäisen kolmen kuukauden aikana. Maksuajankohdasta voidaan määrätä toisin, jos se on tarkoituksenmukaista lisäsuoritusten vähäisyyden tai muun erityisen syyn vuoksi. Maksuohjelman päättymisvuodelta lisäsuoritukset on kuitenkin maksettava ohjelman päättymistä seuraavien kolmen kuukauden aikana.

Tuomioistuin voi hakemuksesta vahvistaa velkojalle maksettavan lisäsuorituksen määrän. Hakemuksesta ja vaatimuksen esittämisestä säädetään 61 a §:ssä.

Edellä 3 momentissa tarkoitettua rahamäärää tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa säädetään. Tarkistetut määrät on ilmoitettava vuosittain marraskuun aikana säädöskokoelmassa julkaistavalla oikeusministeriön päätöksellä.

36 §

Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot

Maksuohjelmasta tulee käydä ilmi riittävästi eriteltyinä seuraavat seikat:

12) lisäsuoritusvelvollisuuden perusteita ja täyttämistä koskevat määräykset;

40 §

Maksuohjelman oikeusvaikutukset

Kun maksuohjelma on vahvistettu, velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeus-suhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Ohjelman keston päättymisestä huolimatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. Maksuohjelmassa määrättyille suorituksille ei viivästyksen vuoksi kerry korkoa. Velallisen omaisuuteen kohdistuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan perustuva ulosmittaus raukeaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu. Sama koskee muuta sellaiseen velkaan perustuvaa täytäntöönpanoa. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä maksuohjelman keston aikana.

41 §

Maksuohjelman noudattaminen

Velallisella, jonka maksukyky on heikentynyt, on 1 momentin estämättä oikeus lykätä velkojalle tulevan maksun suorittamista enintään kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavalla määrällä ilmoittamalla velkojalle lykkäyksestä ja sen syystä. Velallisen lykkäämä maksu erääntyy maksuohjelman päättyessä.

42 §

Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset ja maksuohjelman raukeaminen

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle velkojalle, velkoja voi maksuohjelman nojalla vaatia täytäntöönpanoa niin kuin ulosottolaissa säädetään, kun suorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kolme kuukautta ja suoritus on edelleen maksamatta. Velkoja voi tällöin vaatia koko ohjelmalla tulevan kertymän pe-

rimistä. Täytäntöönpano jatkuu, kunnes velkoja pyytää ulosmittauksen peruuttamista tai velallinen on suorittanut maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset velkojalle ja saattaa uskottavaksi, että hän vastaisuudessa noudattaa maksuohjelmaa. Jos velalliselta ulosmitatun omaisuuden myynnistä on kuulutettu, omaisuus voidaan myydä, jollei velkoja pyydä ulosmittauksen peruuttamista.

Maksuohjelman raukeamisen sijasta tuomioistuin voi vahvistaa velallisen vaatimuksen esittäneelle velkojalle maksettavan lisäsuorituksen ja määrätä sen maksettavaksi viivästyskorkoineen, jos ohjelman raukeamista olisi pidettävä kohtuuttomana seuraamuksena ottaen huomioon velkojalle maksuohjelman nojalla maksettava kertymä, lisäsuorituksen määrä, maksuohjelman laiminlyönnin syy ja muut olosuhteet.

44 §

Maksuohjelman muuttaminen

Maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa, jos:

1) velallisen maksukyky on heikentynyt niin olennaisesti, että häneltä ei voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä ottaen erityisesti huomioon maksuvelvollisuuden täyttämiseen tarvittava aika velallisen muutuneissa olosuhteissa, tai jos muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on ohjelman vahvistamisen jälkeen tapahtunut olennainen muutos;

2) ohjelman vahvistamisen jälkeen on ilmennyt sellaisia seikkoja, joilla olisi ollut olennainen merkitys velkajärjestelyn kannalta, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä;

3) ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei ollut tiedossa maksuohjelmaa vahvistettaessa tai joka on 28 a §:n nojalla jätetty maksuohjelmassa huomioon ottamatta; tai

4) maksuohjelman muuttamiseen on aihetta takaisinsaannin vuoksi taikka sen vuoksi, että 28 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa velan määrä tai velkojan oikeus muuten vahvistetaan

toisenlaiseksi kuin millaisena se on maksuohjelmassa otettu huomioon.

Muutos, joka maksuohjelmaan tehdään velkojien hyväksi, koskee kaikkia velkojia. Velkoja, jolle kertyisi vähäinen asetuksella säädettävää markkamäärää pienempi osuus, voidaan kuitenkin jättää ilman suoritusta. Muutos velkojien vahingoksi koskee niitä velkojia, joille ohjelman mukaan vielä tulisi suoritus. Jos ohjelmaa muutetaan 1 momentin 3 kohdan nojalla, muutoksen on oltava sisällöltään sellainen, että velallisen on maksuohjelman kestoa koskevien säännösten estämättä suoritettava velkojalle yhtä suuri osuus velasta kuin muille samassa asemassa oleville velkojille, jollei se ole kohtuutonta ottaen huomioon velan määrä ja peruste sekä suorituksen taloudellinen merkitys velallisen olosuhteissa. Maksuohjelman kestoa voidaan pidentää selvittäjän saatavan maksamista varten.

Muutettua maksuohjelmaa on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei ylempi tuomioistuin toisin määrää. Päätöksensä maksuohjelman muuttamisesta tuomioistuin voi määrätä, että velallisen varallisuuden rahaksimuuttoa koskevia määräyksiä on noudatettava vasta, kun päätös on lainvoimainen tai toisin määrätään.

49 §

Käsittelyjärjestys ja toimivaltaisuus

Maksuohjelman raukeamisesta ja muuttamisesta sekä muusta velkajärjestelyä koskevasta asiasta päättää 3 momentissa tarkoitettu tuomioistuin tai se tuomioistuin, joka on ratkaissut maksuohjelman vahvistamista koskevan asian.

50 §

Velkajärjestelyn hakeminen

Konkurssissa olevan velallisen hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi ennen kuin konkurssissa on vahvistettu pesäluettelo.

61 §

Maksuohjelman raukeamista ja muuttamista koskeva hakemus

Velkojan hakemuksesta on varattava velalliselle ja niille velkojille, joiden kuulemista tuomioistuin pitää tarpeellisena, tilaisuus tulla kuulluiksi. Jos velkoja on vaatinut maksuohjelman raukeamista, muille velkojille on varattava tilaisuus esittää vaatimuksensa, jos siihen on 42 §:n 5 momentista johtuva syy. Jos tuomioistuin katsoo, että maksuohjelman muuttamiseen on aihetta, se voi asettaa määräpäivän, johon mennessä velallisen on toimitettava tuomioistuimelle ehdotus maksuohjelmaksi. Ehdotuksen käsittelystä on voimassa mitä edellä säädetään.

61 a §

Lisäsuoritusten vahvistamista koskeva hakemus

Velkojan hakemus velallisen lisäsuoritusten vahvistamiseksi voidaan tutkia vasta, kun maksuohjelma on päättynyt. Hakemus on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päättynyt tai kun peruste lisäsuoritusvelvollisuudelle on tullut velkojan tietoon. Hakemusta ei voida tehdä enää sen jälkeen, kun maksuohjelman päättymisestä on kulunut kaksi vuotta.

Hakemuksesta on varattava velalliselle tilaisuus tulla kuulluiksi sekä niille velkojille, joita asia koskee, tilaisuus esittää vaatimuksensa.

Lisäsuoritukset voidaan vahvistaa myös velallisen hakemuksesta. Mitä edellä säädetään velkojan hakemuksesta, koskee myös velallisen hakemusta.

62 §

Oikeudenkäyntikulut

Asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Edellä 57 §:n 1 momentissa tarkoitettussa väitteiden ja, jos erityistä syytä on, maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen

käsittelyssä sovelletaan kuitenkin vastaavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiassa säädetään. Jos velallinen on laiminlyönyt antaa velkojalle 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua selvityksen lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista tai jos selvitys on ollut väärä tai harhaanjohtava, velallinen voidaan velvoittaa korvaamaan tästä velkojalle aiheutuneet kustannukset lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa. Velallisen velvollisuudesta korvata selvittäjän palkkio ja korvaus kustannuksista säädetään 70 §:n 1 momentissa.

1. Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200 _____.

2. Tätä lakia sovelletaan, jos velkajärjestelyhakemus tai muu velkajärjestelyä koskeva asia on vireillä käräjäoikeudessa tämän lain voimaan tullessa eikä päätöksen antamispäivää ole ilmoitettu tai jos asia tulee vireille lain tultua voimaan. Muutoksenhakuomioistuimessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos asia on ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistu alemmassa tuomioistuimessa ja sellaisessa asiassa myös käräjäoikeudessa, jos asia on muutoksenhakuomioistuimesta palautettu käräjäoikeuteen. Palautetussa asiassa sovelletaan kuitenkin tämän lain 10 a §:ää.

3. Tämän lain 4 §:n 2 momenttia sovelletaan, jos maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden säännösten mukaan ja velallisen maksuvara lasketaan uudelleen muutettaessa maksuohjelmaa tämän lain voimaantulon jälkeen.

4. Tämän lain 7 §:n 3 momenttia sovelletaan, jos maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa eikä sen kesto ole ennen tämän lain voimaantuloa päättynyt. Tämän lain 7 §:n 3 momenttia ei sovelleta, jos ennen tämän lain voimaantuloa vahvistettuun maksuohjelmaan ei sisälly lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia määräyksiä. Tällöin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 7 §:n 3 momenttia.

5. Jos velalliselle on maksuohjelmassa vahvistettu lisäsuoritusvelvollisuus tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden säännösten nojalla, lisäsuoritusvelvollisuudesta on voimassa kertaluonteisten suoritusten osalta tämän lain voimaantulosta alkaen ja

muilta osin 1 päivästä tammikuuta 2003 alkaen, mitä tämän lain 35 a §:ssä säädetään. Kertaluonteisiin suorituksiin perustuvaa lisäsuoritusvelvollisuutta laskettaessa on otettava huomioon myös sellaiset suoritukset, jotka velallinen on saanut ennen tämän lain voimaantuloa, mutta joita ei maksuohjelman mukaan ollut vielä tilitettävä velkojille. Mitä edellä säädetään maksuohjelmassa vahvistetusta lisäsuoritusvelvollisuudesta, sovelletaan vastaavasti, jos velallisen ja velkojan välisessä lain 85 §:ssä tarkoitettussa sopimuksessa on sovittu tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesta lisäsuoritusvelvollisuudesta.

6. Tämän lain 41 §:n 2 momenttia sovelletaan, vaikka maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa.

7. Jollei velalliselle ennen 1 päivää helmikuuta 1997 vahvistettuun maksuohjelmaan sisälly lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia määräyksiä ja velallisen maksukyky olennaisesti paranee, maksuohjelmaa voidaan muuttaa tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden 44 §:n säännösten mukaisesti ja velalliselle voidaan tällöin määrätä tämän lain 35 a §:ssä tarkoitettu lisäsuoritusvelvollisuus.

8. Tämän lain 49 §:n 4 momenttia ja 61 a §:ää sovelletaan, jos velalliselle ennen tämän lain voimaantuloa vahvistetussa maksuohjelmassa on määrätty lisäsuoritusvelvollisuus. Jos maksuohjelma on päättynyt ennen tämän lain voimaantuloa, velkoja voi 61 a §:n 1 momentissa olevan määräajan estämättä vaatia lisäsuorituksen vahvistamista kahden vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta. Velallisen vaatimuksesta lisäsuoritusvelvollisuutta voidaan tällöin alentaa sellaisten seikkojen nojalla, joiden perusteella maksuohjelmaa voitaisiin 44 §:n 1 momentin nojalla muuttaa.

9. Jos velallinen ja velkoja ovat ennen tämän lain voimaantuloa tehneet lain 85 §:ssä tarkoitettua sopimuksen eikä sopimuksessa ole muuta määrätty, velalliselle voidaan velallisen maksukyvyn parantumisen vuoksi maksuohjelman muuttamisen sijasta määrätä 35 a §:n mukaan lisäsuoritusvelvollisuus. Menettelystä on voimassa, mitä 85 §:n 2 momentissa säädetään.

2.

Laki**verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan verotusmenettelystä 18 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1558/1995) 88 §:n
 2 momentti seuraavasti:

88 §

Veronhuojennus

 Vapautus voidaan myöntää:

1) jos verovelvollisen veronmaksukyky on olennaisesti alentunut käytettävissä olevat tulot ja varallisuus huomioon ottaen elatusvelvollisuuden, työttömyyden, sairauden tai muun erityisen syyn johdosta tai jos siihen on verovelvollisen velkajärjestelyn vuoksi erityisiä syitä;

2) jos verovelvollinen on kuollut ja häneltä on jäänyt leski, lapsia tai muita perillisiä, joiden elatus on pääasiallisesti ollut verovelvollisen ansion varassa, ja jos veron periminen olisi ilmeisesti kohtuutonta;

3) jos verovelvollisen on katsottava erehtyneen veronhuojennussäännösten tai muiden verosäännösten sisällöstä eikä erehtymistä voida olosuhteet huomioon ottaen pitää verovelvollisen huolimattomuudesta tai laiminlyönnistä aiheutuneena ja jos verosta vapauttamiseen on kyseessä olevan tapauksen luonteesta johtuvia tai muita erityisiä syitä; tai

4) jos veron periminen on muusta erityisestä syystä ilmeisesti kohtuutonta.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 200 .

Helsingissä 12 päivänä heinäkuuta 2002

Tasavallan Presidentti**TARJA HALONEN**Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

1.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 4 §:n 2 momentti, 7 §:n 3 momentti, 10 §:n johdantokappale, 23 §:n 1 momentti, 30 §:n 2 momentti, 36 §:n 12 kohta, 40 §:n 1 momentti, 42 §:n 2 momentti, 44 §, 49 §:n 4 momentti, 50 §:n 3 momentti, 61 §:n 3 momentti ja 62 §,

sellaisina kuin niistä ovat 4 §:n 2 momentti laissa 113/1995, 30 §:n 2 momentti, 36 §:n 12 kohta, 40 §:n 1 momentti, 42 §:n 2 momentti, 49 §:n 4 momentti, 50 §:n 3 momentti ja 61 §:n 3 momentti laissa 63/1997, 44 § osaksi mainituissa laeissa 113/1995 ja 63/1997 sekä 62 § mainitussa laissa 63/1997 ja laissa 714/2000, sekä

lisätään lakiin uusi 10 a ja 35 a §, 41 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 63/1997, uusi 2 momentti, 42 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 63/1997 uusi 5 momentti, jolloin nykyinen 5 ja 6 momentti siirtyvät 6 ja 7 momentiksi, ja lakiin uusi 61 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

Maksukyvyn arviointi

Oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä maksukyvyn arvioinnin perusteista.

Velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista säädetään tarkemmin oikeusministeriön asetuksella. Asetuksen rahamääriä velallisen välttämättömistä elinkustannuksista tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Tarkistetut määrät on ilmoitettava vuosittain marraskuun aikana säädöskokoelmassa julkaistavalla oikeusministeriön päätöksellä.

7 §

Velallisen myötävaikutusvelvollisuus

Velallinen on velvollinen maksuohjelman aikana ilmoittamaan velkojille tai heidän edustajalleen, mikäli hänen maksukyvyssään tai muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on tapahtunut olennainen paraneminen. Ilmoitus on tehtävä kuukauden kuluessa muutoksesta.

10 §

Velkajärjestelyn yleiset esteet

Jollei erityisiä vastasyitä ole, velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos:

23 §

Maksuohjelma

Velkajärjestelyssä velalliselle on vahvistettava hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma.

Maksuohjelman aikana velallisen on velkojan pyynnöstä esitettävä selvitys 35 a §:ssä tarkoitetun lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Maksuohjelman keston päätyttyä selvitys on esitettävä vielä pyynnöstä, joka on tehty ennen kuin ohjelman keston päättymisestä on kuluunut kolme kuukautta. Velallisen on esitettävä selvityksensä ilman aiheetonta viivytystä.

10 §

Velkajärjestelyn yleiset esteet

Jollei 10 a §:stä muuta johdu, velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos:

10 a §

Velkajärjestelyn myöntäminen yleisestä esteestä huolimatta

Velkajärjestely voidaan 10 §:n estämättä myöntää, jos siihen on painavia syitä ottaen erityisesti huomioon velkaantumisen kulu-
nut aika, velallisen toimet velkojen maksamiseksi ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta.

23 §

Maksuohjelma

Velkajärjestelyssä velalliselle on vahvistettava hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Velallisen velvollisuudesta maksaa velkojaan lisää (lisäsuoritusvelvollisuus) säädetään 35 a §:ssä.

30 §

Yleissäännös maksuohjelmasta tavallisten velkojen osalta

Tavallisten velkojen osalta velkajärjestyksen ja maksuohjelman sisältö on määrättävä niin, että maksuohjelman kesto on viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla lyhyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen maksuohjelman vahvistamista tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla.

Tavallisten velkojen osalta velkajärjestyksen ja maksuohjelman sisältö on määrättävä niin, että maksuohjelman kesto on viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla lyhyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet, *velkaantumisesta kulunut aika* sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen maksuohjelman vahvistamista tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla.

35 a §

Lisäsuoritusvelvollisuus

Velallisella on velvollisuus maksaa lisäsuorituksina velkojilleen maksuohjelman aikana saamistaan tuloista ja varoista tässä pykälässä säädetty määrä.

Jos velallinen saa maksukykyään parantavan perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa ylittää 1 000 euroa, velallisen on maksettava velkojille 1 000 euron ylittävä osa tällaisten suoritusten yhteenlasketusta määrästä.

Jos velallisen tulot kasvavat maksuohjelmaan merkittyihin tuloihin verrattuna kalenterivuoden aikana vähintään 800 euroa, velallisen on käytettävä velkojensa suorituksiksi kaksikolmasosaa 800 euroa ylittävästä osasta, ei kuitenkaan sitä määrää, jonka velallinen on välttämättä tarvinnut tulojen hankkimisesta aiheutuneisiin tai muihin menoihinsa.

Velallisen tuloilla tarkoitetaan 3 momentissa nettotuloa, joka lasketaan vähentämällä velallisen tuloista ennakonpidätyksen tai ennakonkannon mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut. Tuloihin perustuvat veronpalautus ja verovelka otetaan huomioon tulojen lisäyksenä tai vähennyksenä siltä vuodelta, jona ne on maksettu tai olisi pitänyt maksaa.

Kertaluonteiseen suoritukseen perustuva maksuvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun velallinen sai varat haltuunsa. Muilta osin lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä seuraavan kalenterivuoden ensimmäisen kolmen kuukauden aikana. Maksuajankohdasta voidaan määrätä toisin, jos se on tarkoituksenmukaista lisäsuoritusten vähäisyyden tai muun erityisen syyn vuoksi. Maksuohjelman päättymisvuodelta lisäsuoritukset on kuitenkin maksettava ohjelman päättymistä seuraavien kolmen kuukauden aikana.

Tuomioistuin voi hakemuksesta vahvistaa velkojalle maksettavan lisäsuorituksen määrän. Hakemuksesta ja vaatimuksen esittämisestä säädetään 61 a §:ssä.

Edellä 3 momentissa tarkoitettua rahamäärää tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa säädetään. Tarkistettut määrät on ilmoitettava vuosittain marraskuun aikana säädöskokoelmassa julkaistavalla oikeusministeriön päätöksellä.

36 §

Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot

Maksuohjelmasta tulee käydä ilmi riittävästi eriteltyinä seuraavat seikat:

12) toimenpiteet, joihin velallisen on ryhtyvä, mikäli hänen maksukykynsä olennaisesti paranee;

12) *lisäsuoritusvelvollisuuden perusteita ja täyttämistä koskevat määräykset;*

40 §

Maksuohjelman oikeusvaikutukset

Kun maksuohjelma on vahvistettu, velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Ohjelman keston päättymisestä huolimatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. Velallisen omaisuuteen kohdistuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan perustuva ulosmittaus rau-

40 §

Maksuohjelman oikeusvaikutukset

Kun maksuohjelma on vahvistettu, velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Ohjelman keston päättymisestä huolimatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. *Maksuohjelmassa määrättyille suorituksille ei viivästyksen vuoksi kerry korkoa.* Velallisen omaisuuteen

keaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu. Sama koskee muuta sellaiseen velkaan perustuvaa täytäntöönpanoa. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä maksuohjelman keston aikana.

kohdistuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan perustuva ulosmittaus raukeaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu. Sama koskee muuta sellaiseen velkaan perustuvaa täytäntöönpanoa. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä maksuohjelman keston aikana.

41 §

Maksuohjelman noudattaminen

Velallisella, jonka maksukyky on heikentynyt, on 1 momentin estämättä oikeus lykätä velkojalle tulevan maksun suorittamista enintään kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavalla määrällä ilmoittamalla velkojalle lykkäyksestä ja sen syystä. Velallisen lykkäämä maksu erääntyy maksuohjelman päättyessä.

42 §

Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset ja maksuohjelman raukeaminen

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle velkojalle, velkoja voi maksuohjelman nojalla vaatia täytäntöönpanoa niin kuin ulosottolaissa säädetään, kun suorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kolme kuukautta ja suoritus on edelleen maksamatta. Velkoja voi tällöin vaatia koko ohjelmalla tulevan kertymän perimistä. *Maksuohjelmassa määräytyille suorituksille ei viivästyksen vuoksi kerry korkoa.* Täytäntöönpano jatkuu, kunnes velkoja pyytää ulosmittauksen peruuttamista tai velallinen on suorittanut maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset velkojalle ja saattaa uskottavaksi, että hän vastaisuudessa noudattaa maksuohjelmaa. Jos velalliselta ulosmitatun omaisuuden myynnistä on kuulutettu, omaisuus voidaan myydä, jollei velkoja pyydä ulosmittauksen peruuttamista.

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle velkojalle, velkoja voi maksuohjelman nojalla vaatia täytäntöönpanoa niin kuin ulosottolaissa säädetään, kun suorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kolme kuukautta ja suoritus on edelleen maksamatta. Velkoja voi tällöin vaatia koko ohjelmalla tulevan kertymän perimistä. Täytäntöönpano jatkuu, kunnes velkoja pyytää ulosmittauksen peruuttamista tai velallinen on suorittanut maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset velkojalle ja saattaa uskottavaksi, että hän vastaisuudessa noudattaa maksuohjelmaa. Jos velalliselta ulosmitatun omaisuuden myynnistä on kuulutettu, omaisuus voidaan myydä, jollei velkoja pyydä ulosmittauksen peruuttamista.

Maksuohjelman raukeamisen sijasta tuomioistuimien voi vahvistaa velallisen vaatimuksen esittäneelle velkojalle maksettavan lisäsuorituksen ja määrätä sen maksettavaksi viivästyskorkoineen, jos ohjelman raukeamista olisi pidettävä kohtuuttomana seuraamuksena ottaen huomioon velkojalle maksuohjelman nojalla maksettava kertymä, lisäsuorituksen määrä, maksuohjelman lainlyönnin syy ja muut olosuhteet.

44 §

Maksuohjelman muuttaminen

Maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa, jos:

1) velallisen maksukyvyssä tai muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on ohjelman vahvistamisen jälkeen tapahtunut olennainen muutos;

2) ohjelman vahvistamisen jälkeen on ilmennyt sellaisia seikkoja, joilla olisi ollut olennainen merkitys velkajärjestelyn kannalta, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä;

3) ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei ollut tiedossa maksuohjelmaa vahvistettaessa tai joka on 28 a §:n nojalla jätetty maksuohjelmassa huomioon ottamatta; tai

4) maksuohjelman muuttamiseen on aihetta takaisinsaannin vuoksi taikka sen vuoksi, että 28 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa velan määrä tai velkojan oikeus muuten vahvistetaan toisenlaiseksi kuin millaisena se on maksuohjelmassa otettu huomioon.

Velallisen maksukyvyyn muuttamista voidaan pitää olennaisena vain, jos:

1) velallisen maksukyky on pitkäaikaisesti heikentynyt niin, että häneltä ei voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä;

2) velallisen maksukyky on parantunut sen vuoksi, että velallisen tulot ovat kasvaneet

44 §

Maksuohjelman muuttaminen

Maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa, jos:

1) *velallisen maksukyky on heikentynyt niin olennaisesti, että häneltä ei voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä ottaen erityisesti huomioon maksuvelvollisuuden täyttämiseen tarvittava aika velallisen muuttuneissa olosuhteissa, tai jos muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on ohjelman vahvistamisen jälkeen tapahtunut olennainen muutos;*

2) ohjelman vahvistamisen jälkeen on ilmennyt sellaisia seikkoja, joilla olisi ollut olennainen merkitys velkajärjestelyn kannalta, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä;

3) ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei ollut tiedossa maksuohjelmaa vahvistettaessa tai joka on 28 a §:n nojalla jätetty maksuohjelmassa huomioon ottamatta; tai

4) maksuohjelman muuttamiseen on aihetta takaisinsaannin vuoksi taikka sen vuoksi, että 28 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa velan määrä tai velkojan oikeus muuten vahvistetaan toisenlaiseksi kuin millaisena se on maksuohjelmassa otettu huomioon.

tai välttämättömät menot velallisen asu-
misoloissa ja -kustannuksissa tapahtuneen
muutoksen vuoksi alentuneet kalenterivuoden
aikana vähintään asetuksella säädet-
tävän markkamäärän; tai

3) velallinen saa perinnön, lahjan tai muun
kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä
yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa
ylittää asetuksella säädettyä markkamää-
rää.

Muutos, joka maksuohjelmaan tehdään
velkojien hyväksi, koskee kaikkia velkojia.
*Edellä 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa
tapauksissa velallisen on suoritettava
velkojilleen kolme neljäsosaa lisääntyneistä
varoistaan.* Velkoja, jolle kertyisi vähäinen
asetuksella säädettyä markkamäärää pie-
nempi osuus, voidaan kuitenkin jättää ilman
suoritusta. Muutos velkojien vahingoksi
koskee niitä velkojia, joille ohjelman mu-
kaan vielä tulisi suoritus. Jos ohjelmaa muu-
tetaan 1 momentin 3 kohdan nojalla, muu-
toksen on oltava sisällöltään sellainen, että
velallisen on maksuohjelman kestoa koske-
vien säännösten estämättä suoritettava vel-
kojalle yhtä suuri osuus velasta kuin muille
samassa asemassa oleville velkojille, jollei
se ole kohtuutonta ottaen huomioon velan
määrä ja peruste sekä suorituksen taloudel-
linen merkitys velallisen olosuhteissa. *Jos
maksuohjelmaa muutetaan velkojien hyväk-
si, ohjelman kestoa voidaan pidentää sitä
aikaa vastaavalla ajalla, jona velallisen
maksukyky oli parantunut.* Ohjelman kestoa
voidaan pidentää myös selvittäjän saatavan
maksamista varten.

Muutettua maksuohjelmaa on noudatetta-
va muutoksenhausta huolimatta, jollei ylempi
tuomioistuin toisin määrää. Päätäessään
maksuohjelman muuttamisesta tuomioistuin
voi määrätä, että velallisen varallisuuden ra-
haksimuuttoa koskevia määräyksiä on nou-
datettava vasta, kun päätös on lainvoimain-
en tai toisin määrätään.

Muutos, joka maksuohjelmaan tehdään
velkojien hyväksi, koskee kaikkia velkojia.
Velkoja, jolle kertyisi vähäinen asetuksella
säädettyä markkamäärää pienempi osuus,
voidaan kuitenkin jättää ilman suoritusta.
Muutos velkojien vahingoksi koskee niitä
velkojia, joille ohjelman mukaan vielä tulisi
suoritus. Jos ohjelmaa muutetaan 1 momen-
tin 3 kohdan nojalla, muutoksen on oltava
sisällöltään sellainen, että velallisen on
maksuohjelman kestoa koskevien säännös-
ten estämättä suoritettava velkojalle yhtä
suuri osuus velasta kuin muille samassa
asemassa oleville velkojille, jollei se ole
kohtuutonta ottaen huomioon velan määrä ja
peruste sekä suorituksen taloudellinen mer-
kitys velallisen olosuhteissa. *Maksuohjel-
man kestoa voidaan pidentää selvittäjän saa-
tavan maksamista varten.*

Muutettua maksuohjelmaa on noudatetta-
va muutoksenhausta huolimatta, jollei ylempi
tuomioistuin toisin määrää. Päätäessään
maksuohjelman muuttamisesta tuomioistuin
voi määrätä, että velallisen varallisuuden ra-
haksimuuttoa koskevia määräyksiä on nou-
datettava vasta, kun päätös on lainvoimain-
en tai toisin määrätään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

misesta päättää 3 momentissa tarkoitettu tuomioistuin tai se tuomioistuin, joka on ratkaissut velkajärjestelyä koskevan asian.

misesta sekä muusta velkajärjestelyä koskevasta asiasta päättää 3 momentissa tarkoitettu tuomioistuin tai se tuomioistuin, joka on ratkaissut maksuohjelman vahvistamista koskevan asian.

50 §

Velkajärjestelyn hakeminen

Konkurssissa olevan velallisen hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi.

Konkurssissa olevan velallisen hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi *ennen kuin konkurssissa on vahvistettu pesäluettelo.*

61 §

Maksuohjelman raukeamista ja muuttamista koskeva hakemus

Velkojan hakemuksesta on varattava velalliselle ja niille velkojille, joiden kuulemista tuomioistuin pitää tarpeellisena, tilaisuus tulla kuulluksi. Jos tuomioistuin katsoo, että maksuohjelman muuttamiseen on aihetta, se voi asettaa määräpäivän, johon mennessä velallisen on toimitettava tuomioistuimelle ehdotus maksuohjelmaksi. Ehdotuksen käsittelystä on voimassa mitä edellä säädetään.

Velkojan hakemuksesta on varattava velalliselle ja niille velkojille, joiden kuulemista tuomioistuin pitää tarpeellisena, tilaisuus tulla kuulluksi. *Jos velkoja on vaatinut maksuohjelman raukeamista, muille velkojille on varattava tilaisuus esittää vaatimuksensa, jos siihen on 42 §:n 5 momentista johtuva syy.* Jos tuomioistuin katsoo, että maksuohjelman muuttamiseen on aihetta, se voi asettaa määräpäivän, johon mennessä velallisen on toimitettava tuomioistuimelle ehdotus maksuohjelmaksi. Ehdotuksen käsittelystä on voimassa mitä edellä säädetään.

61 a §

Lisäsuoritusten vahvistamista koskeva hakemus

Velkojan hakemus velallisen lisäsuoritusten vahvistamiseksi voidaan tutkia vasta, kun maksuohjelma on päättynyt. Hakemus on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päätynyt tai kun peruste lisäsuoritusvelvollisuudelle on tullut velkojan tietoon. Hakemusta ei voida tehdä enää sen jälkeen, kun maksuohjelman päättymisestä on kulunut kaksi

vuotta.

Hakemuksesta on varattava velalliselle tilaisuus tulla kuulluksi sekä niille velkojille, joita asia koskee, tilaisuus esittää vaatimuksensa.

Lisäsuoritukset voidaan vahvistaa myös velallisen hakemuksesta. Mitä edellä säädetään velkojan hakemuksesta, koskee myös velallisen hakemusta.

62 §

Oikeudenkäyntikulut

Asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Edellä 57 §:n 1 momentissa tarkoitettua väitteiden ja, jos erityistä syytä on, maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen käsittelyssä sovelletaan kuitenkin vastaavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiassa säädetään. Velallisen velvollisuudesta korvata selvittäjän palkkio ja korvaus kustannuksista säädetään 70 §:n 1 momentissa.

62 §

Oikeudenkäyntikulut

Asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Edellä 57 §:n 1 momentissa tarkoitettua väitteiden ja, jos erityistä syytä on, maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen käsittelyssä sovelletaan kuitenkin vastaavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiassa säädetään. *Jos velallinen on lainminlyönyt antaa velkojalle 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua selvityksen lisäsuoritusvelvollisuuden perusteista tai jos selvitys on ollut väärä tai harhaanjohtava, velallinen voidaan velvoittaa korvaamaan tästä velkojalle aiheutuneet kustannukset lisäsuoritusten vahvistamista koskevassa asiassa. Velallisen velvollisuudesta korvata selvittäjän palkkio ja korvaus kustannuksista säädetään 70 §:n 1 momentissa.*

1. Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200 _____ .

2. Tätä lakia sovelletaan, jos velkajärjestelyhakemus tai muu velkajärjestelyä koskeva asia on vireillä käräjäoikeudessa tämän lain voimaan tullessa eikä päätöksen antamispäivää ole ilmoitettu tai jos asia tulee vireille lain tultua voimaan. Muutoksenhakuuomioistuimessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos asia on ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistu alemmassa tuomioistuimessa ja sellaisessa asiassa myös käräjäoikeudessa, jos asia on muutoksenhakuuomioistuimesta palautettu käräjäoikeuteen. Palautetussa asiassa sovelletaan kuitenkin tämän lain 10 a §:ää.

3. Tämän lain 4 §:n 2 momenttia sovelle-

taan, jos maksuohjelma on vahvistettu tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden säännösten mukaan ja velallisen maksuvara lasketaan uudelleen muutettaessa maksuohjelmaa tämän lain voimaantulon jälkeen.

4. Tämän lain 7 §:n 3 momenttia sovelletaan, jos maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa eikä sen kesto ole ennen tämän lain voimaantuloa päättynyt. Tämän lain 7 §:n 3 momenttia ei sovelleta, jos ennen tämän lain voimaantuloa vahvistettuun maksuohjelmaan ei sisälly lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia määräyksiä. Tällöin sovelletaan tämän lain voimaantullessa voimassa ollutta 7 §:n 3 momenttia.

5. Jos velalliselle on maksuohjelmassa vahvistettu lisäsuoritusvelvollisuus tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden säännösten nojalla, lisäsuoritusvelvollisuudesta on voimassa kertaluonteisten suoritussten osalta tämän lain voimaantulosta alkaen ja muilta osin 1 päivästä tammikuuta 2003 alkaen, mitä tämän lain 35 a §:ssä säädetään. Kertaluonteisiin suorituksiin perustuva lisäsuoritusvelvollisuutta laskettaessa on otettava huomioon myös sellaiset suoritukset, jotka velallinen on saanut ennen tämän lain voimaantuloa, mutta joita ei maksuohjelman mukaan ollut vielä tilitettävä velkojille. Mitä edellä säädetään maksuohjelmassa vahvistetusta lisäsuoritusvelvollisuudesta, sovelletaan vastaavasti, jos velallisen ja velkojan välisessä lain 85 §:ssä tarkoitetussa sopimuksessa on sovittu tämän lain voimaantulessa voimassa olleiden säännösten mukaisesta lisäsuoritusvelvollisuudesta.

6. Tämän lain 41 §:n 2 momenttia sovelletaan, vaikka maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa.

7. Jollei velalliselle ennen 1 päivää helmikuuta 1997 vahvistettuun maksuohjelmaan sisälly lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia määräyksiä ja velallisen maksukyky olennaisesti paranee, maksuohjelmaa voidaan muuttaa tämän lain voimaantullessa voimassa olleiden 44 §:n säännösten mukaisesti ja velalliselle voidaan tällöin määrätä tämän lain 35 a §:ssä tarkoitettu lisäsuoritusvelvollisuus.

8. Tämän lain 49 §:n 4 momenttia ja 61 a §:ää sovelletaan, jos velalliselle ennen

tämän lain voimaantuloa vahvistetussa maksuohjelmassa on määrätty lisäsuoritusvelvollisuus. Jos maksuohjelma on päättynyt ennen tämän lain voimaantuloa, velkoja voi 61 a §:n 1 momentissa olevan määräajan estämättä vaatia lisäsuorituksen vahvistamista kahden vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta. Velallisen vaatimuksesta lisäsuoritusvelvollisuutta voidaan tällöin alentaa sellaisten seikkojen nojalla, joiden perusteella maksuohjelmaa voitaisiin 44 §:n 1 momentin nojalla muuttaa.

9. Jos velallinen ja velkoja ovat ennen tämän lain voimaantuloa tehneet lain 85 §:ssä tarkoitetun sopimuksen eikä sopimuksessa ole muuta määrätty, velalliselle voidaan velallisen maksukyvyn parantumisen vuoksi maksuohjelman muuttamisen sijasta määrätä 35 a §:n mukaan lisäsuoritusvelvollisuus. Menettelystä on voimassa, mitä 85 §:n 2 momentissa säädetään.

2.

Laki

verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan verotusmenettelystä 18 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1558/1995) 88 §:n
2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

88 §

Veronhuojennus

Vapautus voidaan myöntää:

1) jos verovelvollisen veronmaksukyky on olennaisesti alentunut käytettävissä olevat tulot ja varallisuus huomioon ottaen elatusvelvollisuuden, työttömyyden, sairauden tai muun erityisen syyn johdosta;

2) jos verovelvollinen on kuollut ja häneltä on jäänyt leski, lapsia tai muita perillisiä, joiden elatus on pääasiallisesti ollut verovelvollisen ansion varassa ja jos veron periminen olisi ilmeisesti kohtuutonta;

3) jos verovelvollisen on katsottava erehtyneen veronhuojennussäännösten tai muiden verosäännösten sisällöstä eikä erehtymistä voida olosuhteet huomioon ottaen pitää verovelvollisen huolimattomuudesta tai laiminlyönnistä aiheutuneena ja jos verosta vapauttamiseen on kyseessä olevan tapauksen luonteesta johtuvia tai muita erityisiä syitä; tai

4) jos veron periminen on muusta erityisestä syystä ilmeisesti kohtuutonta.

Vapautus voidaan myöntää:

1) jos verovelvollisen veronmaksukyky on olennaisesti alentunut käytettävissä olevat tulot ja varallisuus huomioon ottaen elatusvelvollisuuden, työttömyyden, sairauden tai muun erityisen syyn johdosta *tai jos siihen on verovelvollisen velkajärjestelyn vuoksi erityisiä syitä;*

2) jos verovelvollinen on kuollut ja häneltä on jäänyt leski, lapsia tai muita perillisiä, joiden elatus on pääasiallisesti ollut verovelvollisen ansion varassa, ja jos veron periminen olisi ilmeisesti kohtuutonta;

3) jos verovelvollisen on katsottava erehtyneen veronhuojennussäännösten tai muiden verosäännösten sisällöstä eikä erehtymistä voida olosuhteet huomioon ottaen pitää verovelvollisen huolimattomuudesta tai laiminlyönnistä aiheutuneena ja jos verosta vapauttamiseen on kyseessä olevan tapauksen luonteesta johtuvia tai muita erityisiä syitä; tai

4) jos veron periminen on muusta erityisestä syystä ilmeisesti kohtuutonta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 200 .